

Instytut Wymiaru Sprawiedliwości

Ochrona transparentności działania spółdzielni

dr Konrad Buczkowski
Paweł Bachmat

Prawo karne i kryminologia

Warszawa 2024

Spis treści

1. Wprowadzenie	5
2. Ochrona transparentności działania spółdzielni	8
2.1. Instytucja spółdzielni a potrzeba zapewnienia transparentnego działania jej organów	8
2.2. Obowiązek poddania spółdzielni lustracji	13
2.3. Obowiązek współpracy z lustratorem	15
2.4. Obowiązek udostępnienia członkowi spółdzielni protokołu lustracji	17
2.5. Obowiązek zwołania walnego zgromadzenia, zebrania przedstawicieli albo zebrania grup członkowskich	19
2.6. Obowiązek przygotowania w terminie dokumentów dotyczących dokonania podziału spółdzielni	22
2.7. Obowiązek zgłoszenia wniosku o upadłość spółdzielni	28
2.8. Obowiązek prezentacji danych prawdziwych	31
3. Przepisy karne zawarte w ustawach spółdzielczych	37
4. Przepisy z ustawy – Prawo spółdzielcze na podstawie danych statystycznych	43
5. Wyniki badania aktowego	50
5.1. Sprawy zakończone na etapie postępowania przygotowawczego	50
5.2. Sprawy zakończone na etapie postępowania sądowego	61
6. Podsumowanie	70
Bibliografia	75
Załączniki	77
ZAŁĄCZNIK NR 1. SPIS ANALIZOWANYCH POSTĘPOWAŃ PRZYGOTOWAWCZYCH	77
ZAŁĄCZNIK NR 2. SPIS ZBADANYCH SPRAW SĄDOWYCH	79

1. Wprowadzenie

Chronologicznie pierwszym polskim aktem normatywnym w dziedzinie prawa spółdzielczego była ustawa z dnia 29 października 1920 r. o spółdzielniach¹, która weszła w życie dnia 1 stycznia 1921 r., a przepisy jej działu III o Radzie Spółdzielczej – dnia 11 grudnia 1920 r. Ustawa o spółdzielniach z 1920 r. zastąpiła systemy prawne dawnych państw zaborczych, wprowadzając w ich miejsce jednolite prawo polskie, poddała prawnej regulacji zasadniczą część funkcjonowania stowarzyszeń zarobkowych i gospodarczych zwanych spółdzielniami. Stworzyła tym samym prawne podwaliny dla ruchu spółdzielczego w dwudziestoleciu międzywojennym². Ustawę o spółdzielniach z 1920 r. zastąpiła po wojnie ustawa z dnia 17 lutego 1961 r. o spółdzielniach i ich związkach³. Z kolei w jej miejsce weszła ustawa z dnia 16 września 1982 r. – Prawo spółdzielcze⁴, która obowiązuje od dnia 1 stycznia 1983 r. Pomimo ponad 50 nowelizacji i 11 orzeczeń Trybunału Konstytucyjnego, w tym 6⁵ eliminujących część przepisów jako niekonstytucyjnych, Prawo spółdzielcze stanowi po dzień dzisiejszy podstawowy akt regulujący stosunki spółdzielcze w polskim porządku prawnym.

Jego zasadniczym celem jest określenie zasad organizacyjnych i podstaw funkcjonowania instytucji spółdzielni, którą definiuje w art. 1 § 1 i 2 jako „dobrowolne zrzeszenie nieograniczonej liczby osób, o zmiennym składzie osobowym i zmiennym funduszu udziałowym, które w interesie swoich członków prowadzi wspólną działalność gospodarczą”, a może prowadzić także „działalność społeczną i oświatowo-kulturalną na rzecz swoich członków i ich środowiska”. Reguluje przy

---

¹ Tekst pierwotny Dz.U. Nr 111, poz. 733 ze zm. – dalej ustawa o spółdzielniach z 1920 r.

² S. Wróblewski, *Ustawa o spółdzielniach z dnia 29 października 1920 Dz. Ust. N. III, poz. 733 wraz z rozporządzeniami wykonawczymi*, Kraków 1921, przedmowa.

³ Dz.U. Nr 12 poz. 61 ze zm.

⁴ Tekst pierwotny Dz.U. Nr 30, poz. 210. Obecnie tekst jedn. Dz.U. z 2024 r. poz. 593 – dalej pr. spółdz.

⁵ Zob. wyroki TK: z dnia 16 czerwca 2015 r., K 25/12, OTK-A 2015, nr 6, poz. 82; z dnia 5 lutego 2015 r., K 60/13, OTK-A 2015, nr 2, poz. 11; z dnia 11 grudnia 2008 r., K 12/08, OTK-A 2008, nr 10, poz. 176; z dnia 9 listopada 2005 r., P 11/05, OTK-A 2005, nr 10, poz. 113; z dnia 29 czerwca 2001 r., K 23/00, OTK 2001, nr 5, poz. 124; z dnia 21 maja 2001 r., SK 15/00, OTK 2001, nr 4, poz. 85.

tym organizację wspólnych struktur nadrzędnych w ruchu spółdzielczym (część II Prawa spółdzielczego) w postaci związków rewizyjnych i Krajowego Samorządu Spółdzielczego reprezentowanego przez Krajową Radę Spółdzielczą.

Warto zaznaczyć, że Prawo spółdzielcze nie jest jedyną ustawą normującą stosunki spółdzielcze w obowiązującym porządku prawnym. Na tle innych ustaw regulujących szczególnie typy spółdzielni ma ona charakter *lex generalis*. W przypadkach nieuregulowanych odmiennie jej przepisy znajdują zastosowanie dopełniające obszar normowania ustaw szczególnych prawa spółdzielczego.

Dla porządku warto w tym miejscu wymienić te wszystkie ustawy. Kwestie zaspokajania potrzeb mieszkaniowych i innych potrzeb członków spółdzielni oraz ich rodzin, przez dostarczanie członkom samodzielnych lokali mieszkalnych lub domów jednorodzinnych, a także lokali o innym przeznaczeniu reguluje ustawa z dnia 15 grudnia 2000 r. o spółdzielniach mieszkaniowych⁶.

Zasady tworzenia, organizacji, działalności i likwidacji spółdzielni rolników oraz ich związków reguluje ustawa z dnia 4 października 2018 r. o spółdzielniach rolników⁷.

Ponadto, w obszar prawa spółdzielczego wpisują się: ustawa z dnia 27 kwietnia 2006 r. o spółdzielniach socjalnych⁸ oraz ustawa z dnia 7 grudnia 2000 r. o funkcjonowaniu banków spółdzielczych, ich zrzeszaniu się i bankach zrzeszających⁹.

Z kolei ustawa z dnia 5 listopada 2009 r. o spółdzielczych kasach oszczędnościowo-kredytowych¹⁰ określa zasady tworzenia, organizacji i działalności spółdzielczych kas oszczędnościowo-kredytowych, Krajowej Spółdzielczej Kasy Oszczędnościowo-Kredytowej oraz zasady sprawowania nadzoru nad kasami i Kasą Krajową.

Ostatnią z grupy tzw. ustaw spółdzielczych jest ustawa z dnia 22 lipca 2006 r. o spółdzielni europejskiej¹¹, która reguluje powstanie, organizację i działalność spółdzielni europejskiej, w zakresie nieuregulowanym w rozporządzeniu Rady (WE) nr 1435/2003 z dnia 22 lipca 2003 r. w sprawie statutu spółdzielni europejskiej (SCE)¹², a także zasady zaangażowania pracowników w spółdzielni europejskiej (art. 1).

Nie należy jednak zapominać o spółdzielni produkcji rolnej, spółdzielni kółek rolniczych (usług rolniczych) oraz spółdzielni pracy, działających na podstawie przepisów szczególnych Prawa spółdzielczego (część I, tytuł II) oraz grupach producentów rolnych działających w formie spółdzielni na podstawie art. 3a ustawy z dnia 15 września 2000 r. o grupach

⁶ Tekst jedn. Dz.U. z 2024 r. poz. 558; ustawa weszła w życie dnia 23 kwietnia 2001 r. – dalej u.s.m.

⁷ Tekst jedn. Dz.U. z 2024 r. poz. 372 ze zm.

⁸ Tekst jedn. Dz.U. z 2023 r. poz. 802 ze zm.

⁹ Tekst jedn. Dz.U. z 2024 r. poz. 352 ze zm.

¹⁰ Tekst jedn. Dz.U. z 2024 r. poz. 512 ze zm.

¹¹ Tekst jedn. Dz.U. z 2018 r. poz. 2043.

¹² Dz.Urz. WE L 207, s. 1.

producentów rolnych i ich związkach oraz o zmianie innych ustaw¹³. Ich istnienie dopełnia obrazu ruchu spółdzielczego w Polsce.

Ze względu na zakres tematyczny przygotowanego opracowania w tym miejscu wypada poczynić zastrzeżenie, że w jego dalszej części prezentowana analiza, w tym analiza statystyczna i aktowa, odniesie się zasadniczo do typów czynów zabronionych określonych na gruncie dwóch ustaw: Prawa spółdzielczego (art. 267b, art. 267c pkt 1–5, art. 267d § 1 i 2) oraz ustawy o spółdzielniach mieszkaniowych (art. 27³ pkt 1 i 2). Wynika to z dwóch powodów.

Po pierwsze, na tle różnorodnego spektrum form spółdzielczości uregulowanych w ustawach szczególnych można wskazać, że nie każda z tych ustaw zawiera przepisy karne. Ustawa z dnia 27 kwietnia 2006 r. o spółdzielniach socjalnych, podobnie jak ustawa z dnia 7 grudnia 2000 r. o funkcjonowaniu banków spółdzielczych, ich zrzeszaniu się i bankach zrzeszających nie typizują dla swych potrzeb żadnych czynów zabronionych. Należy przyjąć, że w zakresie prawnokarnego sankcjonowania odsyłają one do Prawa spółdzielczego jako *lex generalis*. Z tego względu ewentualne stany faktyczne z udziałem podmiotów zobowiązanych do określonego zachowania w ramach struktury organizacyjnej spółdzielni socjalnych oraz banków spółdzielczych byłyby kwalifikowane na podstawie art. 267b, art. 267c pkt 1–5, art. 267d § 1 i 2 pr. spółdz. Szczególnym przypadkiem jest na tym tle ustawa o spółdzielniach mieszkaniowych, która penalizuje samoistnie w art. 27³ pkt 1 i 2 nieudostępnienie członkowi spółdzielni mieszkaniowej odpisów oraz kopii dokumentów oraz nierozliczenie kosztów budowy lokalu w ustawowych terminach. Oba te czyny mają przy tym charakter wykroczeń (por. art. 27⁴ u.s.m.). Ustawa o spółdzielniach mieszkaniowych nie określa natomiast czynów zabronionych o charakterze przestępstw. Z tego względu, podobnie jak ma to miejsce w przypadku spółdzielni socjalnych i banków spółdzielczych, relewantne stany faktyczne z udziałem podmiotów zobowiązanych do określonego zachowania w ramach struktury organizacyjnej spółdzielni mieszkaniowych są kwalifikowane na podstawie art. 267b, art. 267c pkt 1–5, art. 267d § 1 i 2 pr. spółdz.

Po drugie, z dostępnych danych statystycznych wynika, że przypadki osądzeń – w wielkościach statystycznie istotnych – dotyczyły głównie typów określonych na gruncie Prawa spółdzielczego i w mniejszym stopniu wykroczeń z ustawy o spółdzielniach mieszkaniowych (w dalszej części opracowania szczegółowo zostaną omówione te pierwsze). Konsekwentnie znalazło to swoje odzwierciedlenie w dostępnym materiale aktowym poddanym analizie w niniejszym opracowaniu.

---

¹³ Tekst jedn. Dz.U. z 2023 r. poz. 1145.

2. Ochrona transparentności działania spółdzielni

2.1. Instytucja spółdzielni a potrzeba zapewnienia transparentnego działania jej organów

Prawo spółdzielcze definiuje w art. 1 § 1 i 2 instytucję spółdzielni jako dobrowolnego zrzeszenia nieograniczonej liczby osób, o zmiennym składzie osobowym i zmiennym funduszu udziałowym, które w interesie swoich członków prowadzi (obligatoryjnie) wspólną działalność gospodarczą, a może prowadzić także działalność społeczną i oświatowo-kulturalną na rzecz swoich członków i ich środowiska. Na tle tego ujęcia spółdzielni należy wyeksponować dalej te elementy, które będą się wiązać z potrzebą zorganizowania jej działalności w sposób zapewniający realizację zgodnych z prawem interesów jej członków, a następnie poddania kontroli rzeczywistej realizacji tego celu. Są to: 1) wielość członków spółdzielni, 2) obligatoryjne prowadzenie działalności gospodarczej, 3) prowadzenie działalności w określonym celu (interesie członków), 4) dysponowanie wyodrębnionym majątkiem.

I tak, po pierwsze, w przypadku spółdzielni mamy do czynienia z formą organizacji korporacyjnej, a więc formalnego, legalnego i dobrowolnego trwałego zrzeszenia ludzi (osób fizycznych, ale także osób prawnych), wyposażonego w strukturę wewnętrzną, zawiązanego dla osiągnięcia określonego celu¹⁴. Korporacyjny przymiot spółdzielczości opiera się na zrzeszeniu i współdziałaniu osób (liczba mnoga). Prawo spółdzielcze w art. 6 § 2 stanowi, że: „Liczba założycieli spółdzielni nie może być mniejsza od dziesięciu, jeżeli założycielami są osoby fizyczne, i trzech, jeżeli założycielami są osoby prawne”. Z kolei z art. 15 § 1 pr. spółdz. wynika, że: „Spółdzielnia liczy co najmniej dziesięciu członków, a spółdzielnia produkcji rolnej oraz spółdzielnia, o której mowa w art. 6 § 2a, co najmniej pięciu członków, o ile statut nie wymaga liczby większej”. W praktyce niektóre spółdzielnie mieszkaniowe mogą pochwalić się i kilkoma tysiącami członków. Spółdzielnia w swoim założeniu opiera się zatem na substracie ludzkim, a ten aspekt funkcjonowania spółdzielni manifestuje się w wielości jej członków. Konsekwentnie do tego Prawo spółdzielcze kształtuje model struktury organizacyjnej, w ramach której członkowie będą mogli realizować założony interes wynikający z przystąpienia do spółdzielni

¹⁴ W. Chrzanowski, *Zarys prawa korporacji. Część ogólna*, Warszawa 1997, s. 15; M. Wrzołek-Romańczuk, [w:] K. Pietrzykowski (red.), *System Prawa Prywatnego*, t. 21, *Prawo spółdzielcze*, Warszawa 2020, s. 32.

ukierunkowanej na prowadzenie określonej działalności. Zgodnie z art. 35 § 1 pr. spółdz. do obligatoryjnych organów spółdzielni zalicza się: 1) walne zgromadzenie, 2) radę nadzorczą, 3) zarząd, 4) w spółdzielniach, w których walne zgromadzenie jest zastąpione przez zebranie przedstawicieli – zebrania grup członkowskich (art. 59 pr. spółdz.). Na mocy art. 35 § 3 pr. spółdz. dopuszczalne jest jednak powołanie jeszcze innych organów spółdzielni, w których skład mogą wchodzić wyłącznie członkowie spółdzielni.

Po drugie, spółdzielnia musi prowadzić działalność gospodarczą. Wymóg prowadzenia działalności gospodarczej ma charakter bezwzględny. Prawo spółdzielcze w stanowczy sposób egzekwuje niedopełnienie tego obowiązku. Jeżeli spółdzielnia nie rozpoczęła działalności gospodarczej w ciągu roku od dnia jej zarejestrowania i nie posiada majątku, może ulec wykreśleniu z Krajowego Rejestru Sądowego (dalej KRS) na wniosek związku rewizyjnego (art. 115 pr. spółdz.). Z kolei w przypadku, w którym spółdzielnia nie prowadzi działalności gospodarczej przez rok, związek rewizyjny może podjąć uchwałę o postawieniu jej w stan likwidacji (art. 114 § 1 pkt 3 pr. spółdz.).

Prowadzenie działalności gospodarczej przez spółdzielnię wpisuje się w ustawowe ujęcie działalności gospodarczej i podlega reżimowi prawa wyznaczającemu granice jej prowadzenia. Zgodnie z art. 3 ustawy z dnia 6 marca 2018 r. – Prawo przedsiębiorców¹⁵ działalnością gospodarczą jest zorganizowana działalność zarobkowa, wykonywana we własnym imieniu i w sposób ciągły. Spółdzielnia, jako osoba prawna wykonująca działalność gospodarczą we własnym imieniu jest przy tym przedsiębiorcą w rozumieniu Prawa przedsiębiorców (por. art. 4 ust. 1 i 2 tej ustawy)¹⁶.

Spółdzielnia, prowadząc działalność gospodarczą, jest zobowiązana czynić to na zasadach rachunku ekonomicznego przy zapewnieniu korzyści członkom spółdzielni (art. 67 pr. spółdz.). Działalność gospodarcza spółdzielni może być jednocześnie działalnością zarobkową, co przejawia się przede wszystkim w możliwości wypłaty na rzecz członków udziału w nadwyżce bilansowej wypracowanej w danym roku lub oprocentowaniu ich udziałów albo w odpisach na zwrotne fundusze spółdzielni, albo – jak ma to miejsce w spółdzielniach niektórych rodzajów (np. w spółdzielniach socjalnych) – działalnością niezarobkową¹⁷.

Po trzecie, kolejnym z wyznaczników instytucji spółdzielni wyeksponowanym w treści definicji tego pojęcia z art. 1 § 1 pr. spółdz. jest cel działalności spółdzielczej, sprowadzający się do prowadzenia wspólnej działalności gospodarczej w interesie swoich członków. Tytułem doprecyzowania w literaturze przedmiotu wskazuje się, że: „*Celem spółdzielni może być jedynie bezpośrednio wsparcie członków. Następuje ono przez dostarczenie im usług lub świadczeń, których rodzaj zależy od przedmiotu przedsiębiorstwa spółdzielni. Celem spółdzielni nie jest więc*

¹⁵ Tekst jedn. Dz.U. z 2024 r. poz. 236 ze zm.

¹⁶ M. Wrzolek-Romańczuk, [w:] K. Pietrzykowski (red.), *System...*, s. 36.

¹⁷ M. Wrzolek-Romańczuk, [w:] K. Pietrzykowski (red.), *System...*, s. 36.

dążenie do osiągnięcia zysku i jego podział między członków”¹⁸. W tym punkcie cel stawiany przed spółdzielnią w istotny sposób odróżnia się od celu działania spółki handlowej, która jest w zasadzie nastawiona na osiąganie i maksymalizację zysku oraz jego podział między wspólników. W logice ekonomicznej spółdzielni jej zysk (tzw. nadwyżka bilansowa) nie powinien być celem samym w sobie, ale jedynie środkiem do realizacji innych celów formułowanych przez jej członków, dlatego też nie byłoby możliwe tworzenie spółdzielni przynoszących członkom tylko dywidendę¹⁹.

Po czwarte, spółdzielnia będąc osobą prawną, dysponuje majątkiem, który jako jej substrat ekonomiczny powinien podlegać ochronie w zakresie, w jakim wykorzystywany jest do realizacji celów spółdzielni w zgodzie z zasadami gospodarności, celowości i rzetelności. W literaturze wskazuje się, że ochrona własności spółdzielczej wywodzona jest z samej Konstytucji RP²⁰, która nakazuje równą ochronę wszelkich rodzajów własności, w tym własności spółdzielczej, jako jednej z postaci własności prywatnej (art. 21 i 64 Konstytucji RP), obok własności państwowej i własności samorządów terytorialnych²¹. Trybunał Konstytucyjny w wyroku z dnia 29 maja 2001 r., K 5/01²², zwrócił uwagę, że zgodnie z wyrażoną w art. 64 ust. 2 Konstytucji RP zasadą równej dla wszystkich ochrony praw majątkowych własność spółdzielcza nie może być traktowana jako „gorsza” od własności przysługującej indywidualnym osobom fizycznym. Własność spółdzielcza stanowi dobro wspólne jej członków. Nie tylko Konstytucja RP, ale i cały system prawny mają zapewnić skuteczną ochronę tej własności.

Zgodnie z art. 3 pr. spółdz. majątek spółdzielni jest prywatną własnością jej członków. Należy zastrzec, że literalne brzmienie tego przepisu wzbudziło pewne wątpliwości orzecznicze, gdyż systemowo rzecz ujmując *quod universitatis est, non est singulorum* (co należy do korporacji, nie należy do jej poszczególnych członków)²³. W uchwale z dnia 6 lutego 1996 r., III CZP 4/96²⁴, Sąd Najwyższy zwrócił uwagę, że przepis art. 3 pr. spółdz. nie statuuje zasady, iż członkowie są współwłaścicielami nieruchomości spółdzielczych czy też innych praw, a zawiera jedynie określenie majątku spółdzielczego, traktowanego jako mienie prywatne, z ekonomicznego punktu widzenia. W podobnym tonie wypowiedział się Wojewódzki Sąd Administracyjny w Olsztynie, który w wyroku z dnia 28 stycznia 2009 r., I SA/Ol 505/08²⁵,

¹⁸ P. Zakrzewski, *Cel spółdzielni*, „Kwartalnik Prawa Prywatnego” 2005, z. 1, s. 90.

¹⁹ K. Pietrzykowski, *Spółdzielnia a spółka handlowa*, cz. I, „Przegląd Ustawodawstwa Gospodarczego” 1991, nr 6, s. 67.

²⁰ Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz.U. Nr 78, poz. 483 ze zm.) – dalej Konstytucja RP.

²¹ M. Wrzołek-Romańczuk, [w:] K. Pietrzykowski (red.), *System...*, s. 33.

²² OTK 2001, nr 4, poz. 87.

²³ A. Stefaniak, *Prawo spółdzielcze. Ustawa o spółdzielniach mieszkaniowych. Komentarz*, Warszawa 2018, komentarz do art. 3 pr. spółdz.

²⁴ OSNC 1996, nr 4, poz. 58.

²⁵ „Monitor Spółdzielczy” 2009, nr 2, s. 41; podobnie Sąd Apelacyjny w Warszawie w wyroku z dnia 4 lutego 2015 r., VI ACa 394/14, LEX nr 1661266.

stwierdził, że: „Artykuł 3 Prawa spółdzielczego nie pozbawia spółdzielni własności jej majątku i nie czyni spółdzielców współwłaścicielami w rozumieniu prawa cywilnego, a jedynie zalicza własność należącą do spółdzielni, jako osoby prawnej, do kategorii własności prywatnej, a nie spółdzielczej. Własność taka w rozumieniu przepisów prawa pozostaje jednak własnością cudzą, a jej przedmiot jest cudzym mieniem, także dla członka tej spółdzielni”.

Reasumując dotychczasowe ustalenia, specyfika konstruktów spółdzielni jawi się jako próba zespolenia wielości interesów poszczególnych indywidualnych członków spółdzielni prawno-organizacyjną klamrą zakładającą prowadzenie obligatoryjnej działalności gospodarczej ukierunkowanej na zapewnienie wsparcia członkom spółdzielni poprzez dostarczenie usług, dóbr, świadczeń charakterystycznych dla przedmiotu jej przedsiębiorstwa, przy wykorzystaniu struktury organizacyjnej osoby prawnej dysponującej odrębnym majątkiem. W takim otoczeniu prawnym i faktycznym interes pojedynczego członka spółdzielni może w niesprzyjających okolicznościach ulec zmarginalizowaniu. Siła sprawcza członka spółdzielni postawionego w opozycji do jej zarządu, jako podstawowego organu kierującego działalnością spółdzielni oraz reprezentującego ją na zewnątrz (art. 48 § 1 pr. spółdz.), w praktyce może okazać się niewystarczająca dla ochrony jego interesu indywidualnego. Przywoływane w mediach liczne przykłady patologii, dla których tłem stała się zwłaszcza działalność zarządów niektórych molochów spółdzielni mieszkaniowych, dowodzą bolesnej bezradności członków spółdzielni²⁶. Natomiast wbudowany w Prawo spółdzielcze mechanizm kontroli demokratycznej zakładający, że każdy członek spółdzielni ma jeden głos na walnym zgromadzeniu będącym najwyższym organem spółdzielni (art. 36 § 1 i 2 pr. spółdz.), po prostu jest nieefektywny w zderzeniu z podstawowym deficytem demokracji bezpośredniej – zaniechaniem udziału uprawnionych w zgromadzeniu.

W tym stanie rzeczy doprowadzenie do zniwelowania nierównowagi sił i skutecznego zapewnienia ochrony indywidualnych interesów uczestników ruchu spółdzielczego pozostaje wyzwaniem ustawodawcy. Aksjologicznym punktem wyjścia dla udzielenia adekwatnej odpowiedzi normatywnej na to wyzwanie może stać się zasada transparentności.

W teorii zarządzania strukturami publicznymi transparentność zaliczana jest do wiodącej grupy zasad, w oparciu o które realizowane powinno być tzw. dobre rządzenie (*good governance*)²⁷. W sensie etymologicznym słowo transparentność wywodzi się z języka francuskiego – *transparent* znaczy dosłownie przezroczysty, przejrzysty²⁸. W praktyce transparentne zarządzanie można sprowadzić do działania zgodnie z wytworzonymi regułami postępowania

²⁶ Zob. m.in. *Upadek imperium*, <https://spoldzielniemieszkaniowe.org/upadek-imperium/> (dostęp: dnia 25 marca 2023 r.); *Spółdzielnie mieszkaniowe = patologie*, <http://oburzeni.pl/spoldzielnie-mieszkaniowe-patologia/> (dostęp: dnia 25 marca 2023 r.).

²⁷ T. Mering, *Pomiar jakości rządzenia (governance)*, [w:] E.M. Marciniak, J. Szczupaczyński (red.), *Nowe idee zarządzania publicznego. Wyzwania i dylematy*, Warszawa 2017, s. 133.

²⁸ *Uniwersalny słownik języka polskiego*, red. S. Dubisz, t. 4: R–V, Warszawa 2003, s. 853.

(procedurami), które są czytelne, jasne dla adresatów (przejrzystość) oraz zapewnienia im dostępu do informacji (jawność)²⁹. Wprawdzie ani Prawo spółdzielcze, ani inne ustawy szczególnie z dziedziny prawa spółdzielczego nie posługują się terminem „transparentność”³⁰, niemniej jednak szereg rozwiązań o charakterze gwarancyjnym przyjętych w prawie spółdzielczym, ukierunkowanych na zapewnienie prawidłowej realizacji interesu spółdzielni i spółdzielców, opiera się na aksjologii wywodzonej z zasady transparentności, a także potrzebie zapewnienia jej ochrony w praktyce działania spółdzielni.

Punktem wyjścia jest tu przywołana za art. 2 pr. spółdz. zasada, że spółdzielnia prowadzi działalność na podstawie ustaw oraz zarejestrowanego statutu. W tych dwóch rodzajach aktów normatywnych: powszechnym (ustawie) i wewnątrzorganizacyjnym (statucie)³¹ określone są reguły postępowania w ramach spółdzielni, a także krąg podmiotów, na który nałożono określone obowiązki spółdzielcze. Krytyczna weryfikacja dochowania reguł postępowania i realizacji ciężących obowiązków odzwierciedlona została przez ustawodawcę na gruncie Prawa spółdzielczego w licznych przepisach o charakterze kontrolnym i ostrożnościowym, jak np. procedura lustracji (część I, tytuł I, dział VIII) czy wymóg prowadzenia rachunkowości spółdzielni i przedstawiania rocznych sprawozdań finansowych badanych na zasadach określonych w ustawie z dnia 29 września 1994 r. o rachunkowości³² (zob. art. 87 i 88a pr. spółdz.).

W dalszej części przeprowadzona zostanie prezentacja wybranych regulacji z obszaru prawa spółdzielczego, których *ratio* można powiązać z intencją zapewnienia przez ustawodawcę ochrony interesów członków spółdzielni poprzez wyegzekwowanie od podmiotów zobowiązanych w strukturze spółdzielni standardu transparentnego działania. Z perspektywy prawa karnego i wyodrębnionych na gruncie przepisów spółdzielczych typów czynów zabronionych realizują one dodatkową funkcję. Mianowicie wypełniają treścią normatywną ustawowy opis typu czynu zabronionego oparty na konstrukcji blankietu lub odesłania³³,

²⁹ Por. T. Mering, *Pomiar...*, s. 139.

³⁰ W art. 41 § 4 pr. spółdz. można natomiast znaleźć odwołanie wprost do zasady jawności. W myśl tego przepisu protokoły z obrad walnego zgromadzenia są jawne dla członków spółdzielni, przedstawicieli związku rewizyjnego, w którym spółdzielnia jest zrzeszona, oraz dla Krajowej Rady Spółdzielczej.

³¹ Zgodnie z art. 5 § 1 pr. spółdz. statut spółdzielni powinien określać: 1) oznaczenie nazwy z dodatkiem „spółdzielnia” lub „spółdzielczy” i podaniem jej siedziby; 2) przedmiot działalności spółdzielni oraz czas trwania, o ile założono ją na czas określony; 3) wysokość wpisowego oraz wysokość i ilość udziałów, które członek obowiązany jest zadeklarować, terminy wnoszenia i zwrotu oraz skutki niewniesienia udziału w terminie; jeżeli statut przewiduje wnoszenie więcej niż jednego udziału, może określać ich górną granicę; 4) prawa i obowiązki członków; 5) zasady i tryb przyjmowania członków, wypowiedzania członkostwa, wykreślenia i wykluczania członków; 6) zasady zwoływania walnych zgromadzeń, obradowania na nich i podejmowania uchwał; 7) zasady i tryb wyboru oraz odwoływania członków organów spółdzielni; 8) zasady podziału nadwyżki bilansowej (dochodu ogólnego) oraz pokrywania strat spółdzielni. Ponadto powinien zawierać postanowienia, których wprowadzenia wymagają przepisy Prawa spółdzielczego, oraz może zawierać inne postanowienia (art. 5 § 2 pr. spółdz.).

³² Tekst jedn. Dz.U. z 2023 r. poz. 120 ze zm. – dalej u.r.

³³ M. Budyn-Kulik, [w:] M. Mozgawa (red.), *Prawo karne materialne. Część ogólna*, Warszawa 2011, s. 90–91; Ł. Pohl, *Prawo karne. Wykład części ogólnej*, Warszawa 2015, s. 38–39.

współkształtując tym samym granice odpowiedzialności karnej. Ich prezentację można zogniskować wokół następujących zagadnień:

- 1) obowiązku poddania spółdzielni lustracji,
- 2) obowiązku współpracy z lustratorem,
- 3) obowiązku udostępnienia członkom spółdzielni protokołu lustracji,
- 4) obowiązku zwołania walnego zgromadzenia, zebrania przedstawicieli albo grup członkowskich,
- 5) obowiązku przygotowania w terminie dokumentów dotyczących podziału spółdzielni,
- 6) obowiązku zgłoszenia wniosku o upadłość spółdzielni,
- 7) obowiązku prezentowania danych prawdziwych.

2.2. Obowiązek poddania spółdzielni lustracji

Lustracja spółdzielni, zgodnie z jej ustawowym ujęciem zawartym w art. 91 § 1–3 pr. spółdz., jest badaniem legalności, gospodarności i rzetelności działania spółdzielni przeprowadzonym w ramach struktur spółdzielczych z częstotliwością określoną w ustawie albo na wniosek organów spółdzielni lub jej członków³⁴. Badanie legalności oznacza sprawdzanie działalności spółdzielni z wymogami przewidzianymi w obowiązujących przepisach prawa, statutu, regulaminów i uchwał organów statutowych spółdzielni. Badanie gospodarności polega na ocenie trafności podejmowanych decyzji w zakresie prowadzonej działalności gospodarczej i dążeniu do osiągnięcia zamierzonego celu. Chodzi tu w szczególności o umiejętność dobrego, oszczędnego gospodarowania, tj. celowego i oszczędnego dysponowania środkami na zasadach rachunku ekonomicznego przy zapewnieniu korzyści członkom spółdzielni oraz wykazywanej należytej dbałości o właściwe zabezpieczenie majątku. Z kolei badanie rzetelności działania polega na sprawdzaniu poprawności działania organów w zakresie wykonywanych obowiązków, dokumentowania czynności zgodnie ze stanem rzeczywistym, np. w zakresie prowadzenia ksiąg rachunkowych³⁵. Wśród celów szczegółowych lustracji art. 91 § 2¹ pr. spółdz. wymienia: 1) sprawdzenie przestrzegania przez spółdzielnię przepisów prawa i postanowień statutu; 2) zbadanie przestrzegania przez spółdzielnię prowadzenia przez nią działalności w interesie ogółu członków; 3) kontrolę gospodarności, celowości i rzetelności realizacji przez spółdzielnię jej celów ekonomicznych, socjalnych oraz kultural-

³⁴ M. Wrzolek-Romańczuk, [w:] K. Pietrzykowski (red.), *System...*, s. 334.

³⁵ K. Kwapisz-Krygel, *Prawo spółdzielcze. Komentarz*, Warszawa 2014, komentarz do art. 91 pr. spółdz.; A. Stefaniak, *Prawo...* komentarz do art. 91 pr. spółdz. Zob. także § 2 ust. 2 załącznika nr 1 do uchwały Zgromadzenia Ogólnego Krajowej Rady Spółdzielczej nr 10/2020 z dnia 7 lipca 2020 r. w sprawie przyjęcia trybu i zasad przeprowadzania lustracji organizacji spółdzielczych, http://www.kzrrsp.pl/images/pdf/Tryb_i_Zasady_Przeprowadzania_Lustracji_Organizacji_Spoldzielczych_.pdf (dostęp: dnia 16 listopada 2024 r.).

nych; 4) wskazywanie członkom na nieprawidłowości w działalności organów spółdzielni; 5) udzielanie organizacyjnej i instruktażowej pomocy w usuwaniu stwierdzonych nieprawidłowości oraz w usprawianiu działalności spółdzielni.

Zgodnie z Prawem spółdzielczym poddanie się postępowaniu lustracyjnemu stanowi obowiązek każdej spółdzielni, która powinna poddać się mu przynajmniej raz na trzy lata, a w okresie pozostawania w stanie likwidacji corocznie, za okres od poprzedniej lustracji (art. 91 § 1). W spółdzielniach mieszkaniowych w okresie budowania przez nie budynków mieszkalnych i rozliczania kosztów budowy tych budynków, a także w spółdzielniach w stanie likwidacji, lustrację przeprowadza się corocznie (art. 91 § 1¹ pr. spółdz.). Wykonawcą obowiązku poddania się lustracji jest zarząd (członkowie zarządu) oraz likwidator. Ponadto, lustracja może być przeprowadzona na żądanie walnego zgromadzenia, rady lub 1/5 członków spółdzielni (art. 91 § 2 pr. spółdz.); wówczas to na członkach zarządu ciąży obowiązek zadośćuczynienia temu żądaniu. Zaniechanie (niedopełnienie obowiązku) w tym zakresie jest sankcjonowane na gruncie prawa karnego na podstawie art. 267c pkt 1 pr. spółdz., w którym stypizowano występki indywidualny niepoddania spółdzielni lustracji wbrew przepisom ustawy. Znamię odsyłające „wbrew przepisom ustawy” ulega konkretyzacji na gruncie art. 91 § 1, 1¹, 2 pr. spółdz. Jego sprawcom, a więc zasadniczo członkom zarządu oraz likwidatorowi spółdzielni, grozi kara grzywny albo kara ograniczenia wolności.

Warto dodać, że w odpowiedzi na niedopełnienie obowiązku poddania spółdzielni lustracji Prawo spółdzielcze przewiduje, poza sankcją karną, także dodatkowe mechanizmy zagwarantowania podania spółdzielni lustracji. I tak, w przypadku, w którym spółdzielnia nie podda się samoistnie obowiązkowej lustracji przewidzianej w art. 91 § 1 i 1¹ pr. spółdz., związek rewizyjny, w którym spółdzielnia jest zrzeszona, lub Krajowa Rada Spółdzielcza uzyskują na podstawie art. 91 § 1² pr. spółdz. podstawę do przeprowadzenia badania lustracyjnego z własnej inicjatywy na koszt spółdzielni. W odniesieniu do Krajowej Rady Spółdzielczej oraz związku rewizyjnego ustawodawca nie zdecydował się jednak sięgnąć po instrumentarium z zakresu prawa karnego. Typ z art. 267c pkt 1 pr. spółdz. identyfikuje sprawców niepoddania spółdzielni lustracji pośród członków organów spółdzielni oraz w likwidatorze. Jego zakres podmiotowy nie obejmuje natomiast członków Krajowej Rady Spółdzielczej ani związku rewizyjnego, które nie są wymienione wprost w treści tego przepisu, ani też nie mogą zostać zaliczone do organów spółdzielni. Stanowią one w istocie odpowiednio pewną formę współpracy organizacyjnej między spółdzielniami nadrzędną nad nimi (związek rewizyjny) oraz przejaw strukturalno-organizacyjnego funkcjonowania samorządu spółdzielczego (Krajowa Rada Spółdzielcza). W konsekwencji w przypadku, w którym przy zaistnieniu warunków określonych w art. 91 § 1² pr. spółdz. (spółdzielnia nie poddaje się obowiązkowej lustracji) ani związek rewizyjny, ani Krajowa Rada Spółdzielcza nie zdecydowałyby się wejść na drogę lustracji spółdzielni z własnej inicjatywy, nie pociągnie to za sobą aktualizacji odpowiedzialności karnej

ich członków za niepoddanie spółdzielni lustracji wbrew przepisom ustawy z art. 267c pkt 1 pr. spółdz. W tym punkcie ustawodawca nie zdecydował się na domknięcie procedury lustracyjnej spółdzielni elementem prawnokarnego odstraszenia. Czy uczynił to słusznie w odniesieniu do związków rewizyjnych i Krajowej Rady Spółdzielczej? Trudno ostatecznie przesądzić na tym etapie. Odpowiedź na to pytanie wymagałaby podjęcia odrębnych badań ukierunkowanych na ustalenie, na ile związki rewizyjne i Krajowa Rada Spółdzielcza wypełniają nałożone na nie przez Prawo spółdzielcze zadania lustracyjne względem spółdzielni.

Kolejny mechanizm ukierunkowany na zagwarantowanie lustracji spółdzielni wiąże się z uprawnieniem przyznanym ministrowi właściwemu do spraw budownictwa, planowania i zagospodarowania przestrzennego oraz mieszkalnictwa na gruncie art. 93a § 2 pr. spółdz. Zgodnie z tym przepisem w przypadku zaistnienia podejrzenia naruszenia prawa przez spółdzielnię mieszkaniową minister ten występuje do właściwego związku rewizyjnego, w którym spółdzielnia jest zrzeszona, lub do Krajowej Rady Spółdzielczej z wnioskiem o przeprowadzenie lustracji na koszt spółdzielni. Mają one wówczas 30 dni, liczone od dnia otrzymania wniosku ministra, na wszczęcie postępowania lustracyjnego wobec spółdzielni (art. 93a § 5 pr. spółdz.). W tym przypadku brak zadośćuczynienia wnioskowi ministra, a więc niepodjęcie lustracji we wskazanym terminie przez właściwy związek rewizyjny lub Krajową Radę Spółdzielczą, również nie będzie, z powodów tożsamyh do wskazanych powyżej, skutkowało odpowiedzialnością karną z art. 267c pkt 1 pr. spółdz.

2.3. Obowiązek współpracy z lustratorem

Skuteczny przebieg lustracji uzależniony jest od podjęcia przez organy zobowiązane do poddania spółdzielni lustracji efektywnej współpracy z lustratorem, który – stosownie do art. 92 § 2 pr. spółdz. – uprawniony jest do przeglądania ksiąg i wszelkich dokumentów w lustrowanej spółdzielni oraz do bezpośredniego sprawdzania jej stanu majątkowego. Na podstawie tego samego przepisu organy spółdzielni i jej pracownicy zobowiązani są do udzielania lustratorowi żądanych wyjaśnień i wszelkiej pomocy. Niedopełnienie tych obowiązków, mające postać sprawczą nieudzielenia lub udzielenia niezgodnych ze stanem faktycznym wyjaśnień lustratorowi, niedopuszczenia go do pełnienia obowiązków lub nieprzedłożenia stosownych dokumentów, jest sankcjonowane prawnokarnie na gruncie art. 267c pkt 2 pr. spółdz. Sprawcy tego występkę (członkowi organu spółdzielni albo likwidatorowi) grozi grzywna albo kara ograniczenia wolności.

Tytułem uzupełnienia należy dodać, że do przeprowadzenia lustracji, instytucjonalnie rzecz ujmując, upoważnione są stosownie do art. 91 § 3 pr. spółdz. właściwe związki rewizyjne w spółdzielniach w nich zrzeszonych oraz w odniesieniu do spółdzielni niezrzeszonych

– wybrane przez nie związki rewizyjne lub Krajowa Rada Spółdzielcza. Wyznaczają one lustratora do konkretnego przypadku. Kryteria kwalifikacyjne lustratorów określa Krajowa Rada Spółdzielcza (art. 91 § 4 pr. spółdz.); wśród nich należy wymienić ukończenie specjalistycznego szkolenia i zdanie egzaminu.

W kontekście dyskusji nad zapewnieniem szeroko rozumianej transparentności działania spółdzielni, na co składa się m.in. potrzeba zagwarantowania rzetelności prowadzonego badania lustracyjnego, warto zwrócić uwagę na obowiązywanie regulacji ostrożnościowych dotyczących ograniczeń w zakresie łączenia funkcji lustratora, które mają służyć przeciwdziałaniu zjawiskom patologicznym w ruchu spółdzielczym, określanym mianem lustracji „koleżeńskich”, „towarzyskich”³⁶. Stosownie do reguł wewnątrzorganizacyjnych ruchu spółdzielczego, tj. § 6 Trybu i zasad przeprowadzania lustracji organizacji spółdzielczych:

„1. Do przeprowadzenia lustracji nie wyznacza się osób powiązanych z lustrowaną spółdzielnią umowami zlecenia czy umowami o dzieło przez ostatnie pięć (5) lat.

2. Lustrator nie może przeprowadzać lustracji spółdzielni, w której: 1) jest członkiem lustrowanej spółdzielni; 2) jest pracownikiem lub był zatrudniony na podstawie umowy o pracę przez ostatnie pięć (5) lat; 3) jest członkiem organu samorządowego lub pełnił funkcję członka organu samorządowego przez ostatnie trzy (3) lata; 4) jest współmałżonkiem, względnie krewnym w linii prostej pracownika zajmującego kierownicze stanowisko w spółdzielni.

3. Lustratorem w spółdzielni mieszkaniowej nie może być osoba będąca członkiem zarządu jakiegokolwiek spółdzielni mieszkaniowej, prokurentem, likwidatorem, a także zatrudniony lub świadczący usługi na rzecz jakiegokolwiek spółdzielni mieszkaniowej główny księgowy, radca prawny lub adwokat. Zakaz ten stosuje się także do innych osób, o ile podlegają członkowi zarządu, likwidatorowi lub głównemu księgowemu.

4. Lustrator obowiązany jest złożyć zarządzającemu lustrację oświadczenie o niezależności od podmiotu lustrowanego, a w szczególności o braku istnienia okoliczności, o których mowa w ust. 1–3 oraz o wypełnieniu obowiązku odbycia szkoleń organizowanych przez Krajową Radę Spółdzielczą lub związek rewizyjny, zgodnie z uchwałą nr 21/2018 Zgromadzenia Ogólnego KRS z dnia 18 grudnia 2018 r. (Monitor Spółdzielczy z 2018 r. nr 6 poz. 38) [...]”.

Przepis art. 91 § 4¹ pr. spółdz., dodany nowelizacją z dnia 20 lipca 2017 r.³⁷, zastrzega, że: „W przypadku badania lustracyjnego spółdzielni mieszkaniowych lustratorem nie może być osoba będąca członkiem zarządu jakiegokolwiek spółdzielni mieszkaniowej, prokurentem, likwidatorem, a także zatrudniony lub świadczący usługi na rzecz jakiegokolwiek spółdzielni mieszkaniowej główny księgowy, radca prawny lub adwokat. Zakaz ten stosuje się także do innych osób, o ile podlegają członkowi zarządu, likwidatorowi lub głównemu księgowemu”.

³⁶ K. Pietrzykowski, *Spółdzielnie mieszkaniowe. Komentarz*, Legalis 2018, komentarz do art. 91 pr. spółdz., nb 5.

³⁷ Ustawa z dnia 20 lipca 2017 r. o zmianie ustawy o spółdzielniach mieszkaniowych, ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz ustawy – Prawo spółdzielcze (Dz.U. poz. 1596).

2.4. Obowiązek udostępnienia członkowi spółdzielni protokołu lustracji

Po dokonaniu lustracji lustrator jest obowiązany sporządzić protokół z dokonanych czynności lustracyjnych, który ma moc dokumentu urzędowego. Protokół przekazywany jest radzie i zarządowi, a następnie otrzymuje go także – w zależności od tego, kto zlecił lustrację – związek rewizyjny lub Krajowa Rada Spółdzielcza, które na jego podstawie opracowują wnioski polustracyjne przekazywane następnie zarządowi i radzie (art. 93 § 1 i 1a pr. spółdz.). W dalszej kolejności na tle biegu procedury polustracyjnej ustawodawca położył nacisk na jawność, jako ten element wymogu transparentnego działania spółdzielni, który wiąże się z zapewnieniem dostępu do informacji dla szeregowych członków spółdzielni. Realizuje go na dwa sposoby. Po pierwsze, wnioski z przeprowadzonej lustracji powinny być przedstawione przez radę nadzorczą najbliższemu walnemu zgromadzeniu (art. 93 § 4 pr. spółdz.), co wiąże się ze szczególną właściwością walnego zgromadzenia do ich rozpatrywania. Stosownie bowiem do art. 38 § 1 pkt 3 pr. spółdz. do wyłącznej właściwości walnego zgromadzenia należy rozpatrywanie wniosków wynikających z przedstawionego protokołu polustracyjnego z działalności spółdzielni oraz podejmowanie uchwał w tym zakresie.

Po drugie, zarząd obowiązany jest na żądanie członka spółdzielni udostępnić mu do wglądu protokół lustracji oraz wnioski polustracyjne i informacje o ich realizacji (art. 93 § 2 pr. spółdz.)³⁸. Tylko ten obowiązek i tylko w części dotyczącej udostępnienia członkom spółdzielni protokołu lustracji sankcjonowany jest prawnokarnie. W art. 267c pkt 3 pr. spółdz. przewidziano występki nieudostępnienia członkom spółdzielni protokołu lustracji wbrew przepisom ustawy, za co grozi grzywna albo kara ograniczenia wolności. Skoro zgodnie z ustawowym opisem tego typu czynu zabronionego działanie sprawcy nastąpić ma „wbrew przepisom ustawy”, to na gruncie stylizacji przyjętej w art. 267c pr. spółdz. w odniesieniu do wymienionych w nim kategorii podmiotów (członek organu spółdzielni, likwidator) dla przypisania sprawstwa czynu polegającego na nieudostępnieniu członkom spółdzielni protokołu lustracji relewantna będzie subkategoria członka organu spółdzielni, jaką stanowi członek zarządu. To na zarządzie, a w zasadzie jego członkach, ciąży bowiem wskazany wprost w treści art. 93 § 2 pr. spółdz. obowiązek udostępnienia protokołu lustracji członkowi spółdzielni na jego żądanie. Tak więc to o członku zarządu, który nie udostępnia na żądanie członka spółdzielni protokołu lustracji, można zasadnie powiedzieć, że działa „wbrew przepisom ustawy”. Należy jednak pamiętać, że stosownie do art. 119 § 1 pr. spółdz. odpowiednie stosowanie przepisów dotyczących zarządu spółdziel-

³⁸ Jak wskazano wcześniej, o ile protokół z czynności lustracyjnych przygotowuje sam lustrator (art. 93 § 1 pr. spółdz.), wnioski polustracyjne – związek rewizyjny lub Krajowa Rada Spółdzielcza w zależności od tego, kto przeprowadził lustrację (art. 93 § 1a pr. spółdz.), to informacja o realizacji wniosków polustracyjnych przygotowawana jest przez zarząd, który obowiązany jest corocznie przekazać ją podmiotowi przeprowadzającemu lustrację i walnemu zgromadzeniu (art. 93 § 1b pr. spółdz.).

ni i członków zarządu przewidziano w odniesieniu do likwidatora spółdzielni. Oznacza to, że w pewnych stanach faktycznych (w trakcie trwania likwidacji) obowiązek zarządu udostępnienia protokołu lustracji może zostać przypisany także likwidatorowi, a co za tym idzie – może dotyczyć go także odpowiedzialność karna z art. 267c pkt 3 pr. spółdz. z tytułu niewykonania tego obowiązku.

Jak zaakcentowano wcześniej, w obecnym stanie prawnym odpowiedzialność z art. 267c pkt 3 pr. spółdz. limitowana jest do nieudostępnienia wbrew przepisom prawa protokołu lustracji. Z art. 93 § 2 pr. spółdz. wynika jednak przedmiotowo szerszy obowiązek zarządu, który na żądanie członka spółdzielni ma udostępnić mu do wglądu nie tylko protokół lustracji, ale również wnioski polustracyjne i informacje o ich realizacji. Aktualnie niewykonanie tego obowiązku w punkcie dotyczącym udostępnienia wniosków polustracyjnych i informacji o ich realizacji nie wiąże się z zagrożeniem odpowiedzialnością karną.

Wydaje się jednak, że z perspektywy członka spółdzielni zainteresowanego efektywną weryfikacją działania jej organów ranga wniosków polustracyjnych nie jest mniejsza aniżeli samego protokołu lustracji. Można nawet założyć, że dostęp do dokumentu obejmującego zgeneralizowane (uogólnione) oceny dotychczasowej działalności spółdzielni i rekomendacje dla dalszego postępowania jej organów, jakim jest zestawienie wniosków polustracyjnych, jest z perspektywy członka spółdzielni nawet bardziej pożądany. Dokument taki jest bardziej przystępny w odbiorze aniżeli szczegółowy i sformalizowany protokół z przebiegu lustracji. Tym samym jego walor jako instrumentu wspierającego ochronę interesów indywidualnych spółdzielców wobec działań zarządu spółdzielni należy ocenić jako co najmniej równie istotny jak protokołu lustracji. Z kolei zakładając, że realizacja wniosków polustracyjnych wymaga czasu, można bronić stanowiska, iż dla ochrony interesów spółdzielców w perspektywie długoterminowej ważne jest nie tylko zagwarantowanie skutecznego dostępu do samych wniosków polustracyjnych, ale również odłożona w czasie, coroczna informacja o podjętych przez zarząd krokach mających na celu ich wdrożenie w życie spółdzielni.

Reasumując, przyjęte w obecnym stanie prawnym na gruncie art. 267c pkt 3 pr. spółdz. ograniczenie przedmiotu oddziaływania sprawcy „nieudostępnienia wbrew przepisom ustawy” tylko do protokołu lustracji nie wydaje się słuszne. Biorąc pod uwagę znaczenie pozostałych dokumentów objętych prawnym obowiązkiem ich udostępnienia na podstawie art. 93 § 2 pr. spółdz., tj. wniosków polustracyjnych i corocznej informacji o ich realizacji, dla ochrony interesów indywidualnych członków spółdzielni należy postulować rozszerzenie zakresu znamienia przedmiotu oddziaływania sprawcy na gruncie typu czynu zabronionego z art. 267c pkt 3 pr. spółdz. o te dwie kategorie dokumentów. Objęcie zagrożeniem karą kryminalną nieudostępnienia wbrew przepisom ustawy wniosków polustracyjnych i informacji o ich realizacji wzmocni bez wątpienia pozycję szeregowych członków spółdzielni wobec ich zarządów. Z kolei zaostrenie konsekwencji prawnych odmowy realizacji obowiązków

informacyjnych będzie miało także swój skutek prewencyjny, przyczyniając się do pełniejszego zagwarantowania transparentności działania spółdzielni.

2.5. Obowiązek zwołania walnego zgromadzenia, zebrania przedstawicieli albo zebrania grup członkowskich

Na tle przyjętej w Prawie spółdzielczym podstawowej struktury organizacyjnej spółdzielni, w skład której obligatoryjnie wchodzi: zarząd, rada nadzorcza oraz walne zgromadzenie, to ostatnie jest zgodnie z dyrektywą wyrażoną w art. 36 § 1 pr. spółdz. najwyższym organem spółdzielni. W orzecznictwie sądowym przyjmuje się w związku z tym, że walne zgromadzenie może wyrazić swoje stanowisko w każdej sprawie dotyczącej spółdzielni, wprowadzonej do porządku dziennego obrad przy zachowaniu właściwego trybu³⁹. Jednakże, jak wskazuje A. Zbiegień-Turzańska, w sprawach należących do kompetencji innych organów może ono podjąć wyłącznie uchwałę o charakterze opinii, postulatów czy też zaleceń, pozostawiając podjęcie ostatecznej decyzji organowi właściwemu. A zatem należy przyjąć, że podporządkowanie walnemu zgromadzeniu innych organów spółdzielni zachodzi tylko w ramach jego ustawowych i statutowych kompetencji. Walne zgromadzenie nie może natomiast wyłączać innych organów od załatwienia spraw przekazanych im ustawą bądź statutem do rozstrzygnięcia⁴⁰.

Walne zgromadzenie jest zebraniem wszystkich członków spółdzielni, na którym każdy z nich dysponuje jednym głosem bez względu na liczbę posiadanych udziałów, z tym zastrzeżeniem że statut spółdzielni, której członkami są wyłącznie osoby prawne, może określać inną zasadę ustalania liczby głosów przysługujących członkom spółdzielni (art. 36 § 2 pr. spółdz.). Przez udział w zgromadzeniu wszystkich członków najpełniej realizuje się zasada samorządności i demokracji spółdzielczej⁴¹. Do wyłącznej właściwości walnego zgromadzenia należy zgodnie z art. 38 § 1 i 2 pr. spółdz.: 1) uchwalanie kierunków rozwoju działalności gospodarczej oraz społecznej i kulturalnej; 2) rozpatrywanie sprawozdań rady, zatwierdzanie sprawozdań rocznych i sprawozdań finansowych oraz podejmowanie uchwał co do wniosków członków spółdzielni, rady lub zarządu w tych sprawach i udzielanie absolutorium członkom zarządu; 3) rozpatrywanie wniosków wynikających z przedstawionego protokołu polustracyjnego z działalności spółdzielni oraz podejmowanie uchwał w tym zakresie; 4) podejmowanie uchwał w sprawie podziału nadwyżki bilansowej (dochodu ogólnego) lub sposobu pokrycia strat; 5) podejmowanie uchwał w sprawie zbycia nieruchomości, zbycia zakładu lub innej

³⁹ Por. wyrok SN z dnia 21 września 2006 r., I CSK 101/06, „Monitor Spółdzielczy” 2007, nr 1, poz. 23; wyrok SA w Poznaniu z dnia 31 stycznia 2006 r., I ACa 741/05, OSA 2007, nr 8, poz. 24.

⁴⁰ A. Zbiegień-Turzańska, [w:] K. Pietrzykowski (red.), *System Prawa Prywatnego*, t. 21, *Prawo spółdzielcze*, Warszawa 2020, s. 204.

⁴¹ A. Zbiegień-Turzańska, [w:] K. Pietrzykowski (red.), *System...*, s. 256.

wyodrębnionej jednostki organizacyjnej; 6) podejmowanie uchwał w sprawie przystępowania do innych organizacji gospodarczych oraz występowania z nich; 7) oznaczanie najwyższej sumy zobowiązań, jaką spółdzielnia może zaciągnąć; 8) podejmowanie uchwał w sprawie połączenia się spółdzielni, podziału spółdzielni oraz likwidacji spółdzielni; 9) rozpatrywanie w postępowaniu wewnątrzspółdzielczym odwołań od uchwał rady; 10) uchwalanie zmian statutu; 11) podejmowanie uchwał w sprawie przystąpienia lub wystąpienia spółdzielni ze związku oraz upoważnienie zarządu do podejmowania działań w tym zakresie; 12) wybór delegatów na zjazd związku, w którym spółdzielnia jest zrzeszona. Statut może zastrzec do wyłącznej właściwości walnego zgromadzenia podejmowanie uchwał również w innych sprawach.

Mając na względzie kluczową rolę walnego zgromadzenia w życiu spółdzielni, ustawodawca zagwarantował ustawowo tryb jego zwoływania, a także zabezpieczył spółdzielców przed obstrukcją zarządu spółdzielni, z jednej strony przyznając uprawnienie inicjujące zwołanie walnego zgromadzenia także innym niż zarząd organom, z drugiej zaś sankcjonując prawnokarnie niewykonanie tego obowiązku przez członków zarządu. Podstawowy obowiązek zwołania walnego zgromadzenia ciąży jednak na zarządzie spółdzielni, który zwołuje je przynajmniej raz w roku w ciągu sześciu miesięcy po upływie roku obrachunkowego (art. 39 § 1 pr. spółdz.). Ponadto zarząd jest zobowiązany zwołać walne zgromadzenie na żądanie uprawnionego podmiotu, tj.: 1) rady albo 2) przynajmniej jednej dziesiątej, nie mniej jednak niż trzech członków, jeżeli uprawnienia tego nie zastrzeżono w statucie dla większej liczby członków (art. 39 § 2 pr. spółdz.). Żądanie zwołania walnego zgromadzenia powinno być złożone pisemnie z podaniem celu jego zwołania (art. 39 § 4 pr. spółdz.). Skuteczne wykonanie obowiązku zwołania walnego zgromadzenia przez zarząd warunkowane jest m.in. tym, aby nastąpiło to w takim terminie, by mogło się ono odbyć w ciągu sześciu tygodni od dnia wniesienia żądania. W przypadku gdy zarząd nie wykona tego obowiązku, ustawodawca przewidział mechanizm awaryjny. Walne zgromadzenie zwołuje wówczas rada nadzorcza, związek rewizyjny, w którym spółdzielnia jest zrzeszona, lub Krajowa Rada Spółdzielcza, czyniąc to na koszt spółdzielni (art. 39 § 5 pr. spółdz.). Ponadto, zarząd jest zobowiązany zwołać walne zgromadzenie w wypadkach szczególnych wskazanych w ustawie. Należy do nich np. sytuacja, w której według sprawozdania finansowego spółdzielni ogólna wartość jej aktywów nie wystarcza na zaspokojenie wszystkich zobowiązań. Zarząd powinien wówczas niezwłocznie zwołać walne zgromadzenie, na którego porządku obrad zamieszcza sprawę dalszego istnienia spółdzielni (art. 130 § 2 pr. spółdz.).

Niewykonanie obowiązku zwołania walnego zgromadzenia sankcjonowane jest na gruncie odpowiedzialności karnej w oparciu o typ czynu zabronionego z art. 267c pkt 4 pr. spółdz. Mowa jest w nim o niezwołaniu walnego zgromadzenia przez członka organu spółdzielni, za co grozi kara grzywny albo ograniczenia wolności. Organem spółdzielni, o którym

mowa w art. 267c pkt 4 pr. spółdz., jest bez wątplenia zarząd. W szczególnych przypadkach odpowiedzialność karną na tej podstawie mogą ponieść także członkowie rady nadzorczej. Obowiązek zwołania walnego zgromadzenia ciąży na nich np. w myśl art. 39 § 5 pr. spółdz. (w zastępstwie zarządu, który w tym zakresie nie wykonał swojego obowiązku) albo art. 50 § 2 pr. spółdz. – po zawieszeniu w czynnościach członka zarządu, którego działalność okazała się sprzeczna z przepisami prawa lub statutu, rada podejmuje uchwały niezbędne do prawidłowego prowadzenia działalności spółdzielni oraz zwołuje niezwłocznie walne zgromadzenie. Z kolei w przypadku związku rewizyjnego i Krajowej Rady Spółdzielczej, niebędących w istocie organami spółdzielni, ich kompetencja do zwołania walnego zgromadzenia nie została zabezpieczona sankcją karną.

Analogicznie do niezwołania walnego zgromadzenia art. 267c pkt 4 pr. spółdz. przewiduje dodatkowo karalność niezwołania zebrania przedstawicieli albo zebrań grup członkowskich poprzedzających zebranie przedstawicieli.

Obie te instytucje są charakterystyczne dla dużych spółdzielni, o znacznej liczbie członków, w których „*istnienie walnego zgromadzenia może doprowadzić do faktycznego pozbawienia członków wpływu na działalność spółdzielni, do dezorganizacji, a nawet do całkowitego paraliżu funkcjonowania spółdzielni. W celu przeciwdziałania takim sytuacjom ustawodawca przewidział powołanie instytucji zebrania przedstawicieli jako organu demokracji pośredniej*”⁴². Stosownie do art. 37 § 1 pr. spółdz. statut może postanowić, że jeżeli ilość członków przekroczy liczbę w nim określoną, walne zgromadzenie członków zostaje zastąpione przez zebranie przedstawicieli. W takim wypadku statut powinien określać zasady ustalania liczby przedstawicieli i ich wyboru oraz czas trwania przedstawicielstwa. Do zebrania przedstawicieli stosuje się odpowiednio przepisy ustawy – Prawo spółdzielcze i statutu dotyczące walnych zgromadzeń (art. 37 § 2 pr. spółdz.), w tym przepisy dotyczące obowiązku zwołania (por. art. 39 § 1–2 pr. spółdz.), z tym zastrzeżeniem że zgodnie z art. 39 § 3 pr. spółdz. zarząd zwołuje zebranie przedstawicieli także na żądanie: 1) 1/3 przedstawicieli na zebranie przedstawicieli; 2) zebrań grup członkowskich obejmujących co najmniej 1/5 ogólnej liczby członków spółdzielni.

W spółdzielniach, w których walne zgromadzenie zostało zastąpione przez zebranie przedstawicieli, organami tych spółdzielni są także zebrania grup członkowskich, które m.in. rozpatrują sprawy mające być przedmiotem obrad najbliższego zebrania przedstawicieli. Zgodnie z art. 59 § 1 *in fine* pr. spółdz. do grup członkowskich stosuje się m.in. art. 35 § 5 pr. spółdz., z którego wynika m.in., że szczegółowy tryb zwoływania posiedzeń grup członkowskich określa statut spółdzielni lub przewidziane w nim regulaminy. Należy przy tym zastrzec, że możliwość powołania grup członkowskich została wyłączona w stosunku do spółdzielni mieszkaniowych. Wynika to pośrednio z art. 59 § 1 pr. spółdz. Tak więc

⁴² A. Zbiegień-Turzańska, [w:] K. Pietrzykowski (red.), *System...*, s. 256.

w strukturze organizacyjnej spółdzielni mieszkaniowej nie może się znaleźć zebranie grup członkowskich⁴³. Spółdzielni mieszkaniowych dotyczy jeszcze jedna odmienność strukturalno-organizacyjna, a mianowicie zgodnie z art. 8³ ust. 1 u.s.m. walne zgromadzenie spółdzielni mieszkaniowej nie może być zastąpione przez zebranie przedstawicieli, jednakże, jeżeli statut tak stanowi, w przypadku gdy liczba członków spółdzielni mieszkaniowej przekroczy 500, walne zgromadzenie może być podzielone na części. Rada nadzorcza ustala wówczas zasady zaliczania członków do poszczególnych części walnego zgromadzenia, z tym że nie można zaliczyć członków uprawnionych do lokali znajdujących się w obrębie jednej nieruchomości do różnych części walnego zgromadzenia.

W literaturze podkreśla się, że w Prawie spółdzielczym nie obowiązuje – charakterystyczna dla innych osób prawnych – zasada *numerus clausus* organów osoby prawnej⁴⁴. Na mocy art. 35 § 3 pr. spółdz. dopuszczalne jest powołanie w spółdzielni także innych organów niż obligatoryjne (zarząd, rada nadzorcza, walne zgromadzenie, a gdy zastąpiło je zebranie przedstawicieli – także zebranie grup członkowskich). W skład tych innych organów mogą wchodzić wyłącznie członkowie spółdzielni. Statut określa zakres uprawnień tych organów. Organami fakultatywnymi są często, zwłaszcza w spółdzielniach mieszkaniowych, rady osiedli, komitety kolonii czy komitety domowe⁴⁵. Niektóre statuty przewidują powoływanie jeszcze innych organów fakultatywnych, takich jak np. komitet sklepowy, sąd koleżeński, samorząd domowy⁴⁶. Należy zastrzec, że art. 267c pkt 4 pr. spółdz. nie przewiduje karalności naruszenia reguł zwoływania tego typu organów fakultatywnych na wzór walnego zgromadzenia, zebrania przedstawicieli albo zebrań grup członkowskich.

2.6. Obowiązek przygotowania w terminie dokumentów dotyczących dokonania podziału spółdzielni

W obecnym stanie prawnym Prawo spółdzielcze przewiduje dwa procesy reorganizacyjne prowadzące do zasadniczej zmiany w strukturze organizacyjnej i bazie majątkowej spółdzielni. Są to łączenie oraz podział spółdzielni⁴⁷.

⁴³ Por. K. Pietrzykowski, [w:] E. Gniewek (red.), *System Prawa Prywatnego*, t. 4, *Prawo rzeczowe*, Warszawa 2012, s. 322, nb 135.

⁴⁴ A. Zbiegień-Turzańska, [w:] K. Pietrzykowski (red.), *System...*, s. 201.

⁴⁵ A. Zbiegień-Turzańska, [w:] K. Pietrzykowski (red.), *System...*, s. 201.

⁴⁶ A. Stefaniak, *Prawo...*, komentarz do art. 35 pr. spółdz.

⁴⁷ Prawo spółdzielcze znało jeszcze instytucję przyłączenia wyodrębnionej organizacyjnej jednostki spółdzielni do innej spółdzielni (art. 103 i n. pr. spółdz., uchylony z dniem 26 września 1994 r. ustawa z dnia 7 lipca 1994 r. o zmianie ustawy – Prawo spółdzielcze oraz o zmianie niektórych ustaw; Dz.U. Nr 90, poz. 419). Z kolei 28 czerwca 2019 r. na mocy ustawy z dnia 16 maja 2019 r. o zmianie ustawy – Prawo spółdzielcze (Dz.U. poz. 1100). przestały obowiązywać przepisy dotyczące przekształcenia spółdzielni pracy w spółkę handlową. Zniesienie tej drugiej procedury, umożliwiającej przekształcenie spółdzielni pracy w spółkę, jest następstwem

Połączenie spółdzielni przybiera postać przejęcia jednej spółdzielni przez drugą. U podstaw tego procesu leży konsensus co do zasadności (ekonomicznej i organizacyjnej) połączenia, znajdujący swoje odzwierciedlenie w zgodnych oświadczeniach woli obu osób prawnych. W tych realiach projektowana treść uchwały o połączeniu, w szczególności ustalenie treści statutu spółdzielni przejmującej, staje się przedmiotem dwustronnych uzgodnień⁴⁸. Z uwagi na swoje konsensualne podłoże proces ten nie wymaga tak daleko idącej ingerencji ze strony ustawodawcy, jak to ma miejsce w przypadku podziału spółdzielni. Nie ma tu bowiem tak wyraźnej konieczności zagwarantowania ochrony interesów strony słabszej. Z tego względu przepisy dotyczące łączenia spółdzielni są nieliczne i mają charakter ramowy.

Jeśli zaś chodzi o drugi proces reorganizacji spółdzielni, jakim jest jej podział⁴⁹, w literaturze wskazuje się, że jedyną prawnie dopuszczoną metodą procedowania jest podział spółdzielni przez wydzielenie, który oznacza, że z wydzielonej części spółdzielni dzielonej, która utrzymuje swój byt prawny i dalej funkcjonuje, zostaje utworzona nowa spółdzielnia (art. 108 § 1 pr. spółdz.)⁵⁰. Stąd w ramach procedury podziałowej można mówić o szczególnym sposobie utworzenia spółdzielni⁵¹.

Przy procedurze podziału spółdzielni ustawodawca w większym stopniu był zmuszony uwzględnić element gwarancyjny regulacji, zapewniający ochronę interesów tych członków spółdzielni, którzy zdecydowali się na wydzielenie z dotychczasowej struktury, co niejednokrotnie może pozostawać w kolizji z interesami aktualnych członków zarządu. Z tego względu procedura podziału spółdzielni jest unormowana szerzej niż ma to miejsce w przypadku

---

wyroku TK z dnia 16 czerwca 2015 r., K 25/12 (OTK-A 2015, nr 6, poz. 82), w którym stwierdzono niezgodność części przepisów Prawa spółdzielczego z Konstytucją RP. Jak zauważa A. Witosz, przy tej okazji dostosowanie systemu prawa przyjęło postać całkowitego zniesienia możliwości dokonania przekształcenia, bez zastąpienia obowiązujących regulacji inną procedurą. W konsekwencji osiągnięcie analogicznego skutku wymaga przeprowadzenia dwóch odrębnych procedur: w pierwszej kolejności likwidacji spółdzielni, a następnie utworzenia spółki na zasadach ogólnych – A. Witosz, [w:] K. Pietrzykowski (red.), *System Prawa Prywatnego*, t. 21, *Prawo spółdzielcze*, Warszawa 2020, s. 348.

⁴⁸ Jak wskazuje Ł. Cudny, uchwały muszą w zgodny sposób określać wymagane przez ustawę elementy – Ł. Cudny, [w:] K. Osajda (red.), *Komentarze Prawa Prywatnego*, t. 6A, *Prawo spółdzielcze i mieszkaniowe. Komentarz*, Legalis 2018, komentarz do art. 97 pr. spółdz., pkt I.

⁴⁹ W przekształceniu organizacyjnym spółdzielni, podobnie jak przy łączeniu się, podziale i przekształceniu spółek, identyfikuje się trzy zasadnicze etapy. Pierwsza faza – czynności przygotowawcze w dużej mierze jest kwestią nieuregulowaną ustawowo, swój wyraz normatywny znajduje dopiero w postaci zwołania walnego zgromadzenia w celu podjęcia uchwały dotyczącej przekształcenia organizacyjnego. W przypadku podziału spółdzielni faza ta staje się jednak bardziej rozbudowana z uwagi na szczególne regulacje art. 108a i 108b pr. spółdz. Druga faza – właścicielska obejmuje podjęcie uchwał związanych z przekształceniem organizacyjnym, przy czym – ponownie w przypadku podziału – procedura ulega dalszemu rozbudowaniu z uwagi na wymóg dodatkowej uchwały kształtującej statut i strukturę spółdzielni wydzielonej (art. 109 pr. spółdz.). Trzecia – faza autoryzacji sprowadza się do rejestracji przekształcenia organizacyjnego w KRS. Zob. A. Witosz, [w:] K. Pietrzykowski (red.), *System...*, s. 349 oraz A. Witosz, A.J. Witosz, [w:] A. Kidyba (red.), *Łączenie, podział i przekształcanie spółek handlowych*, Warszawa 2019, s. 8–89.

⁵⁰ A. Witosz, [w:] K. Pietrzykowski (red.), *System...*, s. 365.

⁵¹ J. Petraniuk, *Podział spółdzielni w świetle prawa polskiego*, Lublin 1997, s. 8.

łączenia się, zawiera więcej norm o charakterze *ius cogens*, a w ostateczności wykorzystuje element prawnokarnego przymuszania.

Wyróżnia się trzy modele proceduralne podziału spółdzielni⁵². Pierwszy, w którym zgodnie z regułami ogólnymi inicjatywa zwołania walnego zgromadzenia należy do zarządu, ale żądanie zwołania walnego zgromadzenia w stosunku do tego organu może skierować także rada nadzorcza oraz grupa 10% członków (nie mniej jednak niż trzy osoby), o ile statut nie zastrzył wymagań w tym zakresie (art. 39 § 1 i 2 pr. spółdz.)⁵³.

W drugim modelu, identyfikowanym z art. 108a pr. spółdz., przewidziano szczególne prawo żądania zwołania walnego zgromadzenia w celu podjęcia uchwały o podziale spółdzielni. W myśl art. 108a § 1 pr. spółdz. członkowie spółdzielni, których prawa i obowiązki majątkowe są związane z wyodrębnioną organizacyjnie jednostką spółdzielni albo z częścią majątku spółdzielni, która nadaje się do takiego wyodrębnienia, mogą na podstawie uchwały podjętej większością głosów tych członków wystąpić do zarządu spółdzielni z żądaniem zwołania walnego zgromadzenia w celu podjęcia uchwały o podziale spółdzielni w ten sposób, że z tej jednostki organizacyjnej albo części majątku zostanie utworzona nowa spółdzielnia. Istota tego mechanizmu różni się tym od ogólnego prawa członków do żądania od zarządu zwołania walnego zgromadzenia na podstawie art. 39 § 2 pkt 2 pr. spółdz., że zarząd staje się automatycznie zobowiązany do przygotowania niezbędnej dokumentacji służącej przeprowadzeniu podziału. Tak więc po wpłynięciu żądania zwołania walnego zgromadzenia, stosownie do art. 108a § 2 pr. spółdz., zarząd spółdzielni jest obowiązany niezwłocznie przygotować dokumenty niezbędne do podjęcia przez walne zgromadzenie uchwały o podziale oraz udostępnić je członkom żądającym podziału. W tym miejscu obowiązek zarządu niezwłocznego udostępniania opracowanej dokumentacji skorelowany jest ze szczególnym prawem do jawności (informacji) przysługującym zamierzającym się wydzielić członkom spółdzielni. Jak podnosi A. Witosz, w przypadku żądania zgłoszonego na podstawie art. 39 § 2 pr. spółdz. nie byłoby możliwe głosowanie nad uchwałą w sprawie podziału z uwagi na brak niezbędnych jej elementów⁵⁴, w szczególności brak sprawozdania finansowego spółdzielni będącego obligatoryjnym elementem składowym uchwały walnego zgromadzenia o podziale (por. art. 108 § 2 pr. spółdz.).

Jak z tego wynika, możliwość skutecznego przeprowadzenia podziału spółdzielni zainicjowanego w trybie art. 108a pr. spółdz. przez część członków spółdzielni uzależniona jest od spełnienia trzech podstawowych warunków: przygotowania dokumentacji podziałowej, udostępnienia jej członkom spółdzielni żądającym podziału oraz zwołania walnego zgroma-

⁵² A. Jedliński, *Podział spółdzielni w świetle nowych regulacji prawnych*, „Państwo i Prawo” 2002, nr 8, s. 58.

⁵³ Jeśli walne zgromadzenie zastąpione jest zebraniem przedstawicieli, żądanie zwołania przysługuje 1/3 przedstawicieli lub zebraniom grup członkowskich obejmujących co najmniej 1/5 ogólnej liczby członków spółdzielni dzielonej (art. 39 § 3 pr. spółdz.).

⁵⁴ A. Witosz, [w:] K. Pietrzykowski (red.), *System...*, s. 371.

dzenia w celu przyjęcia uchwały o podziale. Wykonawcą jest w każdym z tych przypadków zarząd, na którym ciąży prawny obowiązek działania. Patrząc z perspektywy zapewnienia sprawnego przebiegu procesu podziału, kluczowe pozostaje zagwarantowanie na poziomie ustawowym szczelnych reguł postępowania, które nie pozostawią przestrzeni na jego sabotowanie. Nie trudno bowiem wyobrazić sobie sytuację, w której w interesie zarządu może leżeć utrzymanie władztwa nad całością spółdzielni. Wówczas sprzeciw wobec idei wydzielenia się ze spółdzielni jej części może przybrać np. postać sztucznego wydłużania kolejnych etapów procesu chociażby po to, aby doprowadzić do rozbicia jedności grupy spółdzielców zmierzającej do podziału i w efekcie utracić pomysł wydzielenia się do innej spółdzielni.

Na tym tle przepisy Prawa spółdzielczego charakteryzuje pewien deficyt. Nie jest np. zrozumiałe, dlaczego w związku z warunkiem przygotowania dokumentów niezbędnych do podjęcia uchwały podziałowej ustawodawca poprzestał na posłużeniu się niedookreślonym terminem „niezwłocznie”. Podczas gdy w analogicznej sytuacji, w procedurze podziałowej realizowanej na podstawie art. 108b pr. spółdz., uznał już, że obowiązek zarządu do „niezwłocznego” przygotowania dokumentów powinien zostać zobiektywizowany i działanie „niezwłoczne” to takie, które nie może przekroczyć 60 dni (art. 108b § 2 pr. spółdz.). Ponadto, na gruncie procedury podziałowej z art. 108a pr. spółdz. nie zdecydował się zabezpieczyć realizacji tego obowiązku sankcją karną. Artykuł 267c pkt 5 pr. spółdz.⁵⁵ kryminalizuje nieprzygotowanie w terminie dokumentów dotyczących dokonania podziału spółdzielni jedynie w odniesieniu do podziału zainicjowanego w trybie art. 108b pr. spółdz. Można wprawdzie założyć, że na gruncie procedury z art. 108a pr. spółdz. ustawodawca poprzestał na kryminalizacji naruszenia obowiązku bardziej odległego, tj. niezwołania walnego zgromadzenia (art. 267c pkt 4 pr. spółdz.). Niemniej jednak postulat rozszerzenia pola kryminalizacji przepisu art. 267c pkt 5 pr. spółdz. o ściganie przypadków nieprzygotowania w terminie dokumentów podziałowych także na gruncie procedury zainicjowanej w trybie art. 108a pr. spółdz. nie jest bezzasadny (oczywiście po uzupełnieniu art. 108a § 2 pr. spółdz. o wyraźnie oznaczony termin). Przypadki opieszałości w przygotowaniu wymaganej dokumentacji, przeciągania w czasie, mogą bowiem na równi dotyczyć zarządów postawionych przed perspektywą podziału spółdzielni zainicjowanego zarówno w trybie art. 108a, jak i art. 108b pr. spółdz. Co więcej, wydaje się to nawet bardziej prawdopodobne na gruncie art. 108a pr. spółdz., gdzie termin przygotowania dokumentacji nie został wyraźnie oznaczony (zob. § 2 tego artykułu).

Przy tej okazji należy dodać, że rozszerzeniu pola kryminalizacji typu z art. 267c pkt 5 pr. spółdz. o nieprzygotowanie w terminie dokumentów dotyczących dokonania podziału spółdzielni także w trybie art. 108a pr. spółdz. powinno towarzyszyć objęcie kryminalizacją również niewykonania przez zarząd drugiego obowiązku, tj. udostępnienia członkom żąda-

⁵⁵ Dodany z dniem 31 lipca 2007 r. przez art. 2 pkt 6 ustawy z dnia 14 czerwca 2007 r. o zmianie ustawy o spółdzielniach mieszkaniowych oraz o zmianie niektórych innych ustaw (Dz.U. Nr 125, poz. 873).

jącym podziału przygotowanych dokumentów. Nie jest zrozumiałe, dlaczego ustawodawca pominął tę kwestię na gruncie art. 267c pkt 5 pr. spółdz. nawet w odniesieniu do trybu podziału z art. 108b pr. spółdz. Obowiązek udostępnienia dokumentów podziałowych członkom żądającym podziału jest zidentyfikowany zarówno w trybie art. 108a pr. spółdz. (zob. § 2), jak i art. 108b pr. spółdz. (zob. § 2). Z dużą pewnością można założyć, że niewykonanie tego obowiązku przez zarząd na równi utrudni przeprowadzenie podziału spółdzielni jak sabotowanie samego przygotowania dokumentów. Społeczna szkodliwość obu czynów wydaje się być zbliżona. Z tego względu należy postulować uzupełnienie opisu typu czynu zabronionego z art. 267c pkt 5 pr. spółdz. o dodatkową czynność sprawczą nieudostępnienia dokumentów w alternatywie nierozłącznej (lub) z ich nieprzygotowaniem. I następnie odniesienie tej zmiany zarówno do podziału spółdzielni z podstawy określonej w art. 108a pr. spółdz., jak i art. 108b pr. spółdz.

Kolejnym mankamentem modelu podziału spółdzielni identyfikowanego z art. 108a pr. spółdz. jest brak wskazania terminu, w którym miałyby się odbyć walne zgromadzenie podejmujące uchwałę o podziale. Jest to o tyle zaskakujące, że zgodnie z procedurą przyjętą przez ustawodawcę podjęcie uchwały walnego zgromadzenia o podziale spółdzielni stanowi kluczowy, obok przywołanego wyżej przygotowania dokumentów, warunek skutecznego zakończenia podziału spółdzielni wpisem w KRS i księdze wieczystej (zob. art. 108a § 8 pr. spółdz.). Nieokreślenie terminu granicznego bez wątpienia osłabia pozycję tych członków spółdzielni, którzy zmierzają do przeprowadzenia podziału, zaś jego przeciwnikom (np. dotychczasowemu zarządowi) stwarza możliwość doprowadzenia do odłożenia w czasie decyzji walnego zgromadzenia.

Dla porównania, przy pierwszym modelu podziału z regułą ogólnych wynika, że termin zwołania walnego zgromadzenia nie powinien przekroczyć sześciu tygodni. Zgodnie z art. 39 § 5 pr. spółdz. walne zgromadzenie (zebranie przedstawicieli) zwołuje się w takim terminie, aby mogło się ono odbyć w ciągu sześciu tygodni od dnia wniesienia żądania. Jeżeli to nie nastąpi, ustawa przewiduje zastąpienie decyzji zarządu przez radę nadzorczą, związek rewizyjny, w którym spółdzielnia jest zrzeszona, lub Krajową Radę Spółdzielczą, na koszt spółdzielni. Ten mechanizm zastępczy, uwzględniający termin graniczny, ograniczony jest jednak *expressis verbis* do wypadków wskazanych w § 2 i 3 art. 39 pr. spółdz., tzn. nie obejmuje zwołania walnego zgromadzenia w celu podjęcia uchwały o podziale spółdzielni w trybie art. 108a pr. spółdz.

Na gruncie art. 108a pr. spółdz., w przypadku niezwołania przez zarząd walnego zgromadzenia w celu podjęcia uchwały o podziale, remedium na bezczynność zarządu w tej kwestii stanowi prawomocne orzeczenie sądu zastępujące taką uchwałę. A zatem Prawo spółdzielcze ostatecznie gwarantuje członkom spółdzielni zmierzającym do przeprowadzenia podziału możliwość realizacji planów nawet w sytuacji blokowania ich przez zarząd. To nastąpi jednak

pod warunkiem, że pozostaną niezłomni w przeforsowaniu swojej decyzji i konsekwentnie wejdą na drogę sądową. Należy przy tym przyjąć, że przy braku ustawowego określenia terminu, to sąd *ad hoc* oceni, czy bezskuteczny upływ czasu jest w danym wypadku jeszcze akceptowalny, czy też uzasadnia już ingerencję sądu. Niezależnie od orzeczenia zastępczego wydanego przez sąd niezwołanie walnego zgromadzenia wbrew żądaniu członków spółdzielni wyrażonemu w uchwale podjętej większością głosów na podstawie art. 108a § 1 pr. spółdz. jest podstawą do odpowiedzialności karnej członków zarządu z art. 267c pkt 4 pr. spółdz. (niezwołanie walnego zgromadzenia wbrew przepisom ustawy).

W świetle powyższych zastrzeżeń należy postulować zakreślenie przez ustawodawcę konkretnego terminu, w jakim zarząd spółdzielni miałby zwołać walne zgromadzenie celem podjęcia uchwały o podziale. Na gruncie procedury podziałowej z art. 108a pr. spółdz. wprowadzenie wyraźnie określonego terminu, przed upływem którego zarząd miałby zrealizować obowiązek zwołania walnego zgromadzenia, wzmocniłoby pozycję członków spółdzielni zmierzających do jej podziału, a to poprzez narzucenie transparentnych, a przez to łatwych do wyegzekwowania, reguł związania zarządu. Zmiana ta miałaby pośrednio także pozytywny wpływ na kwestię dookreślenia granic odpowiedzialności karnej za czyn z art. 267c pkt 4 pr. spółdz. Dopełnienie znamienia blankietowego „wbrew przepisom ustawy” konkretnym terminem, po którego przekroczeniu aktualizowałyby się odpowiedzialność członków zarządu za niedopełnienie obowiązku zwołania walnego zgromadzenia, z pewnością podniosłoby walor określoności tego typu czynu zabronionego. Jednocześnie ułatwiłoby stosowanie tego przepisu w praktyce organów ścigania i sądów karnych, które, jak można założyć, w obecnym stanie prawnym wyczekują na moment wydania orzeczenia zastępczego, który pośrednio potwierdza wystąpienie nieuzasadnionej zwłoki po stronie zarządu spółdzielni.

Trzeci model podziału spółdzielni identyfikowany jest z podstawą zawartą w art. 108b pr. spółdz. W jego ujęciu ustawa przyznaje członkom zamierzającym się wydzielić prawo do samodzielnego podjęcia decyzji o podziale (bez potrzeby występowania do zarządu z żądaniem zwołania walnego zgromadzenia w celu podjęcia uchwały o podziale; por. art. 108a § 1 pr. spółdz.). Na gruncie art. 108b § 1 pr. spółdz., podobnie jak we wcześniejszym przypadku (art. 108a § 1 pr. spółdz.) prawa i obowiązki majątkowe wydzielających się członków muszą być związane z wyodrębnioną organizacyjnie jednostką spółdzielni albo z częścią majątku spółdzielni, która nadaje się do takiego wyodrębnienia. Tym samym wydzielenie się spółdzielni z woli zainteresowanych członków musi mieć uzasadnienie gospodarcze, a wydzielane składniki majątkowe muszą stanowić zwarty i zorganizowany zespół tworzący całość nadającą się do organizacyjnego wyodrębnienia⁵⁶. W odróżnieniu od trybu przyjętego w art. 108a pr. spółdz., w tym przypadku nie dochodzi do sformułowania żądania zwołania walnego

⁵⁶ A. Witosz, [w:] K. Pietrzykowski (red.), *System...*, s. 373; zob. też wyrok SA w Gdańsku z dnia 11 lutego 2016 r., V ACa 636/15, Legalis.

zgromadzenia spółdzielni dzielonej, lecz do podjęcia samodzielnej decyzji wydziałających się członków. Kluczowe dla skutecznego przeprowadzenia podziału pozostaje zatem wyegzekwowanie od zarządu obowiązku przygotowania dokumentów niezbędnych do dokonania podziału oraz udostępnienia ich członkom żądającym podziału (art. 108b § 2 pr. spółdz.). Należą do nich sprawozdanie finansowe będące rachunkową podstawą podziału oraz spis składników majątkowych, praw i zobowiązań spółdzielni zawarty w tzw. planie podziału (por. art. 108 § 2 pkt 2 pr. spółdz.). Podobnie jak we wcześniejszym przypadku (art. 108a § 2 pr. spółdz.), to zarząd spółdzielni dzielonej odpowiada za przygotowanie stosownej dokumentacji (art. 108b § 2 pr. spółdz.). Niewykonanie tego obowiązku terminowo jest sankcjonowane karą grzywny albo ograniczenia wolności (art. 267c pkt 5 pr. spółdz.). Na gruncie art. 108b § 2 pr. spółdz. ustawodawca wprowadził graniczny termin 60 dni dla przygotowania wymaganej dokumentacji podziałowej spółdzielni, czego – jak wykazano wcześniej – brakuje w trybie podziału z art. 108a pr. spółdz. W literaturze podnosi się natomiast, że przepis art. 108b § 2 pr. spółdz. nie wskazuje momentu początkowego biegu tego terminu. Należy przyjąć, że jest nim doręczenie zarządowi uchwały wydziałających się członków⁵⁷. Jak wskazano wcześniej, ustawodawca nie objął ustawowym opisem typu czynu zabronionego z art. 267c pkt 5 pr. spółdz. przypadków nieudostępnienia przygotowanych dokumentów członkom spółdzielni żądającym podziału, choć obowiązek ich udostępnienia przez członków zarządu wynika wprost z art. 108b § 2 pr. spółdz. Pozostawienie tego zachowania poza oddziaływaniem regulacji prawa karnego należy ocenić negatywnie.

2.7. Obowiązek zgłoszenia wniosku o upadłość spółdzielni

Zasadnicza część procedury upadłościowej uregulowana została w ustawie z dnia 28 lutego 2003 r. – Prawo upadłościowe⁵⁸, która określa zasady wspólnego dochodzenia roszczeń wierzycieli od niewypłacalnych dłużników (będących przedsiębiorcami bądź osobami fizycznymi nieprowadzącymi działalności gospodarczej, których niewypłacalność powstała na skutek wyjątkowych i niezależnych od nich okoliczności) oraz skutki ogłoszenia upadłości⁵⁹. Znajduje ona zastosowanie także w odniesieniu do spółdzielni, którym, jako przedsiębiorcom w rozumieniu art. 43¹ Kodeksu cywilnego⁶⁰, przysługuje zdolność upadłościowa, czyli możliwość postawienia w stan prawnej upadłości (por. art. 5 pr. upadł.). Niezależnie od tego

⁵⁷ A. Witosz, [w:] K. Pietrzykowski (red.), *System...*, s. 378.

⁵⁸ Tekst jedn. Dz.U. z 2024 r. poz. 794 ze zm. – dalej pr. upadł.

⁵⁹ I. Heropolitańska, A. Tułodziecka, K. Hryćków-Mycka, [w:] I. Heropolitańska, A. Tułodziecka, K. Hryćków-Mycka, P. Kuglarz, *Ustawa o księgach wieczystych i hipotece oraz przepisy związane. Komentarz*, Warszawa 2021, s. 805–806.

⁶⁰ Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. – Kodeks cywilny (tekst jedn. Dz.U. z 2024 r. poz. 1061 ze zm.).

w Prawie spółdzielczym ustawodawca przewidział wprost odesłanie do przepisów Prawa upadłościowego w sprawach nieuregulowanych (art. 137 pr. spółdz.).

Samo Prawo spółdzielcze reguluje kwestię upadłości spółdzielni wyjątkowo wąsko⁶¹. Z perspektywy dalszej analizy znaczenie będzie miał ten obszar, który dotyczy obowiązku zgłoszenia do sądu wniosku o upadłość. Jego niedopełnienie jest sankcjonowane na gruncie art. 267b pr. spółdz., zgodnie z którym niezgłoszenie wniosku o upadłość spółdzielni pomimo powstania warunków uzasadniających jej upadłość podlega grzywnie, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do roku.

Zasadniczo rzecz ujmując, legitymacja do zgłoszenia wniosku o upadłość przysługuje trzem kategoriom podmiotów: zarządowi (art. 130 § 4 pr. spółdz.), likwidatorowi (art. 131 pr. spółdz.) oraz wierzycielowi (art. 132 pr. spółdz.). W ujęciu Prawa spółdzielczego tylko dwa pierwsze podmioty są adresatami prawnego zobowiązania do działania. Niedopełnienie obowiązku zgłoszenia wniosku o upadłość skutkuje odpowiedzialnością karną odpowiednio członków zarządu i likwidatora (art. 267b pr. spółdz.). W trzecim przypadku decyzję o dochodzeniu wierzytelności z masy majątkowej spółdzielni postawionej w stan upadłości ustawodawca pozostawia do swobodnej oceny samych wierzycieli.

Wedle konstrukcji typu przyjętej w art. 267b pr. spółdz. ściganie niedopełnienia obowiązku zgłoszenia wniosku o upadłość uzależnione jest od uprzedniego powstania warunków uzasadniających upadłość spółdzielni. Innymi słowy, zaniechanie sprawcy następuje pomimo zaistnienia tych warunków. Z analizy przepisów Prawa spółdzielczego wynika, że obowiązek zgłoszenia do sądu wniosku o upadłość spółdzielni aktualizuje się po ziszczeniu się dwóch warunków: materialnego i formalnego. Wystąpienie warunku materialnego sprowadza się do zaistnienia niewypłacalności spółdzielni. W literaturze zwraca się uwagę, że pojęcie niewypłacalności dłużnika jest rozumiane szeroko i ma aż trzy znaczenia⁶². W art. 130 § 2 pr. spółdz. przez „niewypłacalność” rozumie się stan przewagi zobowiązań nad wartością aktywów, tzn. sytuację, w której według sprawozdania finansowego spółdzielni ogólna wartość jej aktywów nie wystarcza na zaspokojenie wszystkich zobowiązań. W podobnie ujętym art. 11 ust. 2 pr. upadł. oznacza ona przekraczanie przez zobowiązania pieniężne wartości majątku dłużnika, które utrzymuje się przez okres powyżej 24 miesięcy. Wskazuje się jednak przy tym, że art. 130 § 2 pr. spółdz. jest bardziej restrykcyjny, bo szerszy w zakresie, w porównaniu z art. 11 ust. 2 pr. upadł., co bywa odczytywane nawet

⁶¹ Tak P. Zakrzewski, [w:] K. Pietrzykowski (red.), *System Prawa Prywatnego*, t. 21, *Prawo spółdzielcze*, Warszawa 2020, s. 413. Przepisy art. 130–137 pr. spółdz. obejmują jedynie przesłankę ogłoszenia upadłości w postaci niewypłacalności, legitymację podmiotów mogących wystąpić z wnioskiem do sądu o ogłoszenie upadłości, podjęcie obligatoryjnej próby odwrócenia przewyżki stanu biernego nad czynnym spółdzielni, obowiązek członków uiszczenia wpłat na udziały zadeklarowane oraz obowiązek syndyka złożenia wniosku o wykreślenie spółdzielni z KRS.

⁶² Tak P. Zakrzewski, [w:] K. Pietrzykowski (red.), *System...*, s. 415.

jako przejaw nieuzasadnionej dyskryminacji spółdzielni wobec innych przedsiębiorców⁶³. Z kolei w świetle art. 11 ust. 1 pr. upadł. niewypłacalnością będzie utrata zdolności do wykonywania wymagalnych zobowiązań pieniężnych. Domniemywa się przy tym, że występuje ona, gdy opóźnienie w wykonywaniu zobowiązań pieniężnych przekracza trzy miesiące (art. 11 ust. 1a pr. upadł.)⁶⁴.

Z perspektywy ciążących na zarządzie obowiązków aktualizujących się w przypadku zaistnienia stanu niewypłacalności spółdzielni (uprzedniego – zwołania walnego zgromadzenia i następczego – zgłoszenia do sądu wniosku o ogłoszenie upadłości) należy przyjąć, że relewantne jest rozumienie niewypłacalności przyjęte na gruncie art. 130 § 2 pr. spółdz. Synonimem niewypłacalności jest tu zatem nadmierne zadłużenie przejawiające się w tym, że ogólna wartość aktywów spółdzielni nie wystarcza na zaspokojenie wszystkich jej zobowiązań. Podstawą ustaleń, że w spółdzielni występuje nadmierne zadłużenie w stosunku do majątku, jest każde sprawozdanie finansowe sporządzone na koniec roku obrachunkowego lub w innym momencie⁶⁵. Tożsame rozumienie niewypłacalności należy przyjąć na gruncie obowiązku wystąpienia z wnioskiem o ogłoszenie upadłości adresowanego do likwidatora spółdzielni (art. 131 pr. spółdz.).

Samo zaistnienie stanu nadmiernego zadłużenia (niewypłacalności) w rozumieniu art. 130 § 2 pr. spółdz. nie nakłada jeszcze na zarząd obowiązku zwrócenia się do sądu z wnioskiem o ogłoszenie upadłości. Niezbędne jest jeszcze zaistnienie odpowiedniej konfiguracji formalnej (warunek formalny). W praktyce oznacza to, że jako pierwszy zaktualizuje się wobec zarządu obowiązek niezwłocznego zwołania walnego zgromadzenia. W jego porządku obrad zamieszcza sprawę dalszego istnienia spółdzielni (art. 130 § 2 pr. spółdz.). Obowiązek zarządu zgłoszenia wniosku o ogłoszenie upadłości powstaje dopiero z chwilą podjęcia przez walne zgromadzenie uchwały o postawieniu spółdzielni w stan upadłości. Zgodnie z art. 130 § 4 pr. spółdz. zarząd jest zobowiązany wówczas wystąpić do sądu niezwłocznie. W literaturze obecny jest pogląd, zgodnie z którym „niezwłocznie” oznacza tu w terminie nie dłuższym niż dwa tygodnie liczone od podjęcia uchwały⁶⁶. Obowiązek ten jednak nie zaktualizuje się, gdy pomimo niewypłacalności spółdzielni walne zgromadzenie nie podejmie uchwały o postawieniu jej w stan upadłości, a w jej miejsce podejmie uchwałę o dalszym istnieniu spółdzielni, pod warunkiem że wskaże środki umożliwiające wyjście jej ze stanu niewypłacalności (art. 130 § 3 pr. spółdz.).

⁶³ P. Zakrzewski, [w:] K. Pietrzykowski (red.), *System...*, s. 417.

⁶⁴ P. Zakrzewski, [w:] K. Pietrzykowski (red.), *System...*, s. 417.

⁶⁵ P. Zakrzewski, [w:] K. Pietrzykowski (red.), *System...*, s. 416.

⁶⁶ S. Gurgul, *Upadłość spółdzielni mieszkaniowej, dewelopera i towarzystwa budownictwa społecznego. Komentarz*, Warszawa 2012, komentarz do art. 130 pr. spółdz., nb 11; P. Pogonowski, *Upadłość spółdzielni – podstawowe problemy prawne*, [w:] H. Cioch, A. Dębiński, J. Chaciński (red.), *Iustitia civitatis fundamentum. Księga pamiątkowa ku czci Profesora Wiesława Chrzanowskiego*, Lublin 2003, s. 103; M. Stepnowska-Michaluk, *Likwidacja spółdzielni*, Sopot 2009, s. 309.

Ponadto, należy mieć na uwadze, że przeprowadzenie postępowania upadłościowego będzie wyłączone (a zatem zarząd nie będzie zobowiązany do wystąpienia z wnioskiem o upadłość do sądu), pomimo wystąpienia przesłanki materialnej w postaci nadmiernego zadłużenia spółdzielni, jeżeli spółdzielnia zaprzestała działalności, a jej majątek nie wystarcza na pokrycie kosztów postępowania upadłościowego, zaś wierzyciele nie wyrażają zgody na ich pokrycie (art. 133 pr. spółdz.). W tej sytuacji należy bowiem mówić o całkowitej niemożności zrealizowania celu upadłości, tj. choćby częściowego zaspokojenia wierzycieli⁶⁷. Zgodnie z dyspozycją art. 133 pr. spółdz. w takiej sytuacji sąd zarządzi wykreślenie spółdzielni z KRS bez przeprowadzania postępowania upadłościowego (i likwidacyjnego) na wniosek Krajowej Rady Spółdzielczej i wierzycieli. Majątek spółdzielni przeznaczają się wówczas na cele wskazane w uchwale ostatniego walnego zgromadzenia albo na cele spółdzielcze albo społeczne⁶⁸.

Z kolei w przypadku, w którym obowiązek wystąpienia do sądu z wnioskiem o ogłoszenie upadłości ciąży na likwidatorze (art. 131 pr. spółdz.), zaistnienie warunku formalnego należy wiązać z uprzednim wejściem spółdzielni w stan likwidacji na skutek zgłoszenia dokonanego przez zarząd spółdzielni (likwidatora), względnie związek rewizyjny, w którym spółdzielnia jest zrzeszona, do KRS otwarcia likwidacji (zob. art. 113 i 114 pr. spółdz. określające przesłanki likwidacji). W tym wypadku zaistnienie warunku formalnego (stosownie do art. 131 pr. spółdz. spółdzielnia musi być już w stanie likwidacji) jest zdarzeniem chronologicznie wcześniejszym od faktu stwierdzenia przez likwidatora niewypłacalności spółdzielni. Stwierdzenie niewypłacalności spółdzielni stanowi tu w istocie następstwo podjętych czynności likwidacyjnych.

2.8. Obowiązek prezentacji danych prawdziwych

Jak wskazano wcześniej, elementem składowym paradygmatu transparentnego działania spółdzielni jest jawność działania jej organów, która sprowadza się do zapewnienia dostępu do informacji na temat działalności spółdzielni tym wszystkim podmiotom, które identyfikują z tym swój interes lub dla których tego typu informacja jest niezbędnym punktem odniesienia przy realizacji nałożonych na nie obowiązków. Z analizy przepisów Prawa spółdzielczego wynika, że dostępu do informacji na temat działalności spółdzielni mogą żądać zarówno podmioty wewnętrznie zorientowane względem struktury organizacyjnej spółdzielni (jej członkowie w relacji do organów spółdzielni albo jedne organy spółdzielni w relacji do innych organów spółdzielni), jak i te zorientowane względem spółdzielni zewnętrznie (lustrator, biegły rewident, organy państwa). Niezależnie od tego, który z tych podmiotów zażąda do-

⁶⁷ P. Zakrzewski, [w:] K. Pietrzykowski (red.), *System...*, s. 417–418.

⁶⁸ M. Gersdorf, [w:] M. Gersdorf, J. Ignatowicz, *Prawo spółdzielcze*, Warszawa 1985, s. 210; S. Gurgul, *Upadłość...*, komentarz do art. 133 pr. spółdz., nb 2; M. Stepnowska-Michaluk, *Likwidacja...*, s. 312.

stępu do informacji oraz jaki będzie dalszy sposób ich wykorzystania, jest rzeczą oczywistą, że udostępniane informacje mogą okazać się przydatne jedynie, jeżeli są prawdziwe. Tylko te informacje, które charakteryzuje atrybut zgodności z rzeczywistością (prawdziwość), mogą stanowić realny punkt wyjścia dla oceny prawidłowości działania spółdzielni i jej organów, a także przysłużyć się zapewnieniu ochrony słuszych interesów spółdzielców.

Ustawodawca dostrzegł znaczenie tego problemu dla prawidłowego funkcjonowania spółdzielni i zabezpieczył w drodze sankcji karnej dostęp do danych prawdziwych wskazanym dalej kategoriom podmiotów. W art. 267d pr. spółdz. wprowadził przestępstwo indywidualne, którego może się dopuścić członek organu spółdzielni albo jej likwidator, polegające na ogłaszaniu albo przedstawianiu danych nieprawdziwych członkom spółdzielni, jej organom, lustratorowi, a także władzom państwowym. Sprawcy tego występku grozi grzywna, kara ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do lat dwóch.

Samą decyzję ustawodawcy o wejściu w tym przypadku na drogę kryminalizacji można ocenić pozytywnie. Za potrzebą skutecznego zapewnienia dostępu do danych prawdziwych przemawiają opisane wcześniej względy. Jednakże sposób przeprowadzenia tego założenia, patrząc od strony legislacyjnej, pozostawia nieco do życzenia, otwierając perspektywę do rozważenia korekty przyjętego ujęcia ustawowego opisu czynu zabronionego.

Analiza warstwy deskryptywnej art. 267d pr. spółdz. prowadzi do spostrzeżenia, że ustawodawca nie powiązał w żaden sposób charakteru danych (ogłaszanych, przedstawianych) z obowiązkami, jakie ciążą na gruncie Prawa spółdzielczego na sprawcach tego występku, tj. członkach organów spółdzielni oraz likwidatorze. Idąc tym tropem, można dojść do przekonania, że w świetle literalnego odczytania przepisu art. 267d pr. spółdz. ścigane będzie przekazanie informacji dowolnych, nawet tych w ogóle niezwiązanych z funkcjonowaniem spółdzielni, byleby były one nieprawdziwe. Sprowadzając sprawę do absurdu, na gruncie obecnego brzmienia art. 267d pr. spółdz. można przyjąć, że członek organu spółdzielni albo likwidator będą odpowiadać karnie za przekazanie nieprawdziwych danych na dowolny temat⁶⁹.

Wprawdzie, aby uratować aksjomat ustawodawcy racjonalnego, można byłoby w tym przypadku posłużyć się wykładnią funkcjonalną i starać się wykazać w ten sposób, że ustawodawca, kształtując treść przepisu art. 267d pr. spółdz., przywołał wymienione w nim kategorie podmiotów, tj. z jednej strony sprawców występku (członka organu spółdzielni i likwidatora), z drugiej – osoby, na które sprawca dezinformacyjnie oddziałuje (członków spółdzielni, jej organy, lustratora, władze państwowe), nie w sposób przypadkowy, ale w określonej roli wynikającej z przepisów Prawa spółdzielczego, na którą składa się możliwy do zidentyfikowania względem każdego z nich zestaw praw i obowiązków spółdzielczych. Idąc

⁶⁹ Dla przykładu weźmy pod uwagę sytuację, w której członek zarządu spółdzielni zauroczony osobą pewnej mieszkanki spółdzielni przekazuje jej nieprawdziwe dane dotyczące swojego wieku albo stanu małżeńskiego.

dalej tym tropem, można zatem bronić tezy, że sankcjonowany w art. 267d pr. spółdz. zakaz ogłaszania albo przedstawiania danych nieprawdziwych, adresowany do członka organu spółdzielni oraz likwidatora, dotyczy tylko tych danych, które adresat zakazu jest zobowiązany udostępnić uprawnionym podmiotom (członkom spółdzielni, jej organom, lustratorowi, władzom państwowym) w sytuacjach prawnie uregulowanych.

Jednakże, gdyby spojrzeć na treść art. 267d pr. spółdz. z perspektywy wykładni systemowej, trudno pozbyć się wrażenia, że mamy do czynienia z niedoróbką legislacyjną. Wystarczy zestawić stylizację wykorzystaną w ustawowym opisie typu z art. 267d pr. spółdz. z innymi typami czynów zabronionych, w których ustawodawca sankcjonuje karnie udostępnianie informacji nieprawdziwych w ramach struktury spółdzielni albo spółki (por. art. 267c pkt 2 pr. spółdz., art. 79 pkt 2 u.r., art. 587 § 1 i 2 Kodeksu spółek handlowych⁷⁰). W każdym z powołanych przypadków ustawodawca powiązał sankcjonowanie udostępnienia danych nieprawdziwych z sytuacjami, w których sprawca jest zobowiązany na podstawie przepisów ustawy do przekazania określonych informacji uprawnionym podmiotom. W ten sposób zawęził zakres informacji relewantny z punktu widzenia prawnokarnego wartościowania na gruncie tych przepisów do informacji objętych przymiotem zgodności z prawdą, a jednocześnie w oczywisty sposób powiązanych z funkcjonowaniem odpowiednio spółdzielni lub spółki.

I tak, na gruncie występku z art. 267c pkt 2 pr. spółdz., ustawodawca powiązał kryminalizowane zachowanie, polegające m.in. na udzieleniu niezgodnych ze stanem faktycznym wyjaśnień lustratorowi, z działaniem „wbrew przepisom ustawy”. Jego sprawca (członek organu spółdzielni albo likwidator) odpowie zatem za udzielenie niezgodnych z prawdą wyjaśnień, ale tylko tych, do których złożenia był zobowiązany na podstawie szczegółowych przepisów ustawy. Podobnie ustawodawca uczynił na gruncie występku z art. 79 pkt 2 u.r., typizując zachowanie polegające m.in. na udzieleniu biegłemu rewidentowi, wbrew przepisom ustawy, niezgodnych ze stanem faktycznym informacji, wyjaśnień, oświadczeń. Kolejnego przykładu dostarcza art. 587 § 1 k.s.h. Jest to przykład o tyle w tym miejscu interesujący, gdyż konstrukcyjnie rzecz ujmując, dotyczy typu siostrzanego względem art. 267d § 1 pr. spółdz. W obu przypadkach ustawodawca wykorzystał te same znamiona czynności sprawczej „ogłaszania danych nieprawdziwych” albo „przedstawienia” ich uprawnionym podmiotom. Na podstawie art. 587 § 1 k.s.h. odpowie ten, kto ogłasza dane nieprawdziwe albo przedstawia je organom spółki, władzom państwowym lub osobie powołanej do rewizji. Ustawodawca uzupełnił przy tym opis typu z art. 587 § 1 k.s.h. znamieniem sytuacyjnym wykonywania obowiązków wymienionych w tytułach III i IV Kodeksu spółek handlowych. Jego sprawca poniesie zatem odpowiedzialność jedynie w przypadku, w którym dane nieprawdziwe, jakie ogłosi albo przedstawi, będą powiązane z realizacją ciężących na nim obowiązków wynika-

⁷⁰ Ustawa z dnia 15 września 2000 r. – Kodeks spółek handlowych (tekst jedn. Dz.U. z 2024 r. poz. 18 ze zm.) – dalej k.s.h.

jących z tytułu III („Spółki kapitałowe”) lub tytułu IV („Łączenie, podział i przekształcanie spółek”) Kodeksu spółek handlowych.

Reasumując, należy postulować korektę ustawowego opisu typu czynu zabronionego z art. 267d § 1 pr. spółdz. w takim kierunku, aby zdecydowanie wykluczyć z pola interpretacji tego uregulowania możliwość ścigania za udostępnienie informacji niezwiązanych z działalnością spółdzielni, choćby nieprawdziwych. Obecne brzmienie przepisu art. 267d § 1 pr. spółdz. może rodzić w praktyce stosowania prawa pokusę do rozszerzania pola kryminalizacji wyznaczonego jego treścią poza *ratio* sprowadzające się do zagwarantowania rzetelnego i zgodnego z prawem działania organów spółdzielni. Jest to o tyle niebezpieczne, że art. 267d § 2 pr. spółdz. kryminalizuje także działanie nieumyślne. Za wyraźnym powiązaniem ścigania przypadków ogłoszenia albo przedstawienia danych nieprawdziwych z funkcjonowaniem spółdzielni przemawiają zatem względy gwarancyjne.

Na koniec, konkretyzując treść zakazu z art. 267d § 1 i 2 pr. spółdz., warto podjąć próbę zidentyfikowania przynajmniej najważniejszych obowiązków informacyjnych ciążyących w myśl Prawa spółdzielczego na organach spółdzielni oraz likwidatorze. Ich naruszenie polegające na ogłoszeniu albo przedstawieniu danych nieprawdziwych organom spółdzielni, władzom państwowym, członkom spółdzielni lub lustratorowi może prowadzić do pociągnięcia do odpowiedzialności karnej. Zastrzegając, że zaprezentowane poniżej przykłady nie pretendują do wyliczenia zupełnego, można wśród nich wymienić:

- obowiązek zarządu spółdzielni zgłoszenia do sądu rejestrowego, w ciągu 30 dni od daty podjęcia, uchwały o zmianie statutu (art. 12a § 2 pr. spółdz.);
- obowiązek organu, który podjął uchwałę w sprawie wykreślenia albo wykluczenia członka spółdzielni, zawiadomienia go na piśmie wraz z uzasadnieniem o fakcie wykreślenia albo wykluczenia w terminie dwóch tygodni od dnia podjęcia uchwały; uzasadnienie powinno w szczególności przedstawiać motywy, którymi kierował się organ spółdzielni, uznając, że zachowanie członka wyczerpuje przesłanki wykluczenia albo wykreślenia określone w statucie (art. 24 § 5 pr. spółdz.);
- obowiązek zarządu spółdzielni udostępnienia członkowi spółdzielni, jego małżonkowi i wierzycielowi członka spółdzielni do wglądu rejestru członków zawierającego imiona i nazwiska członków spółdzielni oraz miejsce zamieszkania (w odniesieniu do członków będących osobami prawnymi – ich nazwę i siedzibę), wysokość zadeklarowanych i wniesionych udziałów, wysokość wniesionych wkładów, ich rodzaj, jeżeli są to wkłady niepieniężne, zmiany tych danych, datę przyjęcia w poczet członków, datę wypowiedzenia członkostwa i jego ustania, a także inne dane przewidziane w statucie (art. 30 pr. spółdz.);
- obowiązek zarządu spółdzielni wydania każdemu członkowi na jego żądanie odpisu statutu oraz regulaminów wydanych na podstawie tego statutu (art. 31 pr. spółdz.);

- z uwagi na ustawowo zastrzeżony jawny charakter protokołów z obrad walnego zgromadzenia dla członków spółdzielni, przedstawicieli związku rewizyjnego, w którym spółdzielnia jest zrzeszona, oraz dla Krajowej Rady Spółdzielczej, obowiązek ich udostępnienia tym podmiotom (art. 41 § 4 pr. spółdz.);
- obowiązek zarządu, członków i pracowników spółdzielni udostępnienia lub złożenia radzie w celu wykonania jej zadań wszelkich sprawozdań i wyjaśnień, ksiąg, dokumentów oraz informacji na temat stanu majątkowego spółdzielni (art. 46 § 4 pr. spółdz.);
- obowiązek zarządu wyłożenia w lokalu spółdzielni, co najmniej na 14 dni przed terminem walnego zgromadzenia, rocznego sprawozdania z działalności spółdzielni, łącznie ze sprawozdaniem finansowym i sprawozdaniem z badania, jeżeli podlega ono obowiązkowemu badaniu, w celu umożliwienia członkom spółdzielni zapoznania się z nimi (art. 89 § 1 pr. spółdz.);
- obowiązek członka organu spółdzielni, pracownika oraz likwidatora spółdzielni polegający na umożliwieniu lustratorowi przeglądania ksiąg i wszelkich dokumentów w lustrowanej spółdzielni oraz bezpośredniego sprawdzania jej stanu majątkowego, jak również udzielania żądanych wyjaśnień i wszelkiej pomocy (art. 92 § 2 pr. spółdz.)⁷¹;
- obowiązek zarządu corocznego przekazywania podmiotowi przeprowadzającemu lustrację i walnemu zgromadzeniu informacji o realizacji wniosków polustracyjnych (art. 93 § 1b pr. spółdz.);
- obowiązek zarządu udostępnienia – na żądanie członka spółdzielni – wglądu w protokół lustracji oraz wnioski polustracyjne i informacje o ich realizacji (art. 93 § 2 pr. spółdz.);
- obowiązek rady nadzorczej przedstawienia najbliższemu walnemu zgromadzeniu na żądanie członka spółdzielni wniosków z przeprowadzonej lustracji (art. 93 § 4 pr. spółdz.);
- obowiązek organu spółdzielni oraz likwidatora udzielania na żądanie ministra właściwego do spraw budownictwa, planowania i zagospodarowania przestrzennego oraz mieszkalnictwa informacji, danych i dokumentów, dotyczących organizacji i działalności spółdzielni mieszkaniowej, niezbędnych do dokonywania oceny zgodności z prawem i gospodarności działalności spółdzielni (art. 93a § 1 pr. spółdz.);
- obowiązek zarządu spółdzielni niezwłocznego przygotowania dokumentów niezbędnych do podjęcia przez walne zgromadzenie uchwały o podziale oraz udostępnienia ich członkom żądającym podziału (art. 108a § 2 pr. spółdz.);
- obowiązek zarządu dotychczasowej spółdzielni niezwłocznego, nie dłużej niż w ciągu 60 dni, przygotowania dokumentów niezbędnych do dokonania podziału, o którym mowa w art. 108b § 1 pr. spółdz., oraz udostępnienia ich członkom żądającym podziału (art. 108b § 2 pr. spółdz.)⁷²;

⁷¹ Sankcjonowany także na gruncie art. 267c pkt 2 pr. spółdz.

⁷² Sankcjonowany także na gruncie art. 267c pkt 5 pr. spółdz.

- obowiązek zarządu spółdzielni powstającej w wyniku podziału wystąpienia w terminie 14 dni od dnia jego wyboru z wnioskiem o wpisanie spółdzielni do KRS, a także obowiązek zarządu spółdzielni dotychczasowej wystąpienia z wnioskiem o dokonanie w tym rejestrze wpisu o jej podziale (art. 110 pr. spółdz.);
- obowiązek zarządu spółdzielni (likwidatora) zgłoszenia do KRS otwarcia likwidacji spółdzielni i zawiadomienia o tym właściwego związku rewizyjnego, w wypadkach obligatoryjnej likwidacji spółdzielni przewidzianych w art. 113 § 1 pr. spółdz. (art. 113 § 2 pr. spółdz.);
- obowiązki likwidatora, który niezwłocznie powinien: „1) zgłosić do Krajowego Rejestru Sądowego wnioski o wpisanie otwarcia likwidacji spółdzielni, jeżeli nie zostało to jeszcze dokonane, i zawiadomić o tym związek rewizyjny, w którym spółdzielnia jest zrzeszona, oraz Krajową Radę Spółdzielczą; 2) powiadomić banki finansujące spółdzielnię oraz organy finansowe o otwarciu likwidacji spółdzielni; 3) ogłosić w Monitorze Spółdzielczym zawiadomienie o otwarciu likwidacji spółdzielni i wezwać wierzycieli do zgłoszenia wierzytelności w terminie trzech miesięcy od dnia tego ogłoszenia; [...] 5) sporządzić plan finansowy likwidacji i plan zaspokojenia zobowiązań” (art. 122 pr. spółdz.);
- obowiązek likwidatora przedstawienia po zakończeniu likwidacji walnemu zgromadzeniu do zatwierdzenia sprawozdania finansowego na dzień zakończenia likwidacji (art. 126 § 1 pr. spółdz.), zaś jeżeli zwołanie walnego zgromadzenia napotyka poważne trudności, przedstawienia sprawozdania finansowego do zatwierdzenia związkowi rewizyjnemu, w którym spółdzielnia jest zrzeszona (art. 126 § 2 pr. spółdz.);
- obowiązek likwidatora, po zatwierdzeniu sprawozdania finansowego na dzień zakończenia likwidacji, zgłoszenia do KRS wniosku o wykreślenie spółdzielni z KRS oraz przekazania ksiąg i dokumentów zlikwidowanej spółdzielni do przechowania (art. 126 § 3 pr. spółdz.);
- obowiązek likwidatora wystąpienia z wnioskiem do sądu o ogłoszenie upadłości spółdzielni będącej w stanie likwidacji niezwłocznie po stwierdzeniu niewypłacalności spółdzielni (art. 131 pr. spółdz.).

3. Przepisy karne zawarte w ustawach spółdzielczych

W pierwotnym brzmieniu ustawa – Prawo spółdzielcze nie przewidywała przepisów o charakterze karnym. Te – w postaci części IIa – zostały dodane do niej na mocy ustawy z dnia 3 czerwca 2005 r. o zmianie ustawy o spółdzielniach mieszkaniowych oraz niektórych innych ustaw⁷³, która weszła w życie dnia 22 lipca 2005 r.⁷⁴ Uzasadnieniem dla tych zmian było zapewnienie ochrony członkom spółdzielni przed szkodami związanymi z nieprawidłowym gospodarowaniem majątkiem spółdzielni⁷⁵. Przepisy te wzorowane są wprost na przepisach karnych zawartych w Kodeksie spółek handlowych przewidujących odpowiedzialność osób zarządzających spółkami za nieprawidłowości w ich funkcjonowaniu.

W brzmieniu uchwalonym w roku 2005 do ustawy dodano cztery przepisy karne.

Pierwszy z nich – art. 267a pr. spółdz. – przewidujący odpowiedzialność karną osób tworzących spółdzielnię lub będących członkami jej zarządu lub rady albo likwidatorem za działania na jej szkodę – został uchylony na mocy ustawy z dnia 9 czerwca 2011 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw⁷⁶. Nie oznacza to jednak, że nastąpiła dekryminalizacja wszystkich zachowań wypełniających znamiona tego występku.

Uchylając art. 267a pr. spółdz., wspomniana ustawa z dnia 9 czerwca 2011 r. wprowadziła do Kodeksu karnego⁷⁷ art. 296 § 1a przewidujący odpowiedzialność osób obowiązanych na podstawie przepisu ustawy, decyzji właściwego organu lub umowy do zajmowania się sprawami majątkowymi lub działalnością gospodarczą, m.in. osoby prawnej za sprostowanie bezpośredniego niebezpieczeństwa wyrządzenia znacznej szkody majątkowej

---

⁷³ Dz.U. Nr 122, poz. 1024.

⁷⁴ Próbę wprowadzenia przepisów karnych do ustawy – Prawo spółdzielcze podjęto już w roku 2001, jednak wobec prezydenckiego weta w stosunku do postanowień obejmujących odpowiedzialnością karną oprócz władz spółdzielni również jej członków oraz zakończenia kadencji sejmu, ustawa ta nie weszła w życie.

⁷⁵ Uzasadnienie rządowego projektu ustawy o zmianie ustawy – Prawo spółdzielcze, Sejm IV kadencji, druk sejmowy nr 2521 z dnia 5 lutego 2004 r.

⁷⁶ Dz.U. Nr 133, poz. 767.

⁷⁷ Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny (tekst jedn. Dz.U. z 2024 r. poz. 17 ze zm.) – dalej k.k.

w przypadkach nadużycia udzielonych uprawnień lub niedopełnienia ciążącego na niej obowiązku.

Oczywiście przepis ten różni się od uchylonego art. 267a pr. spółdz. opisem podmiotu czynu, którym nie musi być obecnie członek organu spółdzielni, a ponadto nie przewiduje odpowiedzialności karnej osób biorących udział w tworzeniu spółdzielni. Inaczej również ukształtowano stronę przedmiotową, wymagając od sprawcy nadużycia udzielonych mu uprawnień lub niedopełnienia ciążących na nim obowiązków. W uchylonym przepisie Prawa spółdzielczego ta kwestia budziła kontrowersje wobec przyjęcia bardzo lakonicznego opisu zabronionego zachowania sprowadzającego się do znamienia „działania na szkodę spółdzielni”⁷⁸. Ponadto zmiany dotyczą zawężenia zakresu kryminalizacji oraz innego trybu ścigania tego przestępstwa.

Warto zaznaczyć, że uchylony art. 267a pr. spółdz. był przepisem zagrożonym najwyższą karą wśród przepisów karnych tej ustawy. Przewidywał on bowiem za jego popełnienie karę pozbawienia wolności do lat 5 albo grzywnę. Obecnie obowiązujące przepisy karne ustawy – Prawo spółdzielcze zagrożone są maksymalnie karą pozbawienia wolności do lat dwóch albo karą niższą (w przypadku art. 267c pr. spółdz. maksymalnie karą ograniczenia wolności).

Występek z art. 267b pr. spółdz. typizuje odpowiedzialność członka zarządu spółdzielni albo likwidatora za niezgłoszenie wniosku o upadłość spółdzielni pomimo powstania warunków uzasadniających jej upadłość. Nawiązuje on swoją treścią do art. 586 k.s.h. Przedmiotem ochrony tego przepisu jest interes wierzycieli i członków spółdzielni⁷⁹. Ogłoszenie upadłości spółdzielni następuje w razie jej niewypłacalności (art. 130 § 1 pr. spółdz.) wyrażającej się nadwyżką pasywów nad aktywami oraz utraceniem zdolności do regulowania wymaganych zobowiązań przez spółdzielnię. Jest to przestępstwo indywidualne właściwe, które może być popełnione przez osoby posiadające określoną cechę. Likwidatorem spółdzielni może być także osoba prawna (art. 118 § 2 zd. 2 pr. spółdz.). Obowiązek zarządu spółdzielni zgłoszenia wniosku o ogłoszenie upadłości aktualizuje się w przypadku podjęcia przez walne zgromadzenie uchwały o postawieniu spółdzielni w stan upadłości, natomiast likwidatorzy zobowiązani są wystąpić do sądu z wnioskiem o ogłoszenie upadłości niezwłocznie po stwierdzeniu niewypłacalności⁸⁰.

⁷⁸ Przedmiotem sporu było to, czy dla odpowiedzialności karnej sprawcy wymagane było wykazanie konkretnego narażenia na niebezpieczeństwo czy tylko abstrakcyjnego. Zob. na gruncie Kodeksu spółek handlowych: O. Górniok, [w:] O. Górniok (red.), *Prawo gospodarcze i handlowe*, t. 10, *Prawo karne gospodarcze*, Warszawa 2003, s. 128; J. Duży, „Szkoda” jako znamię przestępstwa z art. 585 kodeksu spółek handlowych (uwagi w kontekście odpowiedzialności karnej za działanie na szkodę spółek kapitałowych), *„Prokuratura i Prawo”* 2001, nr 4, s. 78.

⁷⁹ Por. M. Błaszczuk, A. Zientara, [w:] K. Pietrzykowski (red.), *System Prawa Prywatnego*, t. 21, *Prawo spółdzielcze*, Warszawa 2020, s. 1111.

⁸⁰ Zarząd nie ma uprawnień do samodzielnego decydowania o wystąpieniu do sądu ze stosownym wnioskiem, pomimo zaistnienia stanu niewypłacalności spółdzielni, ani nie może też tego uczynić wbrew uchwale walnego zgromadzenia o dalszym istnieniu spółdzielni. Zob. A. Stefaniak, *Prawo...*, komentarz do art. 267c.

Dla wypełnienia znamion tego występku nie jest wymagane powstanie szkody po stronie spółdzielni (przestępstwo formalne z abstrakcyjnego zagrożenia). Może ono zostać dokonane wyłącznie umyślnie przez zaniechanie. Występek z art. 267b pr. spółdz. zostaje popełniony z chwilą upływu terminu wynikającego z przepisów, zatem późniejsze złożenie wniosku przez członków zarządu lub likwidatorów nie wyłącza ich odpowiedzialności karnej⁸¹. Przestępstwo to zagrożone jest karą grzywny, ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do roku.

Przestępstwo z art. 267c pr. spółdz. kryminalizuje w pkt 1–3 niewykonanie obowiązków związanych z lustracją spółdzielni (niepoddanie spółdzielni lustracji, nieudzielenie lub udzielenie niezgodnych ze stanem faktycznym wyjaśnień lustratorowi, niedopuszczenie go do pełnienia obowiązków lub nieprzedłożenie stosownych dokumentów, nieudostępnienie członkom spółdzielni protokołu lustracji), w pkt 4 – niezwołanie wbrew przepisom ustawy walnego zgromadzenia, zebrania przedstawicieli albo zebrań grup członkowskich poprzedzających zebranie przedstawicieli oraz w pkt 5 – nieprzygotowanie w terminie dokumentów dotyczących dokonania podziału w spółdzielni, o którym mowa w art. 108b pr. spółdz.⁸² Jest to najczęściej stosowany w praktyce przepis karny zawarty w Prawie spółdzielczym i jednocześnie zagrożony najniższym wymiarem kary. Za jego popełnienie sąd może wymierzyć grzywnę albo karę ograniczenia wolności.

Jego przedmiot ochrony obejmuje zarówno prawidłowość procesów lustracji spółdzielni, prawidłowość zwołania organów właścicielskich i przedstawicielskich, jak i prawidłowość podziału spółdzielni. Chroni on również interesy majątkowe członków spółdzielni⁸³.

Zgodnie z treścią art. 91 pr. spółdz. spółdzielnia powinna poddać się lustracyjnemu badaniu legalności, gospodarności i rzetelności całości jej działania przynajmniej raz na trzy lata, a w okresie pozostawania w stanie likwidacji – corocznie. Zachowanie sprawcze opisane w art. 267c pkt 1 pr. spółdz. prowadzi do niewypełnienia tego obowiązku. Jest to przestępstwo o charakterze indywidualnym, które może popełnić każdy z członków organów spółdzielni

⁸¹ W literaturze kontrowersje budzi problem, czy przepis ten dotyczy jedynie aktualnych członków zarządu, czy też osób, które były poprzednio członkami zarządu albo likwidatorami, a w chwili obecnej takiej funkcji nie pełnią. Prezentowane na tym tle są trzy stanowiska: pierwsze opowiadające się za odpowiedzialnością wszystkich członków zarządu spółdzielni i likwidatorów, którzy pełnili tę funkcję od czasu powstania warunków do ogłoszenia upadłości spółdzielni; drugie – przewiduje odpowiedzialności tylko tych członków zarządu i likwidatora, którzy pełnili tę funkcję w chwili aktualizacji warunków uzasadniających zgłoszenie wniosku o upadłość spółdzielni i wreszcie trzecie, które obejmuje również tych członków, którzy po upływie terminu do złożenia wniosku o upadłość do sądu nadal tego nie uczynili – zob. M. Żak, *Prawo spółdzielcze. Komentarz do zmian wprowadzonych ustawą z dnia 3 czerwca 2005 r. o zmianie ustawy o spółdzielniach mieszkaniowych oraz niektórych innych ustaw*, LEX 2005, komentarz do art. 267 pr. spółdz.

⁸² Pkt 5 został dodany na mocy ustawy z dnia 14 czerwca 2007 r. o zmianie ustawy o spółdzielniach mieszkaniowych oraz o zmianie niektórych innych ustaw (Dz.U. Nr 125, poz. 873 ze zm.).

⁸³ Tak: K. Osajda (red. serii), B. Lackoroński (red. tomu), *Prawo spółdzielcze. Komentarz*, wyd. 4, Legalis 2020, art. 267c.

(w tym przypadku zarząd⁸⁴) w okresie pełnienia funkcji, oraz likwidator, o ile jest on osobą fizyczną⁸⁵.

Artykuł 92 pr. spółdz. z kolei nakazuje udzielać likwidatorowi przez zarząd, radę nadzorczą oraz pracowników spółdzielni wszelkiej pomocy, w tym udzielania wyjaśnień. Odpowiedzialność karną na podstawie art. 267c pkt 2 za nieudzielenie lub udzielanie niezgodnych ze stanem faktycznym wyjaśnień lustratorowi, niedopuszczenie lustratora do pełnienia obowiązków lub nieprzedłożenie mu stosownych dokumentów poniosą jedynie członkowie organów zarządzających i nadzorujących spółdzielnię. Pracownicy spółdzielni nie zostali bowiem wymienieni w dyspozycji przepisu art. 267 c pkt 2 pr. spółdz. jako podmioty tego przestępstwa⁸⁶.

Treść art. 93 § 2 pr. spółdz. wskazuje, że zarząd spółdzielni (a w przypadku spółdzielni znajdującej się w likwidacji – likwidator) jest zobowiązany, na żądanie członka spółdzielni, udostępnić mu do wglądu protokoły lustracji oraz wnioski polustracyjne i informacje o ich realizacji. Naruszenie tego obowiązku może skutkować odpowiedzialnością karną na podstawie art. 267c pkt 3 pr. spółdz.

Z kolei odpowiedzialność za niezwołanie wbrew przepisom ustawy walnego zgromadzenia, zebrania przedstawicieli albo zebrań grup członkowskich poprzedzających zebranie przedstawicieli, przewidziana w art. 267c pkt 4 pr. spółdz., ciąży przede wszystkim na zarządzie (art. 39 § 1-3 pr. spółdz.) bądź likwidatorze – w odniesieniu do spółdzielni w stanie likwidacji, a w przypadkach opisanych w art. 39 § 5 oraz art. 50 § 2 pr. spółdz. – na radzie. W odniesieniu do grup członkowskich, wobec braku uregulowania ustawowego problematyki wskazywania organu obowiązane do zwołania grup członkowskich, art. 267c pkt 4 pr. spółdz., w zakresie, w jakim penalizuje zaniechanie polegające na niezwołaniu grup członkowskich, jest pusty⁸⁷.

I wreszcie art. 267c pkt 5 pr. spółdz. przewiduje odpowiedzialność karną za nieprzygotowanie w terminie dokumentów dotyczących dokonania podziału spółdzielni. Zgodnie z treścią art. 108b pr. spółdz. zarząd dotychczasowej spółdzielni ma obowiązek niezwłocznie po podjęciu przez członków spółdzielni uchwały o podziale, nie dłużej jednak niż w ciągu 60 dni,

⁸⁴ Tak: M. Błaszczyk, A. Zientara, [w:] K. Pietrzykowski (red.), *System...*, s. 1116, wskazując na treść przepisu art. 48 § 2 pr. spółdz., który przewiduje, że podejmowanie decyzji niezastrzeżonych w ustawie lub statucie innym organom należy do zarządu. Odmiennie: K. Osajda (red. serii), B. Lackoroński (red. tomu), *Prawo...*, komentarz do art. 267c, który wskazuje na art. 35 § 1 pr. spółdz., określający, iż organami spółdzielni są: zarząd, rada nadzorcza oraz walne zgromadzenie, które może być w niektórych przypadkach zastąpione zebraniem przedstawicieli, a zatem odpowiedzialność karną będą ponosić wszyscy członkowie organów spółdzielni.

⁸⁵ Zgodnie z art. 118 § 2 pr. spółdz. likwidatorem może być również osoba prawna, jednak zgodnie z przyjętymi w Polsce zasadami odpowiedzialności karnej nie będzie ona mogła zostać skazana w oparciu o przepisy karne. Nie sprzeciwia się to jednak możliwości ponoszenia przez taką osobę odpowiedzialności na podstawie przepisów prawa cywilnego.

⁸⁶ Tak: M. Błaszczyk, A. Zientara, [w:] K. Pietrzykowski (red.), *System...*, s. 1117.

⁸⁷ M. Błaszczyk, A. Zientara, [w:] K. Pietrzykowski (red.), *System...*, s. 1117.

przygotować dokumenty niezbędne do dokonania podziału. Jest to przestępstwo formalne, umyślne (z zamiarem bezpośrednim lub ewentualnym), z zaniechania.

Ostatni z przepisów karnych ustawy – Prawo spółdzielcze opisany w art. 267d chroni prawo uprawnionych podmiotów (organy spółdzielni, władze państwowe, członkowie spółdzielni, lustrator) do uzyskania zgodnych z prawdą informacji o spółdzielni. Jest to przestępstwo indywidualne, które może popełnić tylko członek organu spółdzielni albo likwidator. Dla powstania odpowiedzialności tych osób nie ma znaczenia, czy są oni autorami sfałszowanych danych, czy tylko się nimi posłużyli, ani też, w jakim świetle takie dane przedstawiały spółdzielnię, ani tym bardziej, czy doszło do wyrządzenia spółdzielni jakiegokolwiek szkody albo niebezpieczeństwa powstania szkody (przestępstwo formalne z abstrakcyjnego zagrożenia)⁸⁸. Należy zaznaczyć, że art. 267d § 2 pr. spółdz. wprowadza odpowiedzialność za zachowanie nieumyślne. Jest to jedyny przepis w Prawie spółdzielczym, który przewiduje taki rodzaj odpowiedzialności. Przestępstwo to zagrożone jest karą grzywny, karą ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do lat dwóch (§ 1) albo – jeżeli sprawca działa nieumyślnie – do roku (§ 2).

Odnotować należy, że treść przepisów art. 267b–267d pr. spółdz. powtarza w sposób dość bezrefleksyjny – w odniesieniu do spółdzielni rolniczych – art. 18 ustawy z dnia 4 października 2018 r. o spółdzielniach rolników⁸⁹. Zgodzić się należy ze stwierdzeniem, że istnienie tych przepisów w systemie prawa nie ma żadnego uzasadnienia, bowiem przepisy karne zawarte w ustawie – Prawo spółdzielcze odnoszą się do wszystkich spółdzielni, w tym spółdzielni rolniczych (a także spółdzielni mieszkaniowych). Jednakże w przypadku ewentualnego zbiegu przepisów karnych tych dwóch ustaw w odniesieniu do spółdzielni rolniczych należy zastosować jedynie przepisy ustawy o spółdzielniach rolników, jako pochłaniające przepisy Prawa spółdzielczego⁹⁰.

Ustawa z dnia 15 grudnia 2000 r. o spółdzielniach mieszkaniowych przepisy karne zawiera w rozdziale 3¹. Są to przepisy typizujące wykroczenia, rozpoznawane w trybie Kodeksu postępowania w sprawach o wykroczenia⁹¹, o czym rozstrzyga treść art. 27⁴ u.s.m.⁹²

Pierwszy z tych przepisów – art. 27² u.s.m. – przewidujący odpowiedzialność członka zarządu spółdzielni mieszkaniowej, pełnomocnika, prokurenta, syndyka albo likwidatora, który wbrew obowiązkowi dopuszcza do tego, że spółdzielnia nie zawiera umowy o przeniesienie własności lokalu, został uznany przez Trybunał Konstytucyjny w wyroku

⁸⁸ M. Błaszczuk, A. Zientara, [w:] K. Pietrzykowski (red.), *System...*, s. 1120.

⁸⁹ Tekst jedn. Dz.U. z 2024 r. poz. 372 ze zm.

⁹⁰ M. Błaszczuk, A. Zientara, [w:] K. Pietrzykowski (red.), *System...*, s. 1123.

⁹¹ Ustawa z dnia 24 sierpnia 2001 r. – Kodeks postępowania w sprawach o wykroczenia (tekst jedn. Dz.U. z 2024 r. poz. 977 ze zm.).

⁹² Przepisy rozdziału 3¹ zostały dodane do ustawy na podstawie ustawy z dnia 14 czerwca 2007 r. o zmianie ustawy o spółdzielniach mieszkaniowych oraz o zmianie niektórych innych ustaw (Dz.U. Nr 125, poz. 873).

z dnia 17 grudnia 2008 r., P 16/08⁹³, za niekonstytucyjny i utracił moc obowiązującą w dniu 30 grudnia 2008 r.⁹⁴

Wykroczenie opisane w art. 27³ u.s.m. – zagrożone grzywną – przewiduje odpowiedzialność członka zarządu spółdzielni mieszkaniowej, pełnomocnika albo likwidatora, którzy wbrew obowiązkowi dopuszczają do tego, że spółdzielnia: 1) nie udostępnia członkowi spółdzielni mieszkaniowej odpisów albo kopii dokumentów, o których mowa w art. 8¹ u.s.m. (m.in. uchwał organów spółdzielni, protokołów obrad organów spółdzielni, protokołów lustracji, rocznych sprawozdań finansowych); 2) nie rozlicza kosztów budowy lokalu w terminach, o których mowa w art. 10 ust. 3 albo art. 18 ust. 4 u.s.m.

Przedmiotem ochrony wskazanego przepisu jest prawo członka spółdzielni mieszkaniowej do uzyskania wskazanych tam dokumentów (pkt 1) oraz terminowość rozliczenia kosztów budowy lokalu (pkt 2). Popełnić je mogą tylko osoby mające cechę wskazaną w tym przepisie (wykroczenie indywidualne właściwe) i tylko wówczas, gdy nie udostępnią dokumentów wskazanych w art. 8¹ u.s.m. i tylko członkom spółdzielni. Nieudostępnienie innych dokumentów albo osobom innym niż członkowie spółdzielni nie rodzi odpowiedzialności z tego przepisu.

Poza omówionymi wcześniej przepisami, odpowiedzialność karna przewidziana jest ponadto w następujących ustawach:

- art. 74v i 74w ustawy z dnia 5 listopada 2009 r. o spółdzielczych kasach oszczędnościowo-kredytowych;
- art. 105–111 ustawy z dnia 22 lipca 2006 r. o spółdzielni europejskiej,
- art. 18 ustawy z dnia 4 października 2018 r. o spółdzielniach rolników,

których jednak szczegółowe omówienie wykracza poza ramy niniejszego opracowania, dlatego też pozostaniemy wyłącznie przy ich wskazaniu.

⁹³ OTK-A 2008, nr 10, poz. 181.

⁹⁴ Szerzej zob. K. Osajda (red. serii), B. Lackoroński (red. tomu), *Ustawa o spółdzielniach mieszkaniowych. Komentarz*, wyd. 5, Legalis 2021, komentarz do art. 27².

4. Przepięstwa z ustawy – Prawo spółdzielcze na podstawie danych statystycznych

Ustawa z dnia 16 września 1982 r. – Prawo spółdzielcze w części IIa przewidywała cztery typy przestępstw ujętych w art. 267a–267d. Ustawą z dnia 9 czerwca 2011 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw⁹⁵, z dniem 13 lipca 2011 r. uchylono przepis art. 267a omawianej ustawy przewidujący występęk działania na szkodę spółdzielni. Z tego też powodu dane statystyczne w odniesieniu do uchylanego artykułu prezentowane są do roku 2011 włącznie.

Analiza danych statystycznych Ministerstwa Sprawiedliwości o skazaniach osób dorosłych obejmuje lata 2008–2020. Takie ograniczenie czasowe związane jest z dostępnością danych o osądzeniach i skazaniach za występki z ustawy – Prawo spółdzielcze.

Łączna liczba osądzeń z występów przewidzianych w ustawie – Prawo spółdzielcze w analizowanym okresie prowadzi do wniosku, że nie są one stosowane w praktyce nazbyt często. Liczba wszystkich osądzeń za okres 13 analizowanych lat wyniosła 183, a zatem średnio niewiele ponad 14 rocznie. Wśród osądzeń dominuje art. 267c pkt 1 pr. spółdz. przewidujący przestępstwo niepoddania spółdzielni lustracji (ponad 64% wszystkich). Kolejny przepis z analizowanej ustawy, mający największą liczbę osądzeń, to art. 267c pkt 4 pr. spółdz., typizujący występęk niezwołania walnego zgromadzenia, zebrania przedstawicieli albo zebrania grup członkowskich poprzedzających zebranie przedstawicieli spółdzielni stanowiący niepełna 15% wszystkich osądzeń oraz art. 267b pr. spółdz. – niezgłoszenie wniosku o upadłość (6% osądzeń). Pozostałe występki (z wyłączeniem uchylonego art. 267a pr. spółdz.) stanowią łącznie 15% osądzeń w analizowanym okresie (tabela 1).

Tabela 1. Osądzenia z przepisów karnych ustawy – Prawo spółdzielcze

ROK	art. 267a	art. 267b	art. 267c	art. 267c pkt 1	art. 267c pkt 2	art. 267c pkt 3	art. 267c pkt 4	art. 267d § 1	art. 267d § 2	Razem
2008	3	1		3			6			13
2009	5	1	2	9			1			18

⁹⁵ Dz.U. Nr 133, poz. 767.

cd. tabeli 1

ROK	art. 267a	art. 267b	art. 267c	art. 267c pkt 1	art. 267c pkt 2	art. 267c pkt 3	art. 267c pkt 4	art. 267d § 1	art. 267d § 2	Razem
2010			2	11			1			14
2011	2	3		11	1	1		1		19
2012				11			2	1		14
2013		2		5			2			9
2014		2		10			5	1		18
2015		1	1	11			2		1	16
2016			1	4			1		1	7
2017		1		11			4			16
2018				24	1		2			27
2019				5	1		1			7
2020				3		1		1		5
Razem	10	11	6	118	3	2	27	4	2	183

Źródło: Ministerstwo Sprawiedliwości, opracowanie własne

Kategoria osądzęń obejmuje zarówno skazania, jak i inne formy zakończenia postępowania sądowego. Ograniczając się wyłącznie do skazań prawomocnych, zauważymy znacząco mniejszą liczbę przypadków – jedynie niespełna 1/3 przypadków osądzęń stanowiły skazania. Wśród skazań większość stanowią ponownie te z art. 267c pkt 1 pr. spółdz. (prawie 46% przypadków) oraz art. 267c pkt 4, a także uchylony art. 267a pr. spółdz. – oba po niemal 18%. Warto odnotować brak skazań – w okresie analizowanych 13 lat – z art. 267c pr. spółdz. (tabela 2).

Tabela 2. Skazania z przepisów karnych ustawy – Prawo spółdzielcze

ROK	art. 267a	art. 267b	art. 267c	art. 267c pkt 1	art. 267c pkt 2	art. 267c pkt 3	art. 267c pkt 4	art. 267d § 1	art. 267d § 2	Razem
2008	3									3
2009	5	1		7						13
2010					2					2
2011	2			6	1					9
2012							2	1		3
2013		2					1			3
2014							1			1
2015		1		1					1	3
2016				2			1			3
2017				2			3			5
2018				6	1		2			9

cd. tabeli 2

ROK	art. 267a	art. 267b	art. 267c	art. 267c pkt 1	art. 267c pkt 2	art. 267c pkt 3	art. 267c pkt 4	art. 267d § 1	art. 267d § 2	Razem
2019				1						1
2020				1		1				2
Razem	10	4	0	26	4	1	10	1	1	57

Źródło: Ministerstwo Sprawiedliwości, opracowanie własne

Wśród tych 54 skazań w okresie 2008–2020 ponad 81% przypadków były to skazania na karę grzywny samoistnej. W 12% przypadków orzeczono karę pozbawienia wolności. Ponad 5,5% przypadków stanowiły środki karne orzekane samoistnie (były to świadczenia pieniężne orzeczone za skazania z art. 267a pr. spółdz. oraz naprawienie szkody z art. 267c pkt 1 pr. spółdz.). W jednym przypadku sąd odstąpił od wymierzenia kary (tabela 3).

Tabela 3. Kary i warunkowe umorzenie postępowania z ustawy – Prawo spółdzielcze

ROK	Grzywna samoistna	Pozbawienie wolności	Środki karne orzekane samoistnie	Odstąpienie od wymierzenia kary	Warunkowe umorzenie post.	Razem
2008			3		10	13
2009	9	4		1	4	18
2010	2				12	14
2011	7	2			10	19
2012	3				11	14
2013	3				6	9
2014	1				17	18
2015	2	1			13	16
2016	3				4	7
2017	5				11	16
2018	9				18	27
2019	2				5	7
2020	2				3	5
Razem	48	7	3	1	124	183

Źródło: Ministerstwo Sprawiedliwości, opracowanie własne

Występkę typizowane w ustawie – Prawo spółdzielcze zagrożone są karą pozbawienia wolności nieprzekraczającą odpowiednio roku (art. 267b i art. 267d § 2 pr. spółdz.) i dwóch lat (art. 267d § 1 pr. spółdz.). Wyższą karą, bo do 5 lat pozbawienia wolności zagrożone było przestępstwo działania na szkodę spółdzielni określone w art. 267a pr. spółdz. Natomiast występkę z art. 267c pr. spółdz. (niewykonanie obowiązków związanych z lustracją) w ogóle nie przewidują tego rodzaju kary.

Jak wskazano w tabeli 3, na karę pozbawienia wolności skazano w okresie 2008–2020 tylko siedem osób, w tym: jedną osobę na trzy miesiące pozbawienia wolności, dwie osoby na karę sześciu miesięcy pozbawienia wolności, jedną na siedem miesięcy pozbawienia wolności oraz trzy na karę roku pozbawienia wolności. Pięć z sześciu orzeczonych kar pozbawienia wolności wyższych niż trzy miesiące zostało warunkowo zawieszonych na okres próby.

Należy zauważyć, że aż w 124 przypadkach (niemal 68% wszystkich osądzeń) postępowania wobec sprawców występów z ustawy – Prawo spółdzielcze zostało warunkowo umorzone. Okres próby w przeważającej liczbie przypadków ustalono na 7–12 miesięcy (94% orzeczeń), w pozostałych zaś – na okres 19–24 miesięcy (6% orzeczeń). Interesujące jest, że pomimo możliwości ustalenia innych okresów próby, przez cały analizowany okres w żadnym przypadku sądy nie skorzystały tego prawa. (tabela 4).

Tabela 4. Warunkowe umorzenie postępowania – okres próby

ROK	7–12 mies.	19–24 mies.	ŁĄCZNIE
2008	10		10
2009	4		4
2010	12		12
2011	10		10
2012	9	2	11
2013	5	1	6
2014	17		17
2015	13		13
2016	4		4
2017	10	1	11
2018	15	3	18
2019	5		5
2020	3		3
Razem	117	7	124

Źródło: Ministerstwo Sprawiedliwości, opracowanie własne

Grzywny orzekane samoistnie w przypadku skazań z ustawy – Prawo spółdzielcze w ponad 70% mieściły się w przedziale 501–2000 zł. Tylko w przypadku jednego skazania orzeczono grzywnę przekraczającą kwotę 5000 zł (tabela 5).

Tabela 5. Grzywny z ustawy – Prawo spółdzielcze

ROK	do 500 zł	501–1000 zł	1001–2000 zł	2001–5000 zł	pow. 5000 zł
2008					
2009	3	4	1	1	
2010		2			

cd. tabeli 5

ROK	do 500 zł	501-1000 zł	1001-2000 zł	2001-5000 zł	pow. 5000 zł
2011	2	4	1		
2012			3		
2013		1	1	1	
2014		1			
2015	1			1	
2016		2	1		
2017		4	1		
2018	2	1	4	1	1
2019			1		
2020		1	1		
Razem	8	20	14	4	1

Źródło: Ministerstwo Sprawiedliwości, opracowanie własne

Rozpatrując wiek osób skazanych na podstawie przepisów karnych ustawy – Prawo spóldzielcze, należy zauważyć, że żadna z nich nie była młodsza niż 30 lat. Ten fakt nie może dziwić, zważywszy na to, kto może być podmiotem występku z tej ustawy. Jasne się staje, że osoby piastujące określone stanowiska we władzach spóldzielni nie będą osobami bardzo młodymi, a raczej dominować będą tu sprawcy starsi. Tak też wynika z danych zawartych w poniższej tabeli. Niemal 80% skazanych to osoby powyżej 45. roku życia (tabela 6).

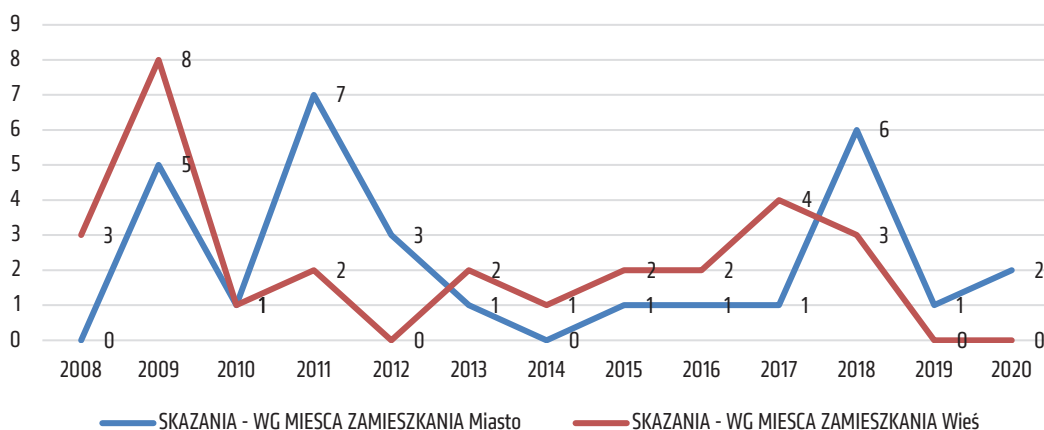
Tabela 6. Wiek sprawców (łącznie w danym roku ze wszystkich typów przestępstw)

ROK	30-34	35-39	40-44	45-49	50-59	60 i pow.
2008		1			1	1
2009		1		4	5	3
2010	1				1	
2011	1	2	1	2	1	2
2012				1	2	
2013			1	1	1	
2014						1
2015				1	2	
2016			1		1	1
2017				2	2	1
2018		1	1	1	5	1
2019	1					
2020					1	1
Razem	3	5	4	12	22	11

Źródło: Ministerstwo Sprawiedliwości, opracowanie własne

Wydawać by się mogło, że większość skazanych na podstawie analizowanej ustawy będzie pochodzić z terenów miejskich (gdzie znajduje się większość spółdzielni mieszkaniowych). Tymczasem skazania te rozkładają się w łącznej liczbie niemal po równo pomiędzy miasta a wsie (29:28 przypadków). Wynikać to może z dużej popularności działalności spółdzielczej również na terenach wiejskich (**wykres 1**).

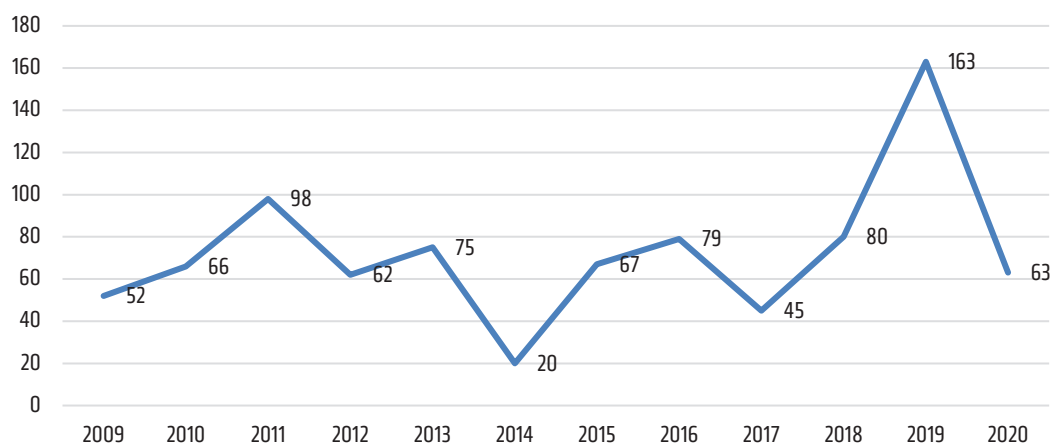
Wykres 1. Skazania z ustawy – Prawo spółdzielcze (według miejsca zamieszkania)

Źródło: Ministerstwo Sprawiedliwości, opracowanie własne

Postępowania w sprawach o występki z ustawy – Prawo spółdzielcze należą do postępowań skomplikowanych, wymagających pozyskania szeregu dokumentów, przesłuchania niejednokrotnie znacznej liczby świadków, pozyskania opinii biegłych. Dlatego też nie może dziwić stosunkowo długi okres prowadzenia tego rodzaju postępowań – od chwili zawiadomienia o możliwości popełnienia przestępstwa do wydania prawomocnego wyroku w sprawie. Średni czas dla postępowań w sprawach spółdzielczych w poszczególnych latach wahał się od 20 do aż 163 miesięcy (**wykres 2**).

Wykres 2. Średni czas trwania postępowania w sprawach z ustawy – Prawo spółdzielcze od popełnienia przestępstwa do uprawomocnienia wyroku (w miesiącach)

Źródło: Ministerstwo Sprawiedliwości, opracowanie własne

Jeżeli spojrzymy na poszczególne typy występów, to stwierdzimy, że – w zależności od konkretnego przestępstwa – średnie czasy postępowania mogą się znacznie różnić. Zdecydowanie najdłużej prowadzone były postępowania w sprawach o występki z art. 267c pkt 1 pr. spółdz. (niepoddanie spółdzielni lustracji), bo od 36 do aż 163 miesięcy. W pozostałych przypadkach średnia wynosiła około 50 miesięcy.

5. Wyniki badania aktowego

5.1. Sprawy zakończone na etapie postępowania przygotowawczego

Do badania spraw zakończonych na etapie postępowania przygotowawczego pozyskano 40 spraw z lat 2015–2019 z terenu działania prokuratur rejonowych i okręgowych na obszarze całego kraju (prowadzone bezpośrednio przez jednostki prokuratury – 28 spraw albo przez jednostki policji pod nadzorem prokuratury – 12 spraw) wybranych według kwalifikacji przepisów karnych ustawy – Prawo spółdzielcze. Dla dalszej analizy najistotniejsze okazały się decyzje kończące postępowania w postaci bądź umorzenia postępowania przygotowawczego, bądź odmowy jego wszczęcia. W toku badania skupiono się przede wszystkim na przyczynach umorzeń lub odmów wszczęcia oraz ich uzasadnień.

W analizowanych 40 postępowaniach rozpoznano 65 czynów skierowanych przeciwko prawidłowemu funkcjonowaniu spółdzielni. W zdecydowanej większości kwalifikacja prawna następowała w oparciu o przepisy karne ustawy – Prawo spółdzielcze (45 kwalifikacji, co stanowi niemal 70% wszystkich czynów w badanych sprawach). Największa liczba postępowań prowadzona była w kierunku art. 267d § 1 pr. spółdz., tj. ogłoszenia nieprawdziwych danych albo przedstawienia ich organom spółdzielni, władzom państwowym, członkom spółdzielni lub lustratorowi przez członka organu spółdzielni albo likwidatora. Kwalifikacja taka wystąpiła aż w 23 czynach, co stanowi ponad połowę wszystkich analizowanych czynów z ustawy – Prawo spółdzielcze. Kolejnymi pod względem liczby czynów z tej ustawy są: art. 267c pkt 1 pr. spółdz. (niepoddanie spółdzielni lustracji wbrew przepisom ustawy przez członka zarządu spółdzielni albo lustratora) – 10 czynów oraz art. 267b pr. spółdz. (niezgłoszenie wniosku o upadłość spółdzielni pomimo powstania warunków uzasadniających upadłość spółdzielni przez członka zarządu spółdzielni albo likwidatora) – 9 czynów. W ramach badanych postępowań odnotowano ponadto dwa postępowania kwalifikowane jako art. 267c pr. spółdz. oraz jedno postępowanie prowadzone w kierunku art. 267c pkt 4 pr. spółdz. (niezwołanie walnego zgromadzenia, zebrania przedstawicieli albo zebrań grup członkowskich poprzedzających zebranie przedstawicieli przez członka organu spółdzielni albo likwidatora wbrew przepisom ustawy).

Typowe opisy czynów z przywołanych kwalifikacji zawarte w analizowanych sprawach wyglądały następująco:

- „w okresie od – do pełniąc funkcję członka zarządu Spółdzielni (...), pomimo powstania warunków w postaci niewykonywania przez tę spółdzielnię własnych wymagalnych zobowiązań pieniężnych, uzasadniających wg art. 21 ust. 1 w zw. z art. 11 ust. 1 ustawy – prawo upadłościowe i naprawcze jej upadłość, nie zgłosił w sądzie wniosku o ogłoszenie upadłości tego podmiotu gospodarczego” (art. 267b pr. spółdz.);
- „niepoddanie lustracji Spółdzielni Mieszkaniowej wbrew przepisom ustawy przez członków organu spółdzielni” (art. 267c pkt 1 pr. spółdz.);
- „niezwołanie Walnego Zgromadzenia członków Spółdzielni Mieszkaniowej za rok (...) we wskazanym terminie” (art. 267c pkt 4 pr. spółdz.);
- „zaistniałe w okresie od ... do ... w ... ogłoszenie danych nieprawdziwych przez Zarząd Spółdzielni Mieszkaniowej, działając na szkodę członków spółdzielni” (art. 267d § 1 pr. spółdz.).

Kwalifikacje czynów według przepisów ustawy – Prawo spółdzielcze to nie jedyne czyny zarzucane władzom spółdzielni albo ich likwidatorom. W szeregu przypadków zarzuty zawarte w zawiadomieniach o możliwości popełnienia przestępstwa dotyczyły przepisów Kodeksu karnego, ale również ustawy o rachunkowości.

Najczęściej w analizowanych sprawach (sześć czynów) jako samodzielny czyn występowała kwalifikacja z art. 296 § 1 k.k. (nadużycie zaufania). Ponadto – w jednostkowych przypadkach – odnotowano kwalifikacje z: art. 276 k.k. (niszczenie, ukrycie dokumentu, którym nie ma się prawa rozporządzać), art. 284 § 1 k.k. (przywłaszczenie cudzej rzeczy ruchomej albo prawa majątkowego), art. 297 § 1 k.k. (oszustwo finansowe), art. 300 § 2 k.k. (niezaspokojenie roszczeń wierzyciela w celu udaremnienia wykonania orzeczenia sądu lub innego organu państwowego), art. 302 § 1 k.k. (faworyzowanie niektórych wierzycieli), art. 303 § 1 k.k. (nieprowadzenie albo prowadzenie dokumentacji podmiotu w sposób nierzetelny) oraz art. 77 pkt 1 i 2 u.r. (nieprowadzenie ksiąg rachunkowych oraz niesporządzenie sprawozdania finansowego podmiotu).

Przykładowe opisy czynów w przywołanych kwalifikacjach prezentują się następująco:

- „niedopełnienie ciężącego obowiązku dot. zajmowania się sprawami majątkowymi SM przez (...), poprzez nadużycie udzielonych uprawnień w następstwie czego spowodowane zostało bezpośrednio niebezpieczeństwo wyrządzenia znacznej szkody majątkowej” (art. 296 § 1 k.k.);
- „wyrządzenie Spółdzielni Mieszkaniowej szkody majątkowej poprzez wypłatę nienależnych wynagrodzeń członkom organów tej spółdzielni” (art. 297 § 1 k.k.);
- „przywłaszczenie środków [publicznych] poprzez ich przekazanie na rachunek bieżący Spółdzielni” (art. 284 § 1 k.k.);
- „mające miejsce w okresie od ... do .... r. w ... działanie w krótkich odstępach czasu w wykonaniu z góry powziętego zamiaru w celu nierzetelnego podawania danych w księgach rachunkowych

- i sprawozdaniu finansowym dotyczących spółdzielni mieszkaniowej poprzez nierzetelne księgowanie szeregu pozycji w bilansie spółdzielni” (art. 77 pkt 1 i 2 u.r.);*
- *„ukrycie lub usunięcie dokumentów w postaci umowy z dnia .... dot. sprzedaży działki należącej do Spółdzielni przez osobę, która nie ma prawa nimi rozporządzać” (art. 276 k.k.);*
  - *„udaremnienie w latach (...) wykonania nakazu zapłaty zasądzonego obowiązek zapłaty kwoty (...) zł wraz z ustawowymi odsetkami poprzez zbycie składników majątku zagrożonych zajęciem należących do Spółdzielni znajdującej się w stanie grożącej upadłości, czym udaremniono zaspokojenie wierzyciela” (art. 300 § 2 k.k.);*
  - *„udaremnienie w latach (...) zaspokojenia wierzytelności spółki (...) w kwocie (...) zł przez Zarząd Spółdzielni Mieszkaniowej poprzez zaspokojenie roszczeń tylko niektórych wierzycieli” (art. 302 § 1 k.k.);*
  - *„wyrządzenie w latach (...) znacznej szkody majątkowej Spółdzielni Mieszkaniowej przez działających w krótkich odstępach czasu, z góry powziętym zamiarem członków Zarządu poprzez prowadzenie w sposób nierzetelny dokumentacji działalności gospodarczej” (art. 303 § 1 k.k.).*

Ponadto w kilku sprawach analizowane zachowania wyczerpywały dyspozycję kilku przepisów:

- art. 284 § 2 k.k. w zw. z art. 294 § 1 k.k. w zb. z art. 296 § 1, 2, 3 w zw. z art. 11 § 2 k.k.;
- art. 267d § 1 pr. spółdz. w zb. z art. 58 pr. spółdz.;
- art. 284 § 2 k.k. w zw. z art. 294 § 1 k.k. w zw. z art. 12 k.k.;
- art. 286 § 1 k.k. w zw. z art. 294 § 1 k.k. i art. 297 § 1 k.k.;
- art. 296 § 1 k.k. w zb. z art. 267c pkt 1 i 4 pr. spółdz.

Konstrukcja występów z ustawy – Prawo spółdzielcze (oraz niektórych analizowanych przestępstw z Kodeksu karnego oraz ustawy o rachunkowości) powoduje, że mają one charakter indywidualny. Popełnić je może tylko osoba posiadająca określoną cechę podmiotu (członek zarządu spółdzielni, członek organu spółdzielni albo likwidator spółdzielni). Nie może zatem dziwić, że zawiadomienia o możliwości popełnienia przestępstwa kierowane były w zdecydowanej większości przypadków (ponad 70%) przez członków spółdzielni, których dotyczyły zarzuty.

W odniesieniu do niepoddania spółdzielni lustracji albo w ogóle, albo w przewidzianym ustawą terminie (raz na trzy lata, a w okresie pozostawania w stanie likwidacji – corocznie – art. 91 § 1 pr. spółdz.⁹⁶) zawiadomienia składały również podmioty zobowiązane do nadzoru nad funkcjonowaniem spółdzielni: Krajowa Rada Spółdzielcza oraz właściwy minister (Minister Infrastruktury i Rozwoju lub Minister Infrastruktury i Budownictwa). Ponadto

⁹⁶ W spółdzielniach mieszkaniowych w okresie budowania przez nie budynków mieszkalnych i rozliczania kosztów budowy tych budynków, a także w spółdzielniach w stanie likwidacji, lustrację przeprowadza się corocznie (art. 91 § 11 pr. spółdz.).

w jednym przypadku zawiadomienie pochodziło od Naczelnika Urzędu Skarbowego, w pięciu przypadkach postępowanie prowadzono w następstwie czynności własnych policji, a wobec trzech czynów – postępowanie wszczęto w następstwie wyłączenia materiałów z innego postępowania.

Na 65 analizowanych w 40 postępowaniach czynów w stosunku do 23 z nich (35%) odmówiono wszczęcia postępowania, w pozostałych przypadkach postępowanie przygotowawcze zostało umorzone.

Jako podstawy dla odmowy bądź umorzenia postępowania przyjmowano:

- art. 17 § 1 pkt 1 Kodeksu postępowania karnego⁹⁷ (czynu nie popełniono albo brak jest danych dostatecznie uzasadniających podejrzenie jego popełnienia) – wobec 11 czynów;
- art. 17 § 1 pkt 2 k.p.k. (czyn nie zawiera znamion czynu zabronionego albo ustawa stanowi, że sprawca nie popełnia przestępstwa) – wobec 40 czynów;
- art. 17 § 1 pkt 3 k.p.k. (społeczna szkodliwość czynu jest znikoma) – wobec 3 czynów;
- art. 17 § 1 pkt 6 k.p.k. (nastąpiło przedawnienie karalności) – wobec 1 czynu;
- art. 17 § 1 pkt 7 k.p.k. (postępowanie karne co do tego samego czynu tej samej osoby zostało prawomocnie zakończone albo wcześniej wszczęte toczy się) – wobec 3 czynów;
- art. 17 § 1 pkt 11 k.p.k. (zachodzi inna okoliczność wyłączająca ściganie) – wobec 3 czynów;
- art. 322 k.p.k. (postępowanie nie dostarczyło podstaw do wniesienia aktu oskarżenia) – wobec 3 czynów.

Merytoryczne uzasadnienia podstaw umorzeń bądź odmów wszczęcia postępowania formułowane były po przeprowadzeniu, niejednokrotnie kilkumiesięcznego, postępowania, w którym opierano się na przeprowadzeniu szeregu dowodów zarówno rzeczowych (głównie dokumentów spółdzielni), jak i osobowych (przesłuchania świadków, w tym członków organów spółdzielni). Decyzje kończące postępowania były zasadne, o czym może świadczyć fakt, że jedynie w niespełna 22% przypadków wniesiono zażalenie na postanowienie, a jedynie w jednej sprawie zostało ono uwzględnione.

Rozpatrując poszczególne przypadki, należy wskazać, że w części postępowania były wszczynane w oparciu o subiektywne odczucia lub przekonania członków spółdzielni, że w konkretnej sytuacji doszło do złamania przepisów prawa. Przeprowadzone w sprawach czynności wykazywały, że pozbawione one były podstaw, gdyż żaden z przepisów, w szczególności Prawa spółdzielczego, nie statuuje obowiązków, co do których złożone zostało zawiadomienie, np. potwierdzenie przez członków zarządu spółdzielni, czy pełnomocnicy głosują zgodnie z wolą swoich mocodawców, albo – w tym zakresie – brak jest obowiązku prawnego przedstawiania informacji członkom spółdzielni.

⁹⁷ Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks postępowania karnego (tekst jedn. Dz.U. z 2024 r. poz. 37 ze zm.) – dalej k.p.k.

Przykład 1. „W art. 267d par. 1 ustawy pr. spółdz. stypizowane zostało przestępstwo polegające na ogłoszeniu nieprawdziwych danych albo przedstawieniu takich danych organom spółki, władzom państwowym, członkom spółdzielni lub lustratorowi. «Przedstawianie» w rozumieniu omawianego przepisu karnego to przekazywanie określonych danych wskazanemu w tym przepisie podmiotowi. W ocenie prowadzącego postępowanie, we wskazanych przez zawiadamiającego sytuacjach, nie było podstaw do wszczęcia dochodzenia”.

Przykład 2. „Uwzględniając powyższe ustalenia stwierdzić należy, iż brak jest podstaw do przyjęcia by którakolwiek z osób, pod adresem której skarżący formułuje zarzuty, wyczerpała swoim zachowaniem znamiona występku określonego w art. 267d § 1 ustawy Prawo spółdzielcze polegającego na przedstawieniu nieprawdziwych danych władzom państwowym.

Dane nieprawdzie, w rozumieniu komentowanego przepisu, to dane nieznajdujące odzwierciedlenia w rzeczywistości, względnie wytworzone na podstawie fałszywych kryteriów. W rozpatrywanym przypadku, osoby wchodzące w skład Zarządu Spółdzielni (...), nie przedstawiały władzom państwowym żadnych nieprawdziwych informacji czy danych w rozumieniu komentowanego przepisu. Realizując obowiązek wynikający z art. 93a ustawy Prawo spółdzielcze udzielali żądanych przez Departament Mieszkalnictwa informacji m.in. w zakresie sposobu określenia powierzchni użytkowej lokali przy ul. (...), przyjętych do tego celu kryteriów. W udzielonych odpowiedziach wskazywano na przyjęty do obliczenia powierzchni użytkowej lokali normatyw, obowiązujący w dacie dokonywania pomiarów, informując jednocześnie, że obecnie wykonane pomiary powierzchni mogą się różnić od powierzchni przydziałów, co może wynikać z różnic w sposobach pomiaru, dawniej obowiązującego i aktualnego. Nie można zatem wykluczyć, czego zresztą nie kwestionują członkowie Zarządu Spółdzielni, iż obecnie wykonane pomiary mogą się różnić od powierzchni przydziałów, co bynajmniej nie przesądza o tym, iż członkowie Zarządu udzielając władzom państwowym informacji w powyższym zakresie podawali nieprawdziwe dane. Kwestionowanie przez zawiadamiającego sposobu wyliczenia powierzchni użytkowej lokali dokonanego przez Spółdzielnię nie jest wystarczające by uznać, iż przekazywane przez Spółdzielnię dane w tym zakresie są nieprawdziwe w rozumieniu cytowanego wyżej przepisu.

Nie jest rolą organów ścigania ustalanie i weryfikowanie możliwych do zastosowania sposobów określania powierzchni użytkowych lokali mieszkalnych. Nawet gdyby przyjąć, iż powierzchnie rzeczonych lokali winny zostać obliczone w oparciu o inne kryteria aniżeli zastosowane, to nie sposób byłoby automatycznie uznać, iż doszło do wyczerpania znamion jakiegokolwiek czynu zabronionego. Nie podzielać zarzutu skarżącego (...) nieprawdziwości przekazywanych przez Spółdzielnię danych, zauważyć również należy, iż władze Spółdzielni w odpowiedziach kierowanych do Departamentu Mieszkalnictwa nie przedstawiały w zasadzie żadnych danych prawnie doniosłych, jak chociażby dotyczących wskazania konkretnych wielkości powierzchni użytkowych lokali, różnic w powierzchniach użytkowych poszczególnych z nich, ograniczając się w zasadzie do wskazania sposobu obliczania tych wielkości i przyjętych do tego celu kryteriów. Takich zaś informacji nie sposób kwalifikować jako danych, o których mowa w art. 267d § 1 Prawa spółdzielczego”.

Warto również zauważyć, że kwestionowano w zawiadomieniach prawidłowość podawania określonych informacji do wiadomości członków spółdzielni, co w ocenie zawiadamiających miało doprowadzić do nieprawidłowości w jej działaniach, a tym samym rodziło odpowiedzialność karną członków zarządu.

Przykład 3. „Osobnego odniesienia wymaga prawnokarna ocena przedstawienia nieprawdziwych informacji w komunikacie z (...) oraz z (...). Karnoprawną ocenę tych informacji należy poprzedzić wykładnią art. 267d § 1 ustawy Prawo spółdzielcze. Zgodnie z art. 267d § 1 ustawy Prawo spółdzielcze «Kto, będąc członkiem organu spółdzielni albo likwidatorem, ogłasza dane nieprawdziwe albo przedstawia je organom spółdzielni, władzom państwowym, członkom spółdzielni lub lustratorowi, podlega grzywnie, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do lat 2.» Prima facie, karalne jest ogłoszenie albo przedstawienie jakichkolwiek nieprawdziwych danych w stosunku do wymienionych w przepisie podmiotów. Przedmiotowe ujęcie jest niedopuszczalne jednak w świetle zasady *nullum crimen sine scripta*, a także nie jest możliwa typizacja czynu zabronionego, która zakłada brak zagrożenia dla dobra prawnego. Jak podnosi się w judykaturze, gdy nie dochodzi do naruszenia dobra prawnego albo do jego zagrożenia, wówczas nie są realizowane wszystkie znamiona wchodzące w skład struktury przestępstwa, co oznacza sytuację określoną w art. 17 § 1 pkt 2 *in princ.* k.p.k. (por. uzasadnienie wyroku Sądu Najwyższego z dnia 18 maja 2009 r. IV KK 459/08, *LEX*). Ujmując rzecz lapidarnie nie do zaakceptowania byłoby penalizowanie, np. przedstawienia nieprawdziwych danych odnośnie kradzieży rowerów w pomieszczeniu gospodarczym spółdzielni, czy też przedstawienie nieprawdziwego faktu hałaśliwego zachowania jednego z członków spółdzielni. Konieczne jest zatem dookreślenie zakresu danych jakie mogą być ogłoszone albo przedstawione jako nieprawdziwe.

Zgodnie z uzasadnieniem do ustawy z 3 czerwca 2005 r. o zmianie ustawy o spółdzielniach mieszkaniowych oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. Nr 122, poz. 1024) «Konieczne stało się także wprowadzenie odpowiedzialności karnej za ogłaszanie nieprawdziwych danych dotyczących działalności spółdzielni, jak również przedstawienie takich danych organom spółdzielni, władzom państwowym i członkom spółdzielni (art. 267d). Powyższe rozwiązanie powinno pozwolić m. in. na skuteczne ściganie, występujących często w działalności spółdzielni mieszkaniowych, aktów przedstawiania przez zarządy spółdzielni radom nadzorczym lub członkom spółdzielni w czasie walnego zgromadzenia, nieprawdziwych danych (np. dotyczących rzeczywistej wartości nieruchomości nabywanych z przeznaczeniem pod budownictwo mieszkaniowe). Projektowane przepisy karne w art. 267a, 267b i 267c Prawa spółdzielczego przewidują analogiczne unormowanie jak w art. 585, 586 i 587 Kodeksu spółek handlowych (...). Proponowane regulacje (wraz z regulacją w zakresie zasad odpowiedzialności cywilnoprawnej) doprowadzą zatem również do zachowania spójności wewnątrz systemu prawa».

Mając na uwadze powyższe, należy uznać, że dokonując wykładni art. 267d § 1 ustawy Prawo spółdzielcze, należy kierować się per analogiam poglądami doktryny i judykatury formułowanymi na gruncie art. 587 ksh. W tym kontekście należy wskazać, że przez ogłoszenie danych należy rozumieć

czynności polegające na podawaniu określonych informacji dotyczących spółdzielni do publicznej wiadomości, a także powiadomień ogółu oraz obwieszczenie danych w sposób przewidziany przez przepisy prawa (T. Cudny, Komentarz do art. 267d § 1 ustawy Prawo spółdzielcze, Legalis). Odnosząc się do podstaw i zakresu obowiązku ogłaszania danych o spółdzielni, wskazać należy, że podstawowy katalog danych podlegających ogłoszeniu określa przepis art. 38 KrRejSU, zawierający wyliczenie danych podlegających wpisowi do rejestru przedsiębiorców KRS, natomiast zgodnie z treścią art. 13 § 1 KrRejSU – ogłoszeniu w Monitorze Sądowym i Gospodarczym.

Przenosząc powyższe na grunt sprawy należy uznać, że informacje wskazane w zawiadomieniu z 16 marca 2018 r. nie są przedmiotem wpisów i ogłoszeń zgodnie z obowiązującymi przepisami prawa, w szczególności ustawą o KRS. Informacje te zwane przez zawiadamiającego «komunikatami» nie obejmowały zakresem danych wymaganych do ogłoszenia przepisami prawa (podlegających wpisowi czy publikacji). Informacje te dotyczą bowiem: (1) zapewnienia o możliwości spłaty długów (informacja z ...), (2) informacji z (...) o stanie spłaty zadłużenia.

Zamieszczenie powyższych komunikatów w budynkach stanowiących zasoby mieszkaniowe Spółdzielni nie wyczerpuje także znamienia przedstawienia nieprawdziwych danych członkom spółdzielni, ponieważ nie dotyczą danych przewidzianych przez przepisy prawa. Dane te muszą być wymagane co do zakresu i formy przepisami prawa, np. art. 89 ustawy Prawo spółdzielcze. Innymi słowy, przedstawienie fałszywych danych musi dotyczyć danych, co do których przepis prawa statuuje prawo podmiotowe członka lub członków spółdzielni do ich uzyskania / przekazania, np. prawo do informacji z art. 38 § 1 pkt 2 ustawy Prawo spółdzielcze, art. 93 § 2 ustawy Prawo spółdzielcze. Wynika to z indywidualnego przedmiotu ochrony, którym jest interes uprawnionych podmiotów, sprowadzający się do prawa do uzyskiwania rzetelnych, zgodnych z prawdą informacji na temat funkcjonowania spółdzielni (por. J. Giezek, P. Kardas, Komentarz do art. 587 ksh, Legalis, Nb 7). Każde uprawnienie musi posiadać granice określone przepisami prawa. Zakres informacji podlegających penalizacji nie obejmuje zatem informacji przekazywanych samorzutnie, z inicjatywy członków zarządu i w zakresie nieokreślonym przepisami prawa. Jak podnosi się w judykaturze, gdy nie dochodzi do naruszenia dobra prawnego albo do jego zagrożenia, wówczas nie są realizowane wszystkie znamiona wchodzące w skład struktury przestępstwa, co oznacza sytuację określoną w art. 17 § 1 pkt 2 in princ. k.p.k. (por. uzasadnienie wyroku Sądu Najwyższego z dnia 18 maja 2009 r. IV KK 459/08, LEX).

Jednocześnie należy przyjąć, że zakres danych penalizowanych za ich nieprawdziwość dotyczy jedynie tych danych, które pozostają w związku z zakresem kompetencji i obowiązków związanych z pełnieniem funkcji przez członków organów spółdzielni. Przemawia za tym indywidualny charakter przestępstwa. Gdyby ustawodawca zdecydował się na penalizację ogłoszenia albo przedstawienia wszelkich informacji niepozostających w związku z pełnieniem funkcji organu, to wprowadziłby typ przestępstwa powszechnego. Ponadto należy wskazać, że analiza treści pism z (...) zawiera jedynie obietnice i zamierzenia Zarządu i Rady Nadzorczej związane z planem naprawy finansów Spółdzielni.

Dane są informacjami, które obiektywnie mogą być oceniane w kategoriach fałszu i prawdy, a nie obietnicami, czy intencjami.

Oдноśnie czynu popełnionego w dniu (...) należy uznać, że poinformowanie o braku możliwości prawnej zwołania walnego zgromadzenia członków spółdzielni jest logiczną konsekwencją zaniechania zwołania walnego zgromadzenia penalizowanego na gruncie art. 267c pkt 4 ustawy Prawo spółdzielcze i zachowanie to podtrzymuje stan bezprawności wynikający z popełnienia tego czynu zabronionego, będąc zabezpieczeniem się przed konsekwencją popełnienia przestępstwa z art. 267c pkt 4 ustawy Prawo spółdzielcze. Czyn z (...) należy zatem uznać za czyn współukarany następczy. Zgodnie z orzecznictwem i piśmiennictwem, wielość ocen prawno-karnych w stosunku do czynu może być wyłączona przez czyny następcze, będące jedynie utrwaleniem stanu wywołanego uprzednią akcją przestępną, skonsumowaniem owoców przestępstwa bądź zabezpieczeniem się przed konsekwencją popełnienia przestępstwa – na zasadzie konsumpcji (zob. W. Wolter: *Reguły wyłączania wielości ocen w prawie karnym*, Warszawa 1961, s.119; postanowienie Sądu Najwyższego – Izba Karna z 2002-02-25).

Oдноśnie nieprawdziwych danych dotyczących stopnia spłaty zadłużenia, to wskazać należy że zakres uprawnień członków spółdzielni określa art. 18 ustawy Prawo spółdzielcze, w tym do zaznajamiania się ze sprawozdaniami finansowymi. W tym kontekście nie stanowi naruszenia prawa podmiotowego przekazywania informacji przez Zarząd czy Radę Nadzorczą, nawet jeżeli są one przejawem dezinformacji, gdy nie są one informacjami w wykonaniu obowiązku prawnego, tj. wykonaniu obowiązku względem członka spółdzielni”.

W części zawiadomienia zarzucały członkom zarządów spółdzielni działania na ich niekorzyść przez nieprawidłowe prowadzenie ksiąg rachunkowych, a w konsekwencji występowanie błędów w sprawozdaniach rocznych i bilansie spółdzielni. W takich przypadkach, w toku postępowania powoływani byli biegli, którzy dokonywali oceny prawidłowości sprawozdań i bilansu, nie potwierdzając przedstawianych zarzutów. W jednym z przypadków uznano, że wykazane uchybienia są na tyle nieistotne, iż naruszenia nakazu prowadzenia ksiąg rachunkowych charakteryzują się znikomym stopniem społecznej szkodliwości.

Przykład 4. „Przedmiotem ogłoszenia lub przedstawienia na gruncie art. 267d Prawa spółdzielczego są dane nieprawdziwe, tj. zawierające informacje niezgodne ze stanem faktycznym, niepełne, pomijające pewne informacje oraz zawierające oceny ustawowych informacji, które są fałszywe lub odbiegają od przyjmowanego w danej sferze prowadzenia spraw spółdzielni standardu, tj. chodzi o dane stworzone w oparciu o błędne kryteria. Już z tego wynika, że przedmiotem czynności wykonawczej na podstawie ww. przepisu mogą być również informacje wprowadzające odbiorcę w błąd, aczkolwiek przedstawione nieprawdziwe dane nie muszą wywołać u ich adresatów błędnego wyobrażenia, np. o kondycji finansowej spółdzielni, której dotyczą. Nieprawdziwość danych może być konsekwencją fałszerstwa materialnego, tj. podrobienia lub przerobienia autentycznego dokumentu, bądź fałszerstwa intelektualnego, tj. zawarcia w dokumencie autentycznym danych nieprawdziwych

(nierzetelnych). W jednym i drugim przypadku ponoszący odpowiedzialność na podstawie art. 267d Prawa spółdzielczego nie musi samodzielnie dokonać fałszerstwa.

Przepis art. 267d Prawa spółdzielczego obejmuje zatem karalnością na przykład przedstawienie członkom spółdzielni nieprawdziwego bilansu, zawierającego bądź nieprawdziwe fakty, bądź fałszywą ocenę poszczególnych przedmiotów majątkowych w nim wyszczególnionych. W sytuacji gdy pewne prawa majątkowe oszacowano w sposób jaskrawo odbiegający od ich prawdopodobnej wartości, zachodzi podawanie przez zarząd spółdzielni nieprawdziwych danych o inwestycjach, kosztach remontu czy wywozie odpadów.

W ocenie prowadzącego postępowanie zachowanie wskazanej w zawiadomieniu osoby nie wyczerpuje ustawowych znamion występkę określonego w art. 267d § 1 Prawa spółdzielczego czy innych spenalizowanych na gruncie Kodeksu Karnego. Rozpytana w niniejszej sprawie osoba nie potwierdziła zarzutów stawianych przez zawiadamiającego oraz przedłożyła dokumenty, które przeczą stawianym przez niego tezom. Również uzyskane w toku postępowania dokumenty nie stanowią potwierdzenia stawianych przez zawiadamiających zarzutów”.

Znaczna część zawiadomień dotyczyła nieprzeprowadzenia przez spółdzielnie, przede wszystkim spółdzielnie mieszkaniowe, przewidzianej art. 91 pr. spółdz., lustracji. Zawiadamiający wskazywali albo na brak przeprowadzenia lustracji w ogóle, albo w przewidzianym przepisami terminie. Przeprowadzone postępowania w tych przypadkach wskazywały, że przyczyny braku przeprowadzenia lustracji spółdzielni były w większości niezależne od członków zarządu, na których spoczywał obowiązek jej zorganizowania. Podstawowym czynnikiem była bardzo zła sytuacja finansowa spółdzielni i wynikający z niej brak środków na pokrycie kosztów przeprowadzenia lustracji. Zły stan finansów spółdzielni wynikał zaś albo z przyczyn od niej niezależnych (znaczny wzrost wysokości odsetek od kredytów zaciągniętych przez spółdzielnię), albo był spowodowany zaległościami czynszowymi ze strony członków spółdzielni, których nie udało się odzyskać.

W niektórych sprawach brak przeprowadzenia lustracji wynikał z licznych i częstych zmian personalnych w składzie organów spółdzielni: kolejni członkowie zarządu nie mieli świadomości, że ciąży na nich obowiązek poddania spółdzielni lustracji.

Przykład 5. „Niepoddanie spółdzielni lustracji nie było celowe, a wynikało z nieświadomości [Zarządu] o istniejącym obowiązku. Ponadto spółdzielnia nie posiadała odpowiednich środków finansowych na pokrycie kosztów lustracji, a nie przewidziała tych kosztów w planach ekonomiczno-finansowych. Natomiast organami spółdzielni jest m.in. walne zgromadzenie, tj. zebranie członków spółdzielni. Według zeznań członków Zarządu i Rady Nadzorczej nikt z członków spółdzielni podczas Walnego Zgromadzenia nie wnosił o przeprowadzenie lustracji, co potwierdziła lustrator, która prowadziła lustrację w spółdzielni”.

Członkom zarządu spółdzielni zarzucano ponadto niezwołanie w terminie walnego zgromadzenia członków. Zarzut opierano na faktycznym nieprzeprowadzeniu zgromadzenia

pomimo formalnego jego zwołania. W postępowaniu nie potwierdzono zarzutów, wskazano, że działania zarządu zmierzały nie tylko do zorganizowania, ale przede wszystkim odbycia walnego zgromadzenia, jednak czynniki niezależne od nich oraz zmiany prawne doprowadziły do powstania opóźnienia. W tej sytuacji nie było podstaw do przypisania któremukolwiek z członków zarządu spółdzielni umyślności.

Przykład 6. *„Podejrzewani nie mieli zamiaru (nawet ewentualnego) popełnienia czynu zabronionego. Brak faktycznego odbycia walnego zgromadzenia w pierwotnym terminie był spowodowany przyczynami technicznymi (brak odpowiednio dużej Sali), a następnie przyczynami prawnymi [wejście w życie dnia 9 września 2017 r. nowelizacji ustawy o spółdzielniach mieszkaniowych zmieniającej przepisy o członkostwie w spółdzielni – zwiększenie z mocy prawa kręgu podmiotów będących członkami spółdzielni]. Nadmienić należy, iż po przewyciężeniu obu tych przeszkód, walne zgromadzenie zostało zwołane i faktycznie się odbyło. Zatem brak jest podstaw do przypisania komukolwiek z członków organu SM realizacji znamion podmiotowych przestępstwa”.*

Istotna liczba postępowań dotyczyła niezgłoszenia upadłości spółdzielni pomimo zaistnienia formalnych przesłanek do jej ogłoszenia. Zgodnie z ustawą – Prawo upadłościowe przesłanką do ogłoszenia upadłości dłużnika jest zaistnienie stanu jego niewypłacalności, tzn. jeżeli utracił zdolność do wykonywania swoich wymagalnych zobowiązań pieniężnych, a w odniesieniu do dłużnika będącego osobą prawną – jeżeli jego zobowiązania pieniężne przekraczają wartość jego majątku, a stan ten utrzymuje się przez okres przekraczający 24 miesiące (art. 10 i uchylony 12 pr. upadł.). Przeprowadzane w toku postępowania przygotowawczego czynności nie potwierdzały zaistnienia przesłanek dla stwierdzenia niewypłacalności. Należy ponadto zauważyć, że do kompetencji zarządu spółdzielni należy jedynie przedstawienie wniosku o ogłoszenie upadłości, jednak decyzja o postawieniu spółdzielni w stan upadłości – zgodnie z treścią art. 38 pr. spółdz. – należy do wyłącznej właściwości walnego zgromadzenia, a ponadto walne zgromadzenie może podjąć decyzję o dalszym istnieniu spółdzielni, pomimo istnienia przesłanek do jej likwidacji (art. 130 pr. spółdz.). Dlatego też te z zawiadomień, które kierowały zarzuty bezpośrednio przeciwko władzom spółdzielni, nie mogły zostać ocenione jako zasadne. Pamiętać również należy o tym, że przeprowadzenie postępowania upadłościowego jest odpłatne i jest możliwe wtedy, gdy majątek spółdzielni wystarcza na pokrycie jego kosztów.

Przykład 7. *„W świetle zgromadzonego w niniejszej sprawie materiału dowodowego niezbędna jest także ocena zachowań członków zarządu Spółdzielni (...) pod kątem art. 267b ustawy z dnia 16 września 1982 roku Prawo spółdzielcze, to jest określenie, czy zaniechali oni złożenia wniosku o upadłość spółdzielni pomimo powstania warunków uzasadniających upadłość.*

Zgodnie z art. 10 ustawy z dnia 28 lutego 2003 roku Prawo upadłościowe, upadłość ogłasza się w stosunku do dłużnika, który stał się niewypłacalny. Z kolei z art. 12 tej ustawy wynika, iż dłużnik jest niewypłacalny, jeżeli utracił zdolność do wykonywania swoich wymagalnych zobowiązań pie-

nieżnych, a dłużnik będący osobą prawną albo jednostką organizacyjną nieposiadającą osobowości prawnej, której odrębna ustawa przyznaje zdolność prawną, jest niewypłacalny także wtedy, gdy jego zobowiązania pieniężne przekraczają wartość jego majątku, a stan ten utrzymuje się przez okres przekraczający dwadzieścia cztery miesiące.

Ze sprawozdań finansowych Spółdzielni za lata (...) i zeznań świadków – zwłaszcza byłego księgowego Spółdzielni (...) – wynika, iż w okresach tych nie stwierdzono przesłanek do wystąpienia o ogłoszenie upadłości. Na konieczność wystąpienia z takim wnioskiem długo nie wskazywali też powoływani biegli rewidenci. Sytuacja ekonomiczna Spółdzielni pogarszała się, jednak nie obligowało to jeszcze do złożenia powyższego wniosku, albowiem wahania sytuacji finansowej uczestników obrotu gospodarczego są normalnym zjawiskiem w warunkach gospodarki rynkowej. Pierwsza informacja wskazująca na duże prawdopodobieństwo zaistnienia podstaw do złożenia wniosku o upadłość Spółdzielni pojawiła się w raporcie z audytu ksiąg rachunkowych Spółdzielni za rok obrotowy (...), który sporządzony został w dniu [kolejnego roku]. W tej sytuacji Walne Zgromadzenie Członków Spółdzielni niezwłocznie, w dniu (...), podjęło uchwałę upoważniającą zarząd do złożenia wniosku o upadłość. Wniosek o ogłoszenie upadłości złożony został również niezwłocznie – w dniu (...) roku. W takich okolicznościach wskazać należy, iż brak jest podstaw, by uznać, że przed końcem [poprzedniego] roku obiektywnie zostały spełnione przesłanki ogłoszenia upadłości Spółdzielni (...).

Odnosnie okresu późniejszego – od 1 stycznia [kolejnego] roku – członkowie władz Spółdzielni (...), aż do sporządzenia raportu biegłych rewidentów z dnia (...) roku, nie mieli jednoznacznych podstaw, by uznać, że zostały spełnione przesłanki do wystąpienia o ogłoszenie upadłości. Nie sposób zatem przyjąć, że członkowie władz Spółdzielni przed (...) roku byli świadomi wysokiego ryzyka bankructwa, zaś bez świadomości takiego stanu rzeczy nie jest możliwe przypisanie umyślnego – a tylko takie jest penalizowane – zaniechania obowiązku zgłoszenia wniosku o upadłość. Jak z powyższego wynika, znamiona typu czynu zabronionego z art. 267b ustawy z dnia 16 września 1982 roku Prawo spółdzielcze nie zostały zrealizowane. Wobec powyższego, należało umorzyć śledztwo”.

Przykład 8. „Szczegółowa analiza materiału dowodowego prowadzi do wniosku, iż nie doszło do wypełnienia znamion czynu zabronionego określonego w art. 267b pr. spółdzielczego Zauważyć bowiem należy, iż zgodnie z dyspozycją art. 267b pr. spółdz. odpowiedzialności karnej podlega ten, kto będąc członkiem zarządu spółdzielni albo likwidatorem, nie zgłasza wniosku o upadłość spółdzielni pomimo powstania warunków uzasadniających upadłość spółdzielni. Ponadto na podstawie art. 130 § 1 pr. spółdz. ogłoszenie upadłości spółdzielni następuje w razie jej niewypłacalności, a zgodnie § 2 jeżeli według sprawozdania finansowego spółdzielni ogólna wartość jej aktywów nie wystarcza na zaspokojenie wszystkich zobowiązań, zarząd powinien niezwłocznie zwołać walne zgromadzenie, na którego porządku obrad zamieszcza sprawę dalszego istnienia spółdzielni. Należy jednak pamiętać, iż zgodnie z art. 48 § 2 w związku z art. 130 § 4 pr. spółdz. uchwałę o postawieniu spółdzielni w stan upadłości podejmuje walne zgromadzenie.

W realiach niniejszej sprawy bezspeczne jest, iż walne zgromadzenie nie zostało zwołane. Powyższe uchybienie nie przesądza jednak o popełnieniu przez członka zarządu czynu zabronionego określonego w art. 267b pr. spółdz., a wniosek przeciwny należy uznać za zbyt daleko idący. Nie jest bowiem pewne, iż walne zgromadzenie w przypadku jego zwołania rzeczywiście podjęłoby uchwałę o postawieniu spółdzielni w stan upadłości.

Podkreślenia wymaga fakt, iż zgodnie z art. 130 § 2 pr. spółdz. walne zgromadzenie może podjąć uchwałę o dalszym istnieniu spółdzielni pomimo jej niewypłacalności, jeżeli wskaże środki umożliwiające jej wyjście z tego stanu. Istotne jest również, że (...) wpisem z dnia (...) roku został wykreślony z funkcji prezesa zarządu Spółdzielni (...). Nadto z danych zawartych w KRS nie wynika, aby spółdzielnia do dnia dzisiejszego postawiona została w stan upadłości co pozwala przyjąć, iż walne zgromadzenie, którego nie zwołał (...) również nie podjęłoby takiej uchwały. Zasadne jest zatem stwierdzenie, iż z uwagi na brak przedmiotowej uchwały (...) jako prezes zarządu nie miał obowiązku oraz nie mógł samodzielnie zgłosić wniosku o upadłość spółdzielni”.

Wobec 19 czynów w 9 sprawach wniesiono zażalenie na postanowienie o odmowie wszczęcia albo umorzeniu postępowania, z czego w 8 postępowaniach (17 czynów) sąd utrzymał w mocy postanowienie o odmowie wszczęcia lub umorzeniu postępowania, natomiast w jednej sprawie (2 pozostałe czyny) zażalenie uwzględnił, wskazując, iż w prowadzonym postępowaniu nie uwzględniono wszystkich ujawnionych okoliczności sprawy.

Analiza postępowań przygotowawczych zakończonych wydaniem postanowienia o ich umorzeniu albo decyzją o odmowie wszczęcia postępowania pokazała, że we wszystkich przypadkach (poza jednym) decyzje były zasadne, a przeprowadzone w toku postępowania czynności w sposób wyczerpujący wyjaśniały okoliczności sprawy i odnosiły się do zarzutów podnoszonych w składanych do organów ścigania zawiadomieniach.

5.2. Sprawy zakończone na etapie postępowania sądowego

Przedmiot badania

Przedmiotem badania uczyniono akta postępowań sądowych, w których w okresie od 1 stycznia 2015 r. do 31 grudnia 2019 r. zapadł prawomocny wyrok w sprawach o:

- czyny zabronione z art. 267b, 267c, 267d § 1-2 pr. spółdz.;
- czyn zabroniony z art. 27³ u.s.m.

U podstaw decyzji o takim ukształtowaniu doboru materiału aktowego legły ustalenia poczynione na gruncie statystyki czynów osądzonych. Otóż, jak wskazano już we wprowadzeniu do niniejszego opracowania, z dostępnych danych statystycznych wynika, że przypadki osądzeń – w wielkościach statystycznie istotnych – dotyczyły głównie typów określonych na

gruncie Prawa spółdzielczego i w mniejszym stopniu wykroczeń z ustawy o spółdzielniach mieszkaniowych. Konsekwentnie do tego zdecydowano o zawężeniu doboru próby właśnie do tych dwóch źródeł normatywnych.

Biorąc pod uwagę powyższe zastrzeżenie, zwrócono się do prezesów wszystkich sądów okręgowych z prośbą o udostępnienie relewantnych akt postępowań karnych z podległych im sądów okręgowych oraz przynależnych do okręgu sądów rejonowych. W odpowiedzi uzyskano akta 46 postępowań karnych prowadzonych przez sądy rejonowe oraz dodatkowo akta 14 postępowań kontynuowanych przez sądy okręgowe, jako sądy odwoławcze od wyroków sądów pierwszej instancji. Z dostępnego materiału aktowego wyodrębniono następnie 123 czyny, pierwotnie zakwalifikowane z art. 267b, 267c, 267d § 1-2 pr. spółdz. oraz art. 27³ u.s.m., które stały się następnie przedmiotem analizy.

Ewolucja kwalifikacji prawnej czynu

Ocenie poddano ewolucję kwalifikacji prawnych formułowanych na różnych etapach prowadzonego postępowania. Biorąc za punkt wyjścia dwa kluczowe momenty charakterystyczne dla chronologii prowadzonego postępowania karnego, istotne ze względu na dokonanie prawnej oceny zdarzenia, czyli wniesienie aktu oskarżenia, będące swoistym podsumowaniem prowadzonego postępowania przygotowawczego, oraz wydanie ostatecznego (prawomocnego) wyroku w sprawie, dokonano ustaleń w zakresie kwalifikacji prawnych czynów przyjmowanych przez organy prowadzące postępowanie karne. Następnie zestawiono kwalifikacje przyjmowane na etapie postępowania przygotowawczego z kwalifikacjami przyjętymi w prawomocnych wyrokach sądów w celu ustalenia, na ile prawna ocena zdarzenia przyjmowana w aktach oskarżenia była następnie podtrzymywana przez składy orzekające. Patrząc z perspektywy prawomocnego wyroku, jaki zapadł w sprawie, interesująca była także procesowa weryfikacja intuicji prawnej podmiotów składających doniesienie o możliwości popełnienia przestępstwa w analizowanych przypadkach.

Ustalono, że źródłem informacji o zarzucanym czynie było najczęściej doniesienie o podejrzeniu popełnienia przestępstwa pochodzące od szeregowych członków spółdzielni (63 przypadki, co stanowi 51% ogółu) albo ministra właściwego do spraw budownictwa, planowania i zagospodarowania przestrzennego oraz mieszkalnictwa, który w wyniku realizacji prawa żądania informacji, danych i dokumentów, dotyczących organizacji i działalności spółdzielni mieszkaniowych, niezbędnych do dokonywania oceny zgodności z prawem i gospodarności działalności spółdzielni z art. 93a pr. spółdz., powziął wątpliwości co do legalności działań organów spółdzielni (15 przypadków, co stanowi ponad 12%). Stosunkowo często, bo w ponad 10% badanych przypadków, decyzja o wszczęciu postępowania przygotowawczego wynikała z informacji własnych policji pozyskanych w toku czynności dochodzeniowo-śledczych

w realizowanych innych sprawach (13 przypadków, co stanowi ponad 10%). Szczegółową listę podmiotów, których aktywność doprowadziła do wszczęcia postępowania karnego, zawiera zestawienie poniżej⁹⁸:

- zawiadomienie złożone przez szeregowych członków spółdzielni (63 przypadki);
- zawiadomienie złożone przez ministra właściwego do spraw budownictwa, planowania i zagospodarowania przestrzennego oraz mieszkalnictwa (15 przypadków);
- informacje własne policji (13 przypadków);
- pracownicy spółdzielni (12 przypadków);
- nowy skład osobowy organów spółdzielni (zarządu, rady nadzorczej) (11 przypadków),
- zarząd spółdzielni (prezes, wiceprezes, członek zarządu) (8 przypadków);
- osoby ubiegające się o członkostwo w spółdzielni mieszkaniowej, które dokonały nakładów finansowych na budowę domu jednorodzinnego i pozostają w sporze cywilnym z zarządem spółdzielni (5 przypadków);
- wójt gminy, której dotyczyło przestępstwo popełnione na szkodę gminy (2 przypadki);
- prezes zarządu spółki z o.o. będącej wierzycielem upadającej spółdzielni (1 przypadek).

Z analizy materiałów aktowych wynika następujący obraz kwalifikacji prawnych przyjmowanych na koniec postępowania przygotowawczego. Najliczniejszą grupę stanowiły kwalifikacje z art. 267c pkt 1 pr. spółdz. dotyczące niepoddania spółdzielni lustracji wbrew przepisom ustawy (57 czynów, co stanowi ponad 46% wszystkich przypadków objętych badaniem). Na drugim miejscu co do częstości występowania znalazły się czyny z art. 27³ u.s.m. obejmujące zasadniczo pierwszy człon wskazanego typu, tj. nieudostępnienie członkowi spółdzielni mieszkaniowej odpisów albo kopii dokumentów, o których mowa w art. 8¹ u.s.m. (25 czynów, co stanowi ponad 20% przypadków objętych badaniem)⁹⁹. Zaraz za tą grupą znalazły się kwalifikacje z art. 267c pkt 4 pr. spółdz., dotyczące przypadków niezwołania wbrew przepisom ustawy walnego zgromadzenia¹⁰⁰ (23 czyny, stanowiące blisko 19% badanego materiału). Dalej w kolejności znalazły się przypadki ścigania przedstawienia danych nieprawdziwych (art. 267d § 1 i 2 pr. spółdz.), na które złożyło się łącznie 10 czynów (w tym jeden nieumyślny z § 2), stanowiące ponad 8% badanych przypadków. Najrzadziej w materiale aktowym reprezentowane były przypadki ścigania niezgłoszenia wniosku o upadłość spółdzielni (art. 267b pr. spółdz.), było ich 9, co stanowi ponad 7% ogółu. W zebranym materiale aktowym nie odnotowano natomiast ani jednego przypadku ścigania występów

⁹⁸ Łączna liczba przypadków składających się na kategorię źródeł, które przyczyniły się do wszczęcia postępowania, przekracza liczbę 123 czynów objętych badaniem, gdyż w niektórych postępowaniach doniesienie o możliwości popełnienia przestępstwa pochodziło niezależnie od siebie z dwóch źródeł, np. pracowników i członków spółdzielni.

⁹⁹ Nie odnotowano natomiast przypadków, w których na podstawie wykroczenia z art. 27³ u.s.m. ścigane byłoby nierozliczenie kosztów budowy lokalu w terminach, o których mowa w art. 10 ust. 3 albo art. 18 ust. 4 u.s.m.

¹⁰⁰ Nie odnotowano natomiast przypadków ścigania na podstawie art. 267c pkt 4 pr. spółdz. niezwołania zebrania przedstawicieli albo zebrania grupy członkowskiej.

z art. 267c pkt 2 pr. spółdz. (utrudnianie czynności lustratora), art. 267c pkt 3 pr. spółdz. (nieudostępnienie protokołu lustracji), art. 267c pkt 5 pr. spółdz. (nieprzygotowanie w terminie dokumentów dotyczących podziału spółdzielni).

Szczegółowy obraz kwalifikacji prawnych czynów odnotowanych w decyzjach procesowych kończących postępowanie przygotowawcze (akt oskarżenia, wnioski o ukaranie, wniosek prokuratora o warunkowe umorzenie postępowania, wniosek prokuratora w trybie art. 335 § 1 k.p.k.), prezentuje się następująco:

- art. 267b pr. spółdz. - 7 czynów;
- art. 267c pr. spółdz.: pkt 1 - 57 czynów, pkt 2 - 0 przypadków, pkt 3 - 0 przypadków, pkt 4 - 23 czyny (w tym trzykrotnie w zw. z art. 12 k.k.), pkt 5 - 0 przypadków;
- art. 267c pkt 3 i 4 pr. spółdz. w zw. z art. 11 § 2 k.k. - 1 czyn;
- art. 267d § 1 pr. spółdz. - 9 czynów;
- art. 267d § 2 pr. spółdz. - 1 czyn;
- art. 27³ u.s.m. - 25 czynów.

Warto odnotować, że w niektórych przypadkach obraz kryminalny zdarzenia był bogatszy w tym sensie, iż sprawcy zarzucano dodatkowo popełnienie innych typów czynów zabronionych pozostających w zbiegu przestępstw skutkującym koniecznością wymierzenia kary łącznej. Spośród nich należy wymienić przypadki czynów zabronionych ściganych na gruncie:

- ustawy z dnia 29 września 1994 r. o rachunkowości, w tym nieprowadzenie ksiąg rachunkowych, prowadzenie ich wbrew przepisom ustawy lub podawanie w tych księgach niezetelnych danych (art. 77 pkt 1 u.r.) - 2 czyny; niesporządzenie wbrew przepisom ustawy sprawozdania finansowego (art. 77 pkt 2 u.r.) - 4 czyny; oraz niezłożenie wbrew przepisom ustawy sprawozdania finansowego (art. 79 pkt 4 u.r.) - po 8 czynów;
- ustawy z dnia 20 maja 1971 r. - Kodeks wykroczeń¹⁰¹, kradzież cudzej rzeczy ruchomej (kwoty pieniężnej) o wartości nieprzekraczającej 500 złotych¹⁰² (art. 119 § 1) - 3 czyny;
- ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. - Kodeks karny, w tym wyrządzenie szkody w wielkich rozmiarach (art. 296 § 1 i 3 k.k.) - 2 czyny; uporczywe naruszanie praw pracownika wynikających ze stosunku pracy lub ubezpieczenia społecznego (art. 218 § 1a k.k.) - 1 czyn.

Po przeprowadzeniu postępowania sądowego składy orzekające w następujący sposób odniosły się do zarzucanych czynów. W odniesieniu do 41 czynów objętych badaniem zapadły prawomocne wyroki skazujące, w tym:

- z art. 267b pr. spółdz. (niezgłoszenie wniosku o upadłość) - 3 czyny,
- z art. 267c pkt 1 pr. spółdz. (niepoddanie spółdzielni lustracji) - 17 czynów,
- z art. 267c pkt 4 pr. spółdz. (niezwołanie walnego zgromadzenia) - 8 czynów,

¹⁰¹ Tekst jedn. Dz.U. z 2023 r. poz. 2119.

¹⁰² Obecnie 800 zł.

- z art. 267c pkt 1 i 4 pr. spółdz. w zw. z art. 11 § 2 k.k. -1 czyn,
- z art. 267d § 1 pr. spółdz. (przedstawienie danych nieprawdziwych) - 2 czyny,
- z art. 27³ u.s.m. (nieudostępnienie odpisów oraz kopii dokumentów) - 10 czynów.

W tej grupie, która stanowiła łącznie ponad 33% przypadków objętych badaniem, sądy podtrzymały prawną ocenę zdarzenia przedstawioną na etapie postępowania przygotowawczego przez policję i prokuraturę.

W odniesieniu do 42 czynów zapadły prawomocne wyroki warunkowo umarzające postępowanie. W szczególności dotyczyło to:

- jednego czynu kwalifikowanego z art. 267b pr. spółdz. (niezgłoszenie wniosku o upadłość);
- 36 czynów kwalifikowanych z art. 267c pkt 1 pr. spółdz. (niepoddanie spółdzielni lustracji);
- trzech czynów z art. 267c pkt 4 pr. spółdz. (niezwołanie walnego zgromadzenia);
- jednego czynu kwalifikowanego z art. 267d § 1 pr. spółdz. (przedstawienie danych nieprawdziwych);
- jednego czynu kwalifikowanego z art. 267d § 2 pr. spółdz. (nieumyślne przedstawienie danych nieprawdziwych).

W tej grupie, która stanowiła ponad 34% przypadków objętych badaniem, sąd dokonał zbieżnych ustaleń w zakresie subsumpcji stanu faktycznego pod przepis karny ustawy. Tym samym także w odniesieniu do tych przypadków podtrzymał kwalifikację prawną czynu przyjętą na gruncie postępowania przygotowawczego. Jednocześnie decyzja sądu o skorzystaniu z instytucji warunkowego umorzenia postępowania karnego (art. 66 k.k.) wskazuje, że w ocenie składu orzekającego w każdym z tych przypadków zarówno wina, jak i społeczna szkodliwość czynu zarzucanego sprawcy nie były znaczne. Nota bene w odniesieniu aż do 25 czynów zaliczonych do tej grupy ocena prokuratora prowadzącego postępowanie przygotowawcze co do stopnia winy i społecznej szkodliwości czynu, jako nieznacznych, była tożsama, co znalazło swój wyraz procesowy w zakończeniu postępowania przygotowawczego postanowieniem o skierowaniu do sądu w trybie art. 336 § 1 k.p.k. wniosku o warunkowe umorzenie postępowania.

Dla przykładu z warunkowego umorzenia postępowania wobec dwóch członków zarządu Urzędniczej Spółdzielni Budowlano-Mieszkaniowej skorzystał Sąd Rejonowy (przykład 9). Członkowie Zarządu tej spółdzielni nie poddawali jej obligatoryjnej lustracji, uznając, że spółdzielnia nie dysponuje dostatecznymi środkami finansowymi na pokrycie kosztów lustracji. W toku złożonych wyjaśnień *„wskazywali, że Spółdzielnia wszelkie środki finansowe jakimi dysponuje przeznacza na absolutnie niezbędne remonty części wspólnych nieruchomości typu dach, klatki schodowe. Podkreślali, że w spółdzielni zrzeszona jest niewielka liczba członków, zarząd spółdzielni swoje obowiązki wykonuje pro bono, rzetelnie i z poświęceniem; podkreślali, że*

Spółdzielnia wszelkimi środkami finansowymi gospodaruje w sposób prawidłowy i zgodny z prawem. Ponadto oskarżeni wyjaśniając podkreślili, że przyczyną złożenia zawiadomienia o braku lustracji jest istniejący konflikt pomiędzy członkami spółdzielni”. Sąd Rejonowy „zważył jednakowoż, że zarówno z dokumentacji dotyczącej sprawozdawczości finansowej spółdzielni, jak i z samych wyjaśnień oskarżonych jasno wynika, że Spółdzielnia dysponowała środkami finansowymi niezbędnymi do przeprowadzenia lustracji. Członkowie zarządu uznali natomiast priorytet remontów nad kosztami badania lustracyjnego spółdzielni. Nie kwestionując tego, że obowiązek uiszczenia wynagrodzenia za przeprowadzenie badania lustracyjnego spółdzielni w kwocie ponad 7 tysięcy złotych może być wydatkiem znaczącym – zważyć należy, że obowiązek poddania Spółdzielni takiemu badaniu wynika z ustawy i nie może być akceptowane arbitralne odstępowanie od obowiązku ustawowego z powołaniem się na inne, ważniejsze wydatki. Oceniając winę w działaniu oskarżonych Sąd Rejonowy zważył zatem, że oskarżeni w czasie czynu byli pełnoletni, nie ujawniono żadnych okoliczności, które w jakikolwiek sposób wpływałyby na możliwości decyzyjne oskarżonych; ponadto – w ocenie Sądu Rejonowego – nie zaistniały żadne okoliczności, które w sposób dostateczny usprawiedliwiłyby odstąpienie przez oskarżonych od konieczności zachowania zgodnego z prawem. Oskarżeni (...) z pewnością wiedzieli o ciężącym obowiązku poddania spółdzielni badaniu lustracyjnemu; pełniąc funkcję członków zarządu Spółdzielni obowiązani są znać podstawową ustawę dotyczącą spółdzielczości, tj. prawo spółdzielcze. Ponadto oskarżeni sami de facto przyznali, że za ważniejsze uznawali inne wydatki; z wyjaśnień oskarżonych wynika wprost, że oskarżeni po prostu uznawali koszt przeprowadzenia lustracji za zbyt wysoki i to właśnie nazbyt wysoki koszt badania lustracyjnego był przyczyną zaniechania dokonania określonych czynności. Zważyć należy, iż na oskarżonych jako na członkach zarządu spółdzielni ciążył obowiązek działania. Okoliczności te wprost dowodzą, że zachowanie oskarżonych jest zawinione.

Dokonując oceny całokształtu zaistniałej sytuacji, a zatem mając na uwadze to, że oskarżeni nie przeprowadzili badania lustracyjnego spółdzielni, ale też mając na uwadze wielkość Urzędniczej Spółdzielni Budowlano-Mieszkaniowej (...) – Sąd Rejonowy doszedł do wniosku, że w realiach tej sprawy wystarczającą reakcją prawnokarną na popełniony przez zaniechanie występki będzie warunkowe umorzenie postępowania karnego na rok próby”.

W odniesieniu do 16 czynów sąd z uwagi na znikomą społeczną szkodliwość czynu wydał wyrok umarzający (art. 17 § 1 pkt 3 k.p.k.). Dotyczyło to w szczególności:

- 4 czynów zakwalifikowanych z art. 267c pkt 1 pr. spółdz. (niepoddanie spółdzielni lustracji);
- 12 czynów zakwalifikowanych z art. 267c pkt 4 pr. spółdz. (niezwołanie walnego zgromadzenia), co stanowiło ponad połowę wszystkich czynów z art. 267c pkt 4 pr. spółdz. wyodrębnionych z materiału aktowego.

Można założyć, że w tej grupie, która stanowiła łącznie około 13% badanych przypadków, sąd rozstrzygający podzielił ocenę organów ścigania jedynie co do zaistnienia formalnego

substratu przestępstwa. Zgodność ocen ograniczyła się zatem do podstawienia zachowania sprawcy zarzucanego czynu pod ten sam fragment normy zrębowo wyodrębnionej na podstawie przepisu art. 267c pkt 1 pr. spółdz. albo art. 267c pkt 4 pr. spółdz. Jednocześnie w przypadkach zaliczonych do tej grupy społeczna szkodliwość zarzucanego czynu zbadanego *in concreto* okazywała się każdorazowo na tyle niska (subminimalna), że nie mogła w ocenie sądów doprowadzić do pociągnięcia sprawcy zarzucanego czynu do odpowiedzialności karnej. Ten deficyt materialnego substratu przestępstwa, identyfikowany przez sądy ze znikomą społeczną szkodliwością ocenianych czynów przesądził zgodnie z dyrektywą art. 1 § 2 k.k. o zanegowaniu przestępnego charakteru zarzucanego czynu („Nie stanowi przestępstwa czyn zabroniony, którego społeczna szkodliwość jest znikoma”).

W tym kontekście ciekawy przykład umorzenia z tytułu znikomej społecznej szkodliwości czynu stanowi wyrok Sądu Rejonowego (przykład 10)¹⁰³, dotyczący zarzutu niezwołania wbrew przepisom ustawy walnego zgromadzenia (art. 267c pkt 4 pr. spółdz.), jaki postawiono 12 osobom (prezesowi zarządu Gminnej Spółdzielni (...), przewodniczącemu jej rady nadzorczej i 10 członkom rady nadzorczej). Stan faktyczny sprawy jest przykładem konfliktu o władzę między przedstawicielami starych i nowych organów spółdzielni, który zaognił się do tego stopnia, że jedna strona (nowe organy) posunęła się wobec przeciwników do zarzutów prawnokarnych. Sąd nie przychylił się do tego stanowiska, eksponując fakt dobrej kondycji finansowej spółdzielni oraz okoliczność kierowania się przez oskarżonych jej dobrem.

„Sąd na podstawie art. 17 § 1 pkt 3 k.p.k. umorzył wobec oskarżonych postępowanie w sprawie uznając, iż nie można czynów oskarżonych zakwalifikować jako czynów mających społeczną szkodliwość większą niż znikomą. Pomimo tego, że zarzucane oskarżonym czyny wyczerpują znamiona czynu zabronionego, zdaniem Sądu ich społeczne niebezpieczeństwo nie przekracza stopnia znikomego i w związku z tym zachowanie oskarżonych nie zasługuje na karę. Nie zawiera bowiem jednego z materialnych elementów przestępstwa.

Przy ocenie stopnia społecznej szkodliwości czynu Sąd wziął pod uwagę: 1) Rodzaj i charakter naruszonego dobra – oskarżeni naruszyli przepisy ustawy prawo spółdzielcze w ten sposób, iż nie zwołali nadzwyczajnego walnego zgromadzenia pomimo, iż byli do tego zobowiązani przepisami ustawy, jednak decyzja oskarżonych nie miała negatywnych następstw dla bytu spółdzielni, która była w dobrej sytuacji finansowej i nie było potrzeby podejmowania decyzji o jej likwidacji. Późniejsza sytuacja Spółdzielni wskazywała wręcz iż oskarżeni podejmując decyzję o niezwołaniu Nadzwyczajnego Walnego Zgromadzenia działali na korzyść reprezentowanej przez nich Spółdzielni; 2) Motywacje sprawcy – oskarżeni podejmując decyzję o niezwoływaniu nadzwyczajnego walnego zgromadzenia kierowali się przede wszystkim dobrem Spółdzielni, której byt był zagrożony w związku z wnioskiem o jej likwidację, pomimo, że znajdowała się ona w dobrej kondycji finansowej; 3) Rodzaj naruszonych

¹⁰³ LEX nr 2425700.

reguł ostrożności – nie był znaczny, gdyż jak wynika z akt postępowania po przejęciu spółdzielni przez nowy zarząd i nową radę nadzorczą spółdzielnia znalazła się w trudnej sytuacji finansowej; 4) Wagę naruszonych przez sprawcę obowiązków – oskarżeni co prawda naruszyli przepisy ustawy, jednak ich działanie było nakierowane na dobro spółdzielni; nadto działanie pokrzywdzonych nie miało na celu działania dla dobra spółdzielni, która w efekcie ich działania popadła w zadłużenie, czemu oskarżeni chcieli zapobiec naruszając przepisy ustawy. Jako okoliczność łagodzącą Sąd wziął pod uwagę, również fakt wcześniejszej niekaralności oskarżonych”.

W odniesieniu do 24 zarzucanych czynów sądy wydały wyroki uniewinniające. Na tę liczbę złożyło się uniewinnienie:

- od 3 czynów zabronionych zakwalifikowanych wstępnie z art. 267b pr. spółdz. (niezgłoszenie wniosku o upadłość);
- od 6 czynów zabronionych zakwalifikowanych wstępnie z art. 267d § 1 pr. spółdz. (przedstawienie danych nieprawdziwych);
- od 15 czynów zabronionych zakwalifikowanych wstępnie z art. 27³ u.s.m. (nieudostępnienie odpisów oraz kopii dokumentów).

W tej grupie, która stanowi ponad 19% badanych przypadków, sądy w sposób zasadniczy nie podzieliły kwalifikacji prawnej czynu przyjętej wstępnie na etapie postępowania przygotowawczego. Należy przy tej okazji podkreślić, że odsetek uniewinnień okazał się szczególnie wysoki w grupie czynów kwalifikowanych z art. 27³ u.s.m. (nieudostępnienie odpisów oraz kopii dokumentów), na którą złożyło się 15 przypadków uniewinnienia versus 10 skazań, co stanowi ponad 62% ogółu czynów z art. 27³ u.s.m. objętych badaniem. Jeszcze wyższy w układzie procentowym odsetek uniewinnień odnotowano na tle czynów z art. 267d § 1 pr. spółdz. (przedstawienie danych nieprawdziwych). W tej grupie przypadki uniewinnień przekroczyły 66%. W grupie czynów objętych zarzutem z art. 267b pr. spółdz. (niezgłoszenie wniosku o upadłość) odsetek uniewinnień okazał się również dość wysoki, sięgając blisko 43%.

Dla przykładu Sąd Rejonowy (przykład 11) uniewinnił trzech członków zarządu spółdzielni mieszkaniowej od zarzutu niezgłoszenia wniosku o upadłość spółdzielni z art. 267b pr. spółdz., wskazując przy tej okazji, że:

„Stosownie do treści art. 130 § 1 ustawy Prawo spółdzielcze, ogłoszenie upadłości spółdzielni następuje w razie jej niewypłacalności. Natomiast zgodnie z art. 130 § 2 ustawy Prawo spółdzielcze, jeżeli według sprawozdania finansowego spółdzielni ogólna wartość jej aktywów nie wystarcza na zaspokojenie wszystkich zobowiązań, zarząd powinien niezwłocznie zwołać walne zgromadzenie, na którego porządku obrad zamieszcza sprawę dalszego istnienia spółdzielni. W razie podjęcia przez walne zgromadzenie uchwały o postawieniu spółdzielni w stan upadłości, zarząd spółdzielni obowiązany jest niezwłocznie zgłosić do sądu wnioski o ogłoszenie upadłości (art. 130 § 4 ustawy Prawo spółdzielcze).

Zarówno w judykaturze, jak i piśmiennictwie prezentowany jest jednolity pogląd, iż obowiązek zarządu spółdzielni niezwłocznego zgłoszenia do sądu wniosku o ogłoszenie jej upadłości staje się aktualny dopiero w razie podjęcia przez walne zgromadzenie uchwały o postawieniu spółdzielni w stan upadłości, a szerzej, iż upadłość spółdzielni nie może być ogłoszona dopóty, dopóki nie zostanie zwołane walne zgromadzenie spółdzielni celem powzięcia omawianej uchwały.

Mając na uwadze powyższe stwierdzić należy, iż po pierwsze ze sprawozdania finansowego spółdzielni za rok 2007 nie wynika wprost, by ogólna wartość jej aktywów nie wystarczała na zaspokojenie wszystkich zobowiązań jak tego wymaga art. 130 § 2 ustawy Prawo spółdzielcze. Jak bowiem wskazano powyżej sprawozdanie to, sporządzone w dniu 31 marca 2008 roku, wskazywało na równowagę aktywów i pasywów, a nadto autor sprawozdania wskazał, iż nie stwierdzono wystąpienia niepewności co do możliwości kontynuowania działalności spółdzielni w roku 2008. Sąd oczywiście nie kwestionuje opinii biegłego (...) co do tego, iż faktycznie szczegółowe badanie tego sprawozdania oraz pozostałych udostępnionych mu dokumentów źródłowych prowadzi do wniosku, iż na dzień 31 grudnia 2007 roku majątek spółdzielni nie pozwalał na zaspokojenie jej wszystkich zobowiązań (przy czym wniosek ten z uwagi na braki w zakresie dokumentacji źródłowej nie może być kategoriyczny). Istotne jest jednak to, że wniosek taki oprzeć można dopiero na wszechstronnej analizie wszystkich udostępnionych biegłemu dokumentów, nie zaś wyłącznie na sprawozdaniu finansowym za rok 2007. Zakładając jednak nawet i to, że oskarżeni winni z samego sprawozdania finansowego za rok 2007 wywieść takie same wnioski jak biegły na podstawie wszystkich dokumentów mu przedstawionych, stwierdzić należy, iż niewykonanie obowiązku zwołania walnego zgromadzenia, o którym mowa powyżej, nie stanowi przestępstwa z art. 267b ustawy Prawo spółdzielcze (...).

6. Podsumowanie

1. Szereg przepisów Prawa spółdzielczego, zwłaszcza tych o charakterze gwarancyjnym, można powiązać z intencją ustawodawcy zapewnienia prawidłowego działania spółdzielni i ochrony słuszných interesów jej członków przez wyegzekwowanie od podmiotów zobowiązanych w strukturze spółdzielni standardu transparentnego działania. Poza normami *ius cogens*, nadzorem sądowym nad działaniem organów spółdzielni oraz normami zakładającymi interwencję związków rewizyjnych i Krajowej Rady Spółdzielczej, ustawodawca zdecydował się, choć dopiero na późniejszym etapie obowiązywania ustawy – Prawo spółdzielcze, wykorzystać w tym celu także instrument prawnokarnego odstraszenia. W dniu 22 lipca 2005 r. weszły w życie przepisy karne ustawy – Prawo spółdzielcze (art. 267b, 267c oraz 267d¹⁰⁴) zakładające sankcjonowanie na gruncie prawa karnego niedopełnienia następujących obowiązków wynikających z Prawa spółdzielczego: 1) poddania spółdzielni lustracji; 2) współpracy z lustratorem; 3) udostępnienia członkom spółdzielni protokołu lustracji; 4) zwołania walnego zgromadzenia, zebrania przedstawicieli albo grup członkowskich; 5) przygotowania w terminie dokumentów dotyczących podziału spółdzielni; 6) zgłoszenia wniosku o upadłość spółdzielni; 7) prezentowania danych prawdziwych.

Analiza typów czynów zabronionych z art. 267c oraz art. 267d pr. spółdz. prowadzi do wniosku, że odzwierciedlony w nich przez ustawodawcę sposób realizacji założenia, aby prawidłowy tok działania spółdzielni oraz słusne interesy jej członków poddać ochronie przez odwołanie się do reżimu odpowiedzialności karnej, jest obciążony pewnym deficytem. Kierując się potrzebą wzmocnienia funkcji ochronnej występów z art. 267c i 267d pr. spółdz., zwłaszcza w kontekście zapewnienia skuteczniejszej ochrony działalności spółdzielni oraz interesów jej członków, jak również potrzebą zapewnienia pełniejszej realizacji dyrektywy

---

¹⁰⁴ W wyliczeniu pominięto art. 267a pr. spółdz. (działanie na szkodę spółdzielni), uchylony przez art. 2 ustawy z dnia 9 czerwca 2011 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. Nr 133, poz. 767) z dniem 13 lipca 2011 r.

określoności typu czynu zabronionego, można w związku z tym pokusić się o sformułowanie następujących wniosków *de lege ferenda*.

Po pierwsze, należy postulować włączenie do ustawowego opisu typu z art. 267c pkt 3 pr. spółdz. dwóch nowych desygnatów znamienia przedmiotu oddziaływania sprawcy. Chodzi tu o umożliwienie ścigania przypadków nieudostępnienia spółdzielcom wniosków polustracyjnych i corocznej informacji o ich realizacji. W efekcie proponowanej zmiany nastąpi pełniejsze zestrojenie normy sankcjonowanej wywodzonej z art. 93 § 2 pr. spółdz., zgodnie z którą zarząd obowiązany jest na żądanie członka spółdzielni udostępnić mu do wglądu: 1) protokół lustracji, 2) wnioski polustracyjne oraz 3) informacje o ich realizacji, z normą sankcjonującą z art. 267c pkt 3 pr. spółdz., aktualnie ograniczoną do ścigania jedynie nieudostępnienia protokołu lustracji. Pozytywny efekt tej zmiany należy wiązać ze wzmocnieniem pozycji szeregowych członków spółdzielni zainteresowanych efektywną weryfikacją działania jej organów. Zaostrzenie konsekwencji prawnych odmowy realizacji obowiązków informacyjnych w kontekście wniosków polustracyjnych i informacji o ich realizacji będzie miało także swój skutek prewencyjny, przyczyniając się do pełniejszego zagwarantowania transparentności działania spółdzielni.

Po drugie, mając na uwadze potrzebę zabezpieczenia w większym stopniu interesu tych członków spółdzielni, którzy zdecydowali się założyć nową spółdzielnię poprzez wydzielenie się ze starej, należy skorygować brzmienie regulacji dotyczących podziału spółdzielni. Propozycja zmiany dotyczy przede wszystkim dwuaspektowego rozszerzenia pola kryminalizacji wyznaczonego brzmieniem art. 267c pkt 5 pr. spółdz. W obecnym stanie prawnym ściganiu na podstawie tego przepisu podlegają członkowie zarządu, którzy nie przygotowują w terminie dokumentów dotyczących dokonania podziału spółdzielni zainicjowanego w trybie art. 108b pr. spółdz. Postulowana zmiana polegałaby na modyfikacji typu czynu zabronionego przez włączenie w jego zakres także przypadków nieprzygotowania w terminie dokumentów dotyczących podziału zainicjowanego w trybie art. 108a pr. spółdz. Wydaje się, że przypadki opieszałości w przygotowaniu wymaganej dokumentacji podziałowej, przeciągania w czasie, mogą dotyczyć na równi zarządów postawionych przed perspektywą wydzielenia się ze spółdzielni zainicjowanego w obu trybach, tj. art. 108a i art. 108b pr. spółdz.

Drugi aspekt korekty ustawowego opisu typu z art. 267c pkt 5 pr. spółdz. zakłada objęcie kryminalizacją, obok nieprzygotowania w terminie dokumentów podziałowych, także ich nieudostępnienia. Obowiązek udostępnienia dokumentów podziałowych członkom spółdzielni żądającym podziału jest zidentyfikowany zarówno w trybie podziału identyfikowanym z art. 108a pr. spółdz. (zob. § 2), jak i art. 108b pr. spółdz. (zob. § 2). Z dużą pewnością można założyć, że niewykonanie tego obowiązku przez zarząd na równi utrudni przeprowadzenie podziału spółdzielni jak sabotowanie samego przygotowania dokumentów. Społeczna szkodliwość obu czynów wydaje się być zbliżona. Z tego względu należy postulować uzupełnienie

opisu typu czynu zabronionego z art. 267c pkt 5 pr. spółdz. o dodatkową czynność sprawczą nieudostępnienia dokumentów w alternatywie nierozłącznej (lub) z ich nieprzygotowaniem. I następnie odniesienie tej zmiany zarówno do podziału spółdzielni z podstawy określonej w art. 108a pr. spółdz., jak i art. 108b pr. spółdz.

Przy okazji zmian w treści art. 267c pkt 5 pr. spółdz. należy wskazać na potrzebę uściślenia terminu, w jakim zarząd jest zobowiązany w trybie podziału zainicjowanego z art. 108a pr. spółdz. przygotować dokumenty niezbędne do podjęcia przez walne zgromadzenie uchwały o podziale spółdzielni. Obecnie ustawa stanowi o wykonaniu tego obowiązku niezwłocznie, poprzestaje więc na posłużeniu się terminem niedookreślonym. Należy postulować korektę brzmienia art. 108a § 2 pr. spółdz. na wzór rozwiązania przyjętego w art. 108b § 2 pr. spółdz., gdzie termin niedookreślony „niezwłocznie” został uściślony poprzez wskazanie, że działanie niezwłoczne to takie, które nie może przekroczyć 60 dni. Zmiana podniosłaby z pewnością walor określoności postulowanego do zmiany art. 267c pkt 5 pr. spółdz., w którym posłużono się znamieniem „w terminie”.

Ponadto, warto zwrócić uwagę na jeszcze jeden mankament uregulowania trybu podziału spółdzielni z art. 108a pr. spółdz., wymagający interwencji ustawodawcy, jakim jest brak wskazania terminu, w którym miałyby się odbyć walne zgromadzenie podejmujące uchwałę o podziale. Na gruncie procedury podziałowej zainicjowanej na podstawie art. 108a pr. spółdz. wprowadzenie wyraźnie określonego terminu, przed upływem którego zarząd miałyby zrealizować obowiązek zwołania walnego zgromadzenia, z pewnością wzmocniłoby pozycję członków spółdzielni zmierzających do jej podziału. Proponowana zmiana pośrednio miałaby także pozytywny wpływ na kwestię dookreślenia granic odpowiedzialności karnej za czyn z art. 267c pkt 4 pr. spółdz. Dopełnienie znamienia blankietowego „wbrew przepisom ustawy” konkretnym terminem, po przekroczeniu którego aktualizowałyby się odpowiedzialność członków zarządu za niedopełnienie obowiązku zwołania walnego zgromadzenia, z pewnością podniosłoby walor określoności tego typu czynu zabronionego. Jednocześnie ułatwiłoby stosowanie tego przepisu w praktyce organów ścigania i sądów karnych, które, jak można założyć, w obecnym stanie prawnym wyczekują na moment wydania orzeczenia zastępczego, który pośrednio potwierdza wystąpienie nieuzasadnionej zwłoki po stronie zarządu spółdzielni.

Po trzecie, należy postulować korektę ustawowego opisu typu czynu zabronionego z art. 267d § 1 pr. spółdz. w takim kierunku, aby zdecydowanie wykluczyć z pola interpretacji tego uregulowania możliwość ścigania za udostępnienie informacji niezwiązanych z działalnością spółdzielni, choćby nieprawdziwych. Analiza warstwy deskryptywnej art. 267d pr. spółdz. prowadzi do spostrzeżenia, że ustawodawca nie powiązał w żaden sposób charakteru danych (ogłaszanych, przedstawianych) z obowiązkami, jakie ciążą na gruncie Prawa spółdzielczego na sprawcach tego występku, tj. członkach organów spółdzielni oraz

likwidatorze. Może to rodzić w praktyce stosowania tego przepisu pokusę rozszerzania pola kryminalizacji wyznaczonego jego treścią poza *ratio* sprowadzające się do zagwarantowania rzetelnego i zgodnego z prawem działania organów spółdzielni. Jest to o tyle niebezpieczne, że art. 267d § 2 pr. spółdz. kryminalizuje także działanie nieumyślne. Za wyraźnym powiązaniem ścigania przypadków ogłoszenia albo przedstawienia danych nieprawdziwych z funkcjonowaniem spółdzielni (na wzór art. 267c pkt 2 pr. spółdz., art. 79 pkt 2 u.r. czy też – jak to ma miejsce w odniesieniu do spółek – art. 587 § 1 k.s.h.) przemawiają zatem względy gwarancyjne. Rozwiązaniem mogłoby być uzupełnienie ustawowego opisu typu z art. 267d § 1 pr. spółdz. znamieniem działania „wbrew przepisom ustawy” lub znamieniem „przy wykonywaniu obowiązków”.

2. Analiza spraw zakończonych na etapie postępowania przygotowawczego pokazała, że merytoryczne uzasadnienia podstaw umorzeń bądź odmów wszczęcia postępowania formułowane były po przeprowadzeniu postępowania, w którym opierano się na szeregu dowodów zarówno rzeczowych (głównie dokumentów spółdzielni), jak i osobowych (przesłuchania świadków, w tym członków organów spółdzielni). Wydane w takich przypadkach decyzje kończące postępowania były zasadne. Jedynie w niespełna 22% przypadków wniesiono zażalenie na postanowienie, a tylko w jednej sprawie zostało ono uwzględnione.

Część postępowań przygotowawczych wszczynanych było w oparciu o subiektywne odczucia lub przekonania członków spółdzielni, że w konkretnej sytuacji doszło do złamania przepisów prawa. Przeprowadzone w sprawach czynności wykazywały, że pozbawione one były podstaw, gdyż żaden z przepisów, w szczególności Prawa spółdzielczego, nie statuuje obowiązków, co do których złożone zostało zawiadomienie, a tym samym nie doszło do naruszenia przepisów prawa, a same zawiadomienie było niezasadne.

Znaczna część zawiadomień o możliwości popełnienia przestępstwa dotyczyła nieprzeprowadzenia przez spółdzielnię, przede wszystkim spółdzielnie mieszkaniowe, przewidzianej prawem lustracji. Przeprowadzone postępowania w tych przypadkach wskazywały, że przyczyny braku przeprowadzenia lustracji spółdzielni były w większości niezależne od członków zarządu, na których spoczywał obowiązek jej zorganizowania. Podstawowym czynnikiem była bardzo zła sytuacja finansowa spółdzielni i wynikający z niej brak środków na pokrycie kosztów przeprowadzenia lustracji. Zły stan finansów spółdzielni wynikał zaś albo z przyczyn od niej niezależnych (znacznym wzrostem wysokości odsetek od kredytów zaciągniętych przez spółdzielnię), albo był spowodowany zaległościami czynszowymi ze strony członków spółdzielni, których nie udało się odzyskać.

Istotna liczba postępowań przygotowawczych dotyczyła niezgłoszenia upadłości spółdzielni pomimo zaistnienia formalnych przesłanek do jej ogłoszenia. Przeprowadzane w toku postępowania przygotowawczego czynności nie potwierdzały zaistnienia przesłanek dla stwierdzenia niewypłacalności. A w tych przypadkach, w których taka przesłanka była

stwierdzana, nie można było postawić zarzutu członkom zarządu spółdzielni, gdyż zgodnie z treścią art. 38 pr. spółdz. decyzja o postawieniu spółdzielni w stan upadłości należy do wyłącznej właściwości walnego zgromadzenia, a nadto walne zgromadzenie może podjąć decyzję o dalszym istnieniu spółdzielni, pomimo istnienia przesłanek do jej likwidacji (art. 130 pr. spółdz.). Brak decyzji o postawieniu spółdzielni w stan likwidacji był ponadto warunkowany posiadaniem przez spółdzielnię odpowiednich środków na jej przeprowadzenie. Należy bowiem zauważyć, że przeprowadzenie postępowania upadłościowego jest odpłatne i jest możliwe wtedy, gdy majątek spółdzielni wystarcza na pokrycie jego kosztów.

3. Z analizy materiału aktowego wynika, że wśród spraw karnych o czyny zabronione z Prawa spółdzielczego odsetek przypadków, w których sąd rozstrzygający krytycznie zweryfikował prawną ocenę czynu przyjętą na etapie postępowania przygotowawczego, jest stosunkowo wysoki, bo dotyczy blisko 1/3 czynów objętych badaniem. W tej grupie można wyróżnić dwie subkategorie. W pierwszej, obejmującej około 13% badanych przypadków, sądy zakwestionowały przestępny charakter zarzucanego czynu z uwagi na deficyt materialnego substratu przestępstwa. W przypadkach zaliczonych do tej subkategorii społeczna szkodliwość zarzucanego czynu *in concreto* okazywała się w ocenie sądów na tyle znikoma (art. 1 § 2 k.k.), że uzasadniało to umorzenie postępowania z art. 17 § 1 pkt 3 k.p.k. W drugiej, stanowiącej ponad 19% badanych czynów, sądy wydały wyroki uniewinniające, a więc w zasadniczy sposób zakwestionowały prawną kwalifikację czynu przyjętą na etapie postępowania przygotowawczego. Co szczególnie interesujące, w tej subkategorii odsetek uniewinnień przekraczał w odniesieniu do niektórych typów czynów zabronionych odsetek skazań, co należy uznać za sytuację nadzwyczajną. Dla przykładu w przypadku wykroczeń kwalifikowanych z art. 273 u.s.m. (nieudostępnienie odpisów oraz kopii dokumentów) stanowił ponad 62% ogółu czynów z art. 27³ u.s.m. objętych badaniem. Jeszcze wyższy odsetek uniewinnień odnotowano na tle czynów z art. 267d § 1 pr. spółdz. (przedstawienie danych nieprawdziwych). W tej grupie przypadki uniewinnień przekroczyły aż 66%.

W stosunkowo wysokim odsetku przypadków, bo aż w ponad 34%, postępowanie karne zakończyło się warunkowym umorzeniem (art. 66 k.k.). Decyzja sądu w tej mierze wskazuje, że w ocenie składów orzekających w każdym z tych przypadków zarówno wina, jak i społeczna szkodliwość czynu zarzucanego sprawcy nie były znaczne.

Jedynie w odniesieniu do około 33% badanych przypadków sądy wydały wyroki skazujące. Tak niski udział wyroków skazujących w badanym materiale aktowym należy ocenić jako sytuację zgoła wyjątkową.

Bibliografia

- Błaszczyk M., Zientara A., [w:] K. Pietrzykowski (red.), *System Prawa Prywatnego*, t. 21, *Prawo spółdzielcze*, Warszawa 2020.
- Budyn-Kulik M., [w:] M. Mozgawa (red.), *Prawo karne materialne. Część ogólna*, Warszawa 2011.
- Chrzanowski W., *Zarys prawa korporacji. Część ogólna*, Warszawa 1997.
- Cudny Ł., [w:] K. Osajda (red.), *Komentarze Prawa Prywatnego*, t. 6A, *Prawo spółdzielcze i mieszkaniowe*, Komentarz, Legalis 2018.
- Duży J., „Szkoda” jako znamię przestępstwa z art. 585 kodeksu spółek handlowych (uwagi w kontekście odpowiedzialności karnej za działanie na szkodę spółek kapitałowych), „Prokuratura i Prawo” 2001, nr 4.
- Gersdorf M., [w:] M. Gersdorf, W. Ignatowicz, *Prawo spółdzielcze*, Warszawa 1985.
- Górniok O., [w:] O. Górniok (red.), *Prawo gospodarcze i handlowe*, t. 10, *Prawo karne gospodarcze*, Warszawa 2003.
- Gurgul S., *Upadłość spółdzielni mieszkaniowej, dewelopera i towarzystwa budownictwa społecznego. Komentarz*, Warszawa 2012.
- Heropolitańska I., Tułodziecka A., Hryćków-Mycka K., [w:] I. Heropolitańska, A. Tułodziecka, K. Hryćków-Mycka, P. Kuglarz, *Ustawa o księgach wieczystych i hipotece oraz przepisy związane. Komentarz*, Warszawa 2021.
- Jedliński A., *Podział spółdzielni w świetle nowych regulacji prawnych*, „Państwo i Prawo” 2002, nr 8.
- Kwapisz-Krygel K., *Prawo spółdzielcze. Komentarz*, Warszawa 2014.
- Mering T., *Pomiar jakości rządzenia (governance)*, [w:] E.M. Marciniak, J. Szczupaczyński (red.), *Nowe idee zarządzania publicznego. Wyzwania i dylematy*, Warszawa 2017.
- Osajda K. (red. serii), Lackoroński B. (red. tomu), *Prawo spółdzielcze. Komentarz*, wyd. 4, Legalis 2020.
- Osajda K. (red. serii), Lackoroński B. (red. tomu), *Ustawa o spółdzielniach mieszkaniowych. Komentarz*, wyd. 5, Legalis 2021.

- Petraniuk J., *Podział spółdzielni w świetle prawa polskiego*, Lublin 1997.
- Pietrzykowski K., *Spółdzielnia a spółka handlowa*, cz. I, „Przegląd Ustawodawstwa Gospodarczego” 1991, nr 6.
- Pietrzykowski K., *Spółdzielnie mieszkaniowe. Komentarz*, Legalis 2018.
- Pietrzykowski K., [w:] E. Gniewek (red.), *System Prawa Prywatnego*, t. 4, *Prawo rzeczowe*, Warszawa 2012.
- Pogonowski P., *Upadłość spółdzielni – podstawowe problemy prawne*, [w:] H. Cioch, A. Dębiński, J. Chaciński (red.), *Iustitia civitatis fundamentum. Księga pamiątkowa ku czci Profesora Wiesława Chrzanowskiego*, Lublin 2003.
- Pohl Ł., *Prawo karne. Wykład części ogólnej*, Warszawa 2015.
- Stefaniak A., *Prawo spółdzielcze. Ustawa o spółdzielniach mieszkaniowych. Komentarz*, Warszawa 2018.
- Stepnowska-Michaluk M., *Likwidacja spółdzielni*, Sopot 2009.
- Uniwersalny słownik języka polskiego*, red. S. Dubisz, t. 4: R–V, Warszawa 2003.
- Witosz A., [w:] K. Pietrzykowski (red.), *System Prawa Prywatnego*, t. 21, *Prawo spółdzielcze*, Warszawa 2020.
- Witosz A., Witosz A.J., [w:] A. Kidyba (red.), *Łączenie, podział i przekształcanie spółek handlowych*, Warszawa 2019.
- Wróblewski S., *Ustawa o spółdzielniach z dnia 29 października 1920 Dz. Ust. N. III, poz. 733 wraz z rozporządzeniami wykonawczymi*, Kraków 1921.
- Wrzołek-Romańczuk M., [w:] K. Pietrzykowski (red.), *System Prawa Prywatnego*, t. 21, *Prawo spółdzielcze*, Warszawa 2020.
- Zakrzewski P., *Cel spółdzielni*, „Kwartalnik Prawa Prywatnego” 2005, z. 1.
- Zakrzewski P., [w:] K. Pietrzykowski (red.), *System Prawa Prywatnego*, t. 21, *Prawo spółdzielcze*, Warszawa 2020.
- Zbiegień-Turzańska A., [w:] K. Pietrzykowski (red.), *System Prawa Prywatnego*, t. 21, *Prawo spółdzielcze*, Warszawa 2020.
- Żak M., *Prawo spółdzielcze. Komentarz do zmian wprowadzonych ustawą z dnia 3 czerwca 2005 r. o zmianie ustawy o spółdzielniach mieszkaniowych oraz niektórych innych ustaw*, LEX 2005.

Załączniki

ZAŁĄCZNIK NR 1

SPIS ANALIZOWANYCH POSTĘPOWAŃ PRZYGOTOWAWCZYCH

Numer sprawy	Jednostka prokuratury lub policji prowadząca sprawę	Sygnatura akt
1.	Prokuratura Rejonowa w Brzezinach	PR 2 Ds. 208.2019
2.	Prokuratura Rejonowa w Choszcznie	PR Ds. 1132.2017.D
3.	Prokuratura Rejonowa Częstochowa-Północ w Częstochowie	PR 1 Ds. 2135.2018
4.	Prokuratura Rejonowa Gdańsk-Oliwa	PR 2 Ds. 1844.2019
5.	Prokuratura Rejonowa Gdańsk-Wrzeszcz	PR 2 Ds. 1030.2019
6.	Prokuratura Rejonowa w Głogowie	PR 2 Ds. 782.2018
7.	Prokuratura Rejonowa w Gorzowie Wlkp.	1 Ds. 1336/15
8.	Prokuratura Okręgowa w Krakowie	VII Ds. 81/15
9.	Prokuratura Rejonowa Kraków-Nowa Huta	PR 1 340.2018
10.	Prokuratura Rejonowa w Legnicy	3 Ds. 182/15
11.	Prokuratura Rejonowa Łódź-Bałuty w Łodzi	PR 2 Ds. 1276.2017
12.	Prokuratura Rejonowa w Nakle n. Notecią	PR 1 Ds. 141.2019
13.	Prokuratura Rejonowa w Nakle n. Notecią	PR 1 Ds. 269.2019
14.	Prokuratura Rejonowa Olsztyn-Południe w Olsztynie	1 Ds. 1694/14
15.	Prokuratura Rejonowa w Piasecznie	PR 1 Ds. 2053.2017
16.	Prokuratura Rejonowa Radom-Zachód w Radomiu	PR 2 Ds. 56.2017
17.	Prokuratura Rejonowa w Rudzie Śląskiej	PR 1 Ds. 588.2017
18.	Prokuratura Rejonowa w Sosnowcu	PR 1 Ds. 1308.2016
19.	Prokuratura Rejonowa Sosnowiec-Południe w Sosnowcu	PR 3 Ds. 90.2018
20.	Prokuratura Rejonowa w Świdnicy	PR 1 Ds. 2088.2018
21.	Prokuratura Rejonowa w Świdnicy	1 Ds. 1198.2016
22.	Prokuratura Rejonowa w Tucholi	1 Ds. 526/15
23.	Prokuratura Rejonowa Warszawa-Śródmieście w Warszawie	PR 4 Ds. 438.2019
24.	Prokuratura Rejonowa Warszawa Śródmieście-Północ	2 Ds. 754/15/II
25.	Prokuratura Rejonowa Warszawa Śródmieście-Północ w Warszawie	PR 2 Ds. 783.2018.IV
26.	Prokuratura Rejonowa Warszawa-Ursynów w Warszawie	PR 5 Ds. 15.2018.KS
27.	Prokuratura Rejonowa w Zamościu	PR 2 DS. 150.2019
28.	Prokuratura Rejonowa w Żyrardowie	PR Ds. 180.2020

Numer sprawy	Jednostka prokuratury lub policji prowadząca sprawę	Sygnatura akt
29.	Komenda Powiatowa Policji w Bochni	RPS-180/2017/X
30.	Komenda Powiatowa Policji w Górze	RDS-697/16
31.	Komenda Powiatowa Policji w Jarocinie	RPS-330/16
32.	Komenda Rejonowa Policji Warszawa II	RDS-H-2147/08
33.	Komenda Powiatowa Policji we Włodawie	RPS-161/19
34.	Komenda Miejska Policji w Zamościu	RDS 310/16
35.	Komenda Powiatowa Policji w Żyrardowie	RDS 462/17
36.	Komisariat Policji w Bytomiu	RSD 196/18
37.	Komisariat Policji w Działoszynie	RPS-22/18
38.	Komisariat Policji w Iłży	RPS-50/17
39.	Komisariat Policji w Wieluniu	RPS-32/19
40.	Posterunek Policji w Nowej Suchej	RSD-45/16

ZAŁĄCZNIK NR 2

SPIS ZBADANYCH SPRAW SĄDOWYCH

Numer sprawy	Sąd rozpoznający sprawę w I instancji	Sygnatura akt	Sąd rozpoznający sprawę w II instancji	Sygnatura akt
1.	Sąd Rejonowy w Będzinie	II K 275/16		
2.	Sąd Rejonowy w Białej Podlaskiej	II K 347/18		
3.	Sąd Rejonowy w Białej Podlaskiej	VII K 201/18		
4.	Sąd Rejonowy w Białej Podlaskiej	VII K 217/16		
5.	Sąd Rejonowy w Białej Podlaskiej	VII K 633/17		
6.	Sąd Rejonowy w Chełmie	II K 336/14		
7.	Sąd Rejonowy w Chełmie	VII K 882/16		
8.	Sąd Rejonowy Gdańsk-Północ w Gdańsku	XI K 302/15		
9.	Sąd Rejonowy w Gliwicach	IX W 484/17		
10.	Sąd Rejonowy w Gliwicach	IX W 569/19	Sąd Okręgowy w Gliwicach	VI Ka 483/20
11.	Sąd Rejonowy w Gliwicach	IX W 2088/15	Sąd Okręgowy w Gliwicach	VI Ka 473/16
12.	Sąd Rejonowy w Głogowie	II K 1161/19		
13.	Sąd Rejonowy w Gorzowie Wielkopolskim	II W 386/19	Sąd Okręgowy w Gorzowie Wielkopolskim	IV Ka 58/20
14.	Sąd Rejonowy w Gorzowie Wielkopolskim	II W 1159/19	Sąd Okręgowy w Gorzowie Wielkopolskim	IV Ka 278/20
15.	Sąd Rejonowy w Gorzowie Wielkopolskim	VII W 232/16	Sąd Okręgowy w Gorzowie Wielkopolskim	IV Ka 651/16
16.	Sąd Rejonowy w Gorzowie Wielkopolskim	VII W 628/16	Sąd Okręgowy w Gorzowie Wielkopolskim	IV Ka 198/17
17.	Sąd Rejonowy w Kielcach	II K 24/16	Sąd Okręgowy w Kielcach	IX Ka 1291/16
18.	Sąd Rejonowy w Kielcach	XI K 376/15		
19.	Sąd Rejonowy dla Krakowa-Śródmieścia w Krakowie	II K 1388/19/s		
20.	Sąd Rejonowy w Lipnie	II K 439/18		
21.	Sąd Rejonowy w Myszkowie	II K 228/18		
22.	Sąd Rejonowy w Nakle nad Notecią	II K 115/15	Sąd Okręgowy w Bydgoszczy	IV Ka 214/16
23.	Sąd Rejonowy w Nakle nad Notecią	II W 153/16		
24.	Sąd Rejonowy w Oświęcimiu	II W 1669/16		
25.	Sąd Rejonowy w Otwocku	II K 280/14	Sąd Okręgowy Warszawa-Praga w Warszawie	VI Ka 139/17
26.	Sąd Okręgowy w Poznaniu	XVI K 63/13		
27.	Sąd Rejonowy Poznań-Grunwald i Jeżyce w Poznaniu	III K 185/16	Sąd Okręgowy w Poznaniu	XVII Ka 354/17
28.	Sąd Rejonowy Poznań-Nowe Miasto i Wilda w Poznaniu	III W 2497/15		
29.	Sąd Rejonowy w Radomsku	II K 560/15		
30.	Sąd Rejonowy w Rawie Mazowieckiej	II K 408/17		
31.	Sąd Rejonowy Szczecin-Centrum w Szczecinie	IV K 1048/17		
32.	Sąd Rejonowy Szczecin-Centrum w Szczecinie	V K 1230/18		

Numer sprawy	Sąd rozpoznający sprawę w I instancji	Sygnatura akt	Sąd rozpoznający sprawę w II instancji	Sygnatura akt
33.	Sąd Rejonowy Szczecin-Prawobrzeże i Zachód w Szczecinie	VII K 197/17	Sąd Okręgowy w Szczecinie	IV Ka 991/19
34.	Sąd Rejonowy w Słupcy	II K 141/17		
35.	Sąd Rejonowy w Szubinie	II K 407/17		
36.	Sąd Rejonowy w Suchoj Beskidzkiej	II K 320/19	Sąd Okręgowy w Krakowie	IV Ka 366/20
37.	Sąd Rejonowy w Tczewie	II K 159/15	VII K 197/17	
38.	Sąd Rejonowy dla m.st. Warszawy w Warszawie	III K 149/17		
39.	Sąd Rejonowy dla Warszawy Pragi-Północ w Warszawie	III K 589/15	Sąd Okręgowy Warszawa-Praga w Warszawie	VI Ka 1412/17
40.	Sąd Rejonowy dla Warszawy-Śródmieścia w Warszawie	V K 715/17		
41.	Sąd Rejonowy dla Warszawy-Śródmieścia w Warszawie	X K 177/15	Sąd Okręgowy w Warszawie	X Ka 988/18
42.	Sąd Rejonowy dla Warszawy-Śródmieścia w Warszawie	X K 817/12	Sąd Okręgowy w Warszawie	X Ka 65/17
43.	Sąd Rejonowy dla Warszawy-Śródmieścia w Warszawie	X K 788/12		
44.	Sąd Rejonowy dla Warszawy-Żoliborza	IV K 193/19		
45.	Sąd Rejonowy dla Warszawy-Woli	IV K 298/18		
46.	Sąd Rejonowy we Włodawie	II W 489/19		